

Német, francia-, és angolországi

Úti jegyzetek.

Írta

Irinyi József

Ügyvéd.

2. *Rész.*

A' szerző' tulajdona.

Nyomatott Hálában ;
Heynemann Eduárd betűivel.

1846.

*A' helyhatósági szerkezet' hiánya
Franciaországban.*

Sokan hazánkban csupán azért, mivel más országokban helyhatóságok ¹⁾ nem léteznek, 's ennél fogva tehát csupán azért, mivel azokban nemzeti sajáttságot találnak; legtöbbször pedig, mivel némelyek által szünetlenül magasztaltatni hallják a' helyhatóságokat, 's ennél fogva végtére magok is elhiszik azoknak derék voltát, 's így tehát csupán megszokásból és divatból, 's mert az ellenkezőt eléggé nem ismerik, minduntalan ezt hangoztatják: isten mentsen meg az összpontosítástól (centralisatio), éljenek a' helyhatóságok!

Itt vagyok tehát ezen nevezetes kérdésnél, a' jelen munkában előjövök' legnevezetesebbikénél, az összpontosítás' kérdésénél, melyet is az olvasónak

Jegyzés 1) Az eszmék' tisztába hozatala végett szükségesnek tartom megemlíteni, hogy a' mit mi rendesen hely hatóságnak, vagy is municipalitásnak nevezünk, tulajdonképen tartományi vagy is provinciális avagy megye rendszernek volna nevezendő; a' mit pedig rendesen községi kormányoknak neveznek, és pedig helyesen, hason-

figyelmébe, 's még inkább elfogulatlanságába, ezennel és előzetesen, ajánlani különösen szükségesnek tartok.

Jól tudom ugyan is, hogy ez ügyben temérdek nálunk a' homályos fogalom, 's még sokkal több a' balítélet, 's elfogultság, és épen ezért is ajánlom ezen czikket, vagy is inkább annak tárgyát, különösen az olvasó' figyelmébe és elfogulatlanságába.

Azonban ha nem lehetek is szerencsés ezt megnyerni, 's méltányosan megítéltetni, az engem legkevesebbé sem rettent el, mert íme az idő int, az idő immár itt van, 's ennél fogva, mindenesetne, szükségesnek találtam éjelen tárgyat, terjedelmesebben előadva, megpendíteni, ¹⁾ 's iránta az eszmecserét megkezdeni.

lólul helyesen helyhatóságnak is volna nevezhető. Ne hogy azonban tévedést okozzak, én ezen szavakat szokott értelmekben használom; az az, a' megyéket helyhatóságoknak, az egyes helységeket vagy is községeket mindig községeknek, 's ezeknek hatóságát pedig mindig csak községi és nem egyszersmind helyhatósági rendszernek nevezem.

- 1) Midőn ezen czikk íratott a' P. Hírlapot még Kosuth szerkesztette, 's azt hittem, én leszek az első, ki ezen tárgyat a' közönség elébe hozom.

Eddig úgy hiszem, már miudenki átlátta, miszerint a' jelen ezikk az összpontosítás' védelmére van írva.

Lássuk a' dolgot közelebről.

És lehetlen ismét a' balítéletekről nem szólanom.

Tegyen félre, kérem az olvasót, minden előítéletet, minden megszokásból eredt fogalmat, melylyel, a' helyhatóságok iránt, netalán részrehajlóan el van telve. Ne vélje, hogy csak azért, mivel régi, valaminek egyszersmind jónak is kellene lennie. Ne vélje, hogy a' szabadság barátjának egyszersmind a' helyhatóságok' barátjának is kell lenni mulhatlanul. Ne vélje, hogy én, ki sokban különböző elveket fogok é jelen czikk' folytán védni, mint a' minőket nálunk eddig, a' szabadság elveinek hirdettek, az önkény' érdekében szólok, mert én épen a' szabadság' nevében, és a' szabadságért, de a' köz nemzeti szabadságért, 's a' valódi alkotmányos létért szólok. Ne vélje, hogy a' mit mondandók, az csak Franciaországban lehet jó, és alkalmazható, nálunk pedig nem, mert én épen azért mondom ezt jónak, mivel határozott (absolut) becset látok benne, mellynél fogva aztán

mindenütt alkalmazható, 's mert Franciaországban is azért volt alkalmazható, mivel határozott becsű jó; mivel, bizony, Franciaországban is alkalmazni kellett az összpontosítást, mert kezdetben, valamint most nálunk, úgy ott sem volt.

És ekkép lerakva a' küszöbnél minden előítéletet, most tovább haladhatunk.

Legelőször is azt jegyzem meg, hogy én ugyan a' túlvitt összpontosításnak barátja nem vagyok, de ha mégis két túlságból kellene választanom, inkább választanám a' túlvitt összpontosítást, mint a' túlvitt helyhatósági, vagy is foederatív, rendszert, mert az csalképzet, hogy az összpontosítás a' központról távol eső részeket élettelenekké teszi; nem; az összpontosítás a' legtávolabb eső részeknek életét is egy központban egyesíti, az erősíti; holott a' foederatív rendszer nem egyéb, mint a széthuzások' rendszerítése,

Én tehát az összpontosítást elébe teszem a' helyhatósági szerkezetnek.

Ez alatt azonban nem értem azt, mintha nekünk, jelenleg, nem volna okunk helyhatóságaink' méltánylására. És ez alatt ismét nem értem azt, mintha helyhatósági szerkezetű alkotmányunkkal örök időre meg lehetnénk elégedve.

Vagy is. Én becsülöm, és pedig nem csupán üres szóval, hanem, az alább megemlített okok miatt, valóban becsülöm helyhatóságainkat; de – ismét a? alább megemlített okok miatt, – azt tartom, hogy helyhatósági szerkezetünk csak ideig lenes, csak átmeneti lehet, 's minden hiányai mellett is, hasonlíthatatlanul sokkal jobbnak tartom az összpontosított francia alkotmányt, a' mi helyhatósági szerkezetű alkotmányunknál.

Alapul tehát ezt állítom.

A' nemzeti kifejlődés' és alkotmányos élet csecsemői korában, minőben, eddig, mi is léteztünk, a' helyhatósági szerkezet igen szükséges, mert ha még ez sincs, akkor kétségtelenül sírba száll az alkotmányos létnek minden legkisebb része; sőt ha egyéb nincs, 's még ez sincs, azon esetben, midőn valamely ország más országokkal van egy ugyanazon közös kormány alatt, akkor épen elkerülhetlenül szükséges a' helyhatósági szerkezet, mert különben, az ellenséges törekvések folytán, nemcsak az alkotmány hanem még a' nemzetiség is könnyen végkép meg fogna szünni. Azonban a' helyhatósági szerkezet végtére is csupán az alkotmányos élet' csecsemőinek való; sőt még azt is határozottan tagadom, hogy volna idő-

szak, midőn csupán a' helyhatósági szerkezet volna alkalmas akár az alkotmánynak, akár a' nemzetiségnek megmentésére; a' az mindössze is csak azt ismerem meg, hogy ha az alkotmány' és nemzetiség' megóalmazása végett, más biztosíték nincs, akkor, – és csupán akkor, – elkerülhetlenül szükséges, hogy legalább helyhatóságokkal bírjon a' megszorult állapotú nemzet. Nem állítom pedig, hogy csupán a' helyhatóságok védhetik meg akár az alkotmányt, akár a' nemzetiséget, azért, mivel a' helyhatósági szerkezet csak pótlék, mellyre egyedül akkor van szükség, midőn valamely országnak saját kormánya nincs, hanem más egyéb országokkal egy közös kormány alatt van. Ennél fogva tehát előttem egy más, sokkal nagyobb, valódi alkotmány – és nemzetiség biztosító eszköz van, mellynek a' helyhatóságok csak gyenge pótlékai, mellyel ennél fogva a' helyhatóságokat öszszemérni még csak nem is lehet, és ez a' saját ministeri, vagy is, mivel felelős ministeriuniot értek, a' parlamentararis kormány, melly öszspontosítván a' hatalmat, az egyes számos helyhatóságok helyett, úgy szólván, egy nagy országos helyhatóságban egyesíti az országot, az az, melly a' számos megyei helyhatóságok helyett, csupán

egy közös, országos, helyhatóságot alkot; melly, annál fogva aztán, nagyobb erővel működik mind belül, mind kívül, ha ugyan ezen utóbbi tekintetben, a' megyei helyhatóságokkal csak hasonlításba is lehetne hozni, miután, mint látjuk, a' megyei helyhatóságok egyáltalában be sem folyhatnak a' külügyekbe.

Ezen országos helyhatóságra vagy is miniszeri, az az parlamentaris kormányra tehát, ha azt akarjuk, hogy dolgaink kellő rendben legyenek, hogy a' nemzet tömör erejű legyen belül, 's jólété előmozdítását és szilárdítását kellő összhangzásban eszközölhesse, 's ennél fogva fényes és hatalmas legyen kívül, elkerülhetlenül szükségünk van. Parlamentaris kormány pedig, – és ez a' dolog' veleje,– a' helyhatóságokkal, azaz, összpontosítás nélkül, fenn nem állhat. Parlamentaris kormány mellett a' helyhatóságok nem csak szükségtelenek, hanem összeférhetlenek is.

Ez tehát az alap-állítás, mit be kell bizonyítanom.

Ismétlem azonban, hogy én a' helyhatósági szerkezetet, parlamentáris kormány' nem létében, és csupán ekkor, szükségeseknek tartom; mert midőn valamelly országnak országos önkormányza

nincs, szükséges, ha csak minden legkisebb alkotmányos életről lemondani nem akarunk, hogy legalább megyei önkormányata legyen. De épen ebből következik ám az is, hogy a' helyhatósági rendszer csak pótlék, mellyre, igen természetesen, ha egyszer az megvan a' mit pótolta, többé semmi szükség nincsen.

Ekkép a' tárgynak két külön oldala levén, ugyanannyi osztályban kísértem meg alap-állítasom' bebizonyítását.

A) A' helyhatósági szerkezet fényoldalai.

A' kormány tulajdonképen nem is lehet más nem fi, mint ministerialis, mert valamint egy ember, még a' legbölcsebb is, ha egyébért nem, az elegendő idő' hiányáért legalább mindenestire, elég telen arra, hogy egy nemzetet kormányozzon: úgy egyszersmind a' nemzet maga, vagy is annak képviselői testülete, nagy száma miatt, hasonlóan alkalmatlan a' kormányzásra. így látjuk hogy a' világnak nem csak minden fejedelemségeiben, de minden köztársaságaiban is ministeriumok kormá-

nyoznak, 's így tudjuk, hogy a' franczia convent is ministeriumok által kormányozta a' királytalan Franciaországot. Mi ezen ministeriumokat illeti, bizonyos tekintetben, mind ezen ministeriumok teljesen hasonlítanak egymáshoz, mert mindenütt külön osztálya van a' ministeriumnak, bizonyos egy személy' főnöklete alatt, minden nevezetesebb ügyre rendelve. Innen vannak a' bel- kül- had- és egyéb ügyi ministerek. Azt, hogy ezen ügyek nem mindenütt egyformán vannak felosztva, elvi különbségnek felvenni nem lehet. Az egyetlen valódi különbség, minden ministeriumok között, abban áll, hogy alkotmányos országban az országgyűlésnek, alkotmánytalan országokban pedig csupán a' fejedelemnek számolnak.

Mi azonban ezen közönséges szabály alól kivétel vagyunk, 's nekünk nemcsak felelős, hanem éppen semmi ministeri kormányunk sincs. Sőt nekünk éppen semmi rendezett kormányunk sincs. (A' helytartó tanács nem levén külön ágakra felosztva, collegialis szerkezetű 's felettéb össze van szorítva hatásköre mind alól mind felül). És ez igen nagy baj minden bajaink között a' legnagyobb baj. Míután tehát rendezett alkotmányos kormányunk nincs, múlhatlanul szükségünk van a' helyhatóságokra,

mert nem levén alkotmányunknak a' kormányban elegendő biztosítéka ¹⁾, ha helyhatóságaink nem volnának, minden legkisebb alkotmányos lét nélküli nemzet volnánk.

Azaz:

Midőn parlamentaris, vagy is felelős ministeri kormány nincsen, hanem a' király vagy maga, vagy az ő nevében a' camarilla (olly személyek, vagy testület, melly meglehet ministeriumnak is hivatik ugyan valósággal, de nyilvánosan és, úgy szólván, törvény előtt nem ministeriuma, hanem csak magány tanácsadója a' királynak) tesz mindent; midőn tehát királyi személyes kormány van a' legszélesebb értelemben, melly az alkotmányos életre

- 1) Némellyek előtt, hihetően, különösen hangzik azon kitétel, melly szerint a' kormány az alkotmány biztosítékának neveztetik; ezen czikkből azonban, remélem, ki fog tűnni, miként az alkotmánynak nem lehet nagyobb biztosítéka, mint épen maga a' kormány, ha ugyan is, ezen kormány, parlamentaris kormány. És, melleleg legyen mondva, én teljesen meg vagyok győződve, miszerint nálunk főleg azért van olly sok bálvány-imádója a' helyhatóságoknak, mivel nálunk a' legnagyobb résznek, de még csak eszébe sem jut, hogy a' kormány, bár minő esetben, más lehessen, mint természetes és esküdt ellensége az alkotmánynak. Íme tehát milly csalképzetekre van a' helyhatóságok iránti előszeretet alapítva!

nézve a' legveszélyesebb: nagy szükség' van a' helyhatóságokra, mert ezek a' végrehajtás' műszerei lévén, általok a' nemzet' kezében tartatik fenn a' végrehajtó hatalom; és erre, illy esetben, nagy szükség' van, mert nem lévén felelős kormány, a' törvénytelen rendeletek miatt senkit sem lehet feleltre vonni. Illy országban, kivéven azon ritka esetet, midőn egyes rendkívüli léleknagyságú király ül a' trónon, örökké csupán a' véletlen, vagy a' szeszély és nem bizonyos nyilvános elv szerint történvén a' kormányzás mellynek folytán aztán, mellesleg legyen megemlítve, elkerülhetlenül bizalmatlanság és gyanú fog a' nemzet' részéről a' kormány iránt gerjedni: lenni kell egy olly hatóságnak, melly a' nemzet' kebelében, úgy szólván mindenütt jelenléve, ellenőrködjék a' kormánynak minden tettei, 's a' végrehajtásnak minden egyes részletei felett; azaz lenni kell helyhatóságoknak.

Illy esetben tehát, igen nagy szükség van a' helyhatósági szervezetre, és ez ekkor valóban megbecsülhetlen, mert é nélkül minden fentartó, minden biztosító elem hiányzanék a' közéletből, 's ezen felül míg egyrésztől senki sem volna biztosítva, – mint parlamentarís *kormány* alatt biztosítva volnánk, – ha vajjon nem lesznek-e a' királyi személyes

kormánynak az alkotmányos szabadságra nézve veszélyes rendeletei: igen helyes és szükséges, hogy más részről legalább maga a' nemzet legyen a' végrehajtó műszer, melly aztán, ha valamelly rendeletet törvénytelennek talál, ettől a' végrehajtást megtagadhatta, ez levén az egyetlen békés ellenállhatási eszköz.

Ezen végrehajtó műszer 's illetőleg békés ellenállhatási eszköz pedig éppen a' helyhatóság, és mind a' mellett, hogy elvileg tisztán áll, mikép a' kormányi rendeleteket végre nem hajtani valóságos rendbontás, anarchia, 's papiroson folytatott belháború, sőt lázzadás: tekintve azonban, hogy ez nem rendes kormány alatt történik, ezen jogát a' helyhatóságoknak, parlamentaris kormány' nem léteiben, határozottan helyeselnünk kell, mert ha ezen jog fenn nem állana, nem levén minister, kit az országgyűlésen meg lehetne számoltatni, még sokkal nagyobb volna a' sérelmek tömege, mellyeknek orvoslása végtére is, és legjobb esetben, csupán a' fejedelem' kegyelmétől függ. Csekély és a' nemzetet lealázó, 's az alkotmányos létnek legnagyobb gyengeségét mutató biztosíték, midőn a' nemzetnek könyörögni kell azért, hogy sérelme orvosoltas-

Ha tehát még helyhatóság sem volna, akkor az egyes összefüggetlen tagokra darabolt nemzet, nem lévén képes ideje korán felszólalni sérelme ügyében, 's nem találhatván alkalmat, hol erkölcsi erejét kifejthette volna, vagy teljesen elnyomatnék, vagy pedig, ha a' nyomás eltűrhetlenné válnék, sérelmé ügyében csak egy módja volna felszólalni, a' zendülés.

Parlamentaris kormány' nem létében, a' helyhatóságokra már csak azért is szükség van, hogy valahogyan mégis összeköttessék az élet a' politikával, mert különben féltő, hogy az alkotmányos élet' lényegét tevő élénkség egészen kihalna a' közéletből; 's így az elfojtott tűz, csak annál nagyobb erővel és kártékonyabban törne magának mégis előbb utóbb rést.

Olly helyzetben, midőn a' legfelsőbb rendeletek olly testülettől, – vagy minek mondjam, – jönnek, melyet az országgyűlésen nem lehet feleltre vonni, 's következőleg nem lehet leszavazás által a' kormányzástól eltávolítani, mint a' felelős ministeriumot lehetne: igen helyes és szükséges, hogy legyen valamely ollyan hatóság, melly a' végrehajtás előtt vizsgálat alá vehesse, ha vajjon a' kérdéses rendeletek valóban törvényesek-e? 's

ha azokat a' törvénynyel összeférhetőeknek nem találja, akkor tisztelettel de határozottan, félretehesse; mert ugyan mi biztosítaná úgy az alkotmányos szabadságot, ha még az olyan kormány' s mindenestre végre kellene hajtani rendeleteit, melly tetteiről a' nemzetnek számot adni nem szokott?

Igen jó lehet továbbá a' helyhatóságok' utasítói joga, midőn még a' képviselőt nicsen eléggé kifejlődve, midőn például valamely nemzetnek, melyet egyébiránt kicsinynek mondani nem lehet, mindössze is csupán 50-70 szavazat van követi tábláján. Sőt olly országban, hol szabad sajtó nicsen, akárminő nagy volna is a' követi tábla' szavazatinak száma az utasítások nem épen szükség telenek.

Mi az utasítói jogot, melly lényegét teszi a' helyhatósági rendszernek, közelebbről illeti; ennek védelmére, csupán parlamentar'is kormány' nem léteben, midőn tehát, mint mindenütt ismétlem, a' helyhatóságokra nagy szükség van, é következőket lehet elmondani:

Nem adhatni a' követnek utasítást, ez annyit tenne, mint ismeretlent választani követté; mert mit tesz e helyen, hogy a' választandó követ ne

legyen a' választók előtt ismeretlen? Azt, hogy a' választandónak elvei ismeretesek legyenek a' választók előtt; és így utasíthatni a' követet, nem tesz egyebet, mint a' választás feltételéről egyezkedni, melly szerint ugyan is a' választó azt mondja a' választandónak: én téged választalak követemmé, ha te ez meg ez, vagy is ez meg ezen elvű ember vagy; de aztán állhatatosan megmaradj ezen elvek mellett; azaz utasítást ad, vagy is a' föltételt, az elvrokonságot, írásba teszik 's biztosítják, 's ezen föltétel ezen biztosítás maga az utasítás.

Azonban már épen azért is, mivel csak ott van megyei helyhatóság, hol országos helyhatóság, azaz parlamentarizmus nincsen, elkerülhetlenül szükség van az utasítói jogra, mivel az utasítói jog lényegéből foly a' helyhatósági szerkezetnek; 's vagy helyhatóságoknak sem kell lenni, vagy ha vannak, utasítói jognak is kell lenni.

És különben is az egyes érdekek, például bányászati 'stb. nem lévén egy közkeletű' védelme és gondossága alá helyezve, midőn nincsen miniszeri kormány, szükséges hogy ügyvédekkel bírójanak az országgyűlésen; mert másképp ki védje a' különböző érdekeket, ha nem az illető helyhatóság?

követte? Ez pedig maga után vonja az utasítói jogot.

És röviden, valameddig parlamentaris kormány nincs, az utasítói jogot eltörölni nem lehet, mivel mindaddig a' haza' ereje a' helyhatóságok' erejétől függ, a' helyhatóságaktól pedig elvévén az utasítói jogot, elvettük tolok nemcsak minden erejüket, de sőt meg életöket is, mivel többé senki sem vesz a' megyei gyűlésekben részt, mert minek ott tanácskozni, és határozni, hol annak a' világon senkire nézve sincs kötelező hatása?

Mind é mellett azonban sokkal számosabbak:

B) A' helyhatósági szerkezet' homályos oldalai.

Sőt egyáltalában össze sem férhet a' helyhatósági szerkezet az alkotmány' rendes állapotával, vagy is a' felelős ministeri, azaz parlamentaris kormánynyal.

Mielőtt azonban é téren tovább mennék, nehogy valaki következetlenségem' fürkészésében keressen magának kedvet, ezennel szükségesnek tartom megemlíteni, miszerint azon cikkben, melyet „Helyhatóság” cím alatt az Athenaeum' 1842-ik első félévi 6-ik és 7-ik számaiban közrebocsátot-

tarn, azon tétel alatt, hogy Magyarország' nemzeti-ségét és alkotmányos létét a' helyhatóság tartá fenn, 's jövőben is az fogja megóvni minden veszélytől, többet nem értettem, mint azt, hogy: valameddig' saját ministeri, vagy is, – mivel mindig felelős ministeriumot értek, – parlamentaris kormányunk nem leend. Melly azonban, jobb levén a' helyhatósági szerkezetnél, természetesen óhajthatóbb volna.

És most is azt mondom, hogy valameddig ilyen kormányunk nem lesz, mind addig féltékenyen őrizzük helyhatóságainkat; de ha ilyen kormányra szert tehetünk, akkor ne késsünk minden kétkedés nélkül túladni helyhatóságainkon, a' végczél különben is épen a' parlamentaris kormány' elérésében áll. Ez a' végpont, melly felé igyekeznünk kell, 's a' helyhatósági szerkezet csak ideiglenes pótlék, 's magában véve is, bizony eléggé félszeg intézmény, parlamentaris kormány alatt azonban épen felesleges.

De azt mondhatná talán valaki, ám legyen ministeri kormányunk, mert ez valóban kívánatos, hanem azért maradjanak meg a' helyhatóságok is.

Ez azonban lehetetlen, mivel a' helyhatóságok a' felelős ministeri kormány mellet nemcsak feleslegesek, hanem valósággal összeférhetlenek is azzal.

És íme itt vagyok a' tárgy' lényegénél.

A' helyhatósági szerkezetnek fényoldalai között azon eszmét emeltem ki, mi szerint az csak ott szükséges, hol országos helyhatóság, azaz parlamenti kormány nincsen. Vagy is, a' helyhatóságok nem maga a' rend, azaz a' jó, hanem csak annak pótléka, miből aztán természetesen következik, hogy, rendes állapotba jutva, megszűnik a' pótléknak szüksége; 's hol már országos helyhatóság' van, ott az alkotmány és nemzetiség' biztosítása végett legkisebb szükség sincs többé a' megyei helyhatóságokra.

A' saját ministeri kormányban, midőn az felelős, tökéletesen elegendő biztosság van az alkotmányt és nemzetiséget érdeklő minden ügyekre nézve; sőt, mint már érintem, az ilyen kormány maga a' legfőbb biztosítéka az alkotmánynak és a' nemzetiségnek, mivel parlamentarizmus mellett a' ministerium nem egyéb, mint eszköz az országgyűlés' kezében, mellyből származik, mellyben él, 's mellybe idővel ismét visszavonul, 's nem is egyéb-kép mint csupán az országgyűléssel és az országgyűlésért kormányoz az ilyen kormány.

Sőt tulajdonkép en véve, parlamentarizmus mellett nem is a' ministerium, hanem az országgyűlés kormányoz t. i. a' felelős ministerium által kormányoz.

A' parlamentaris kormány mint olyan, melly az országgyűlés kebeléből nőtt ki, meg fogja tartani ez iránt rokonszenvét, 's nem fog arra követelt felsőségi megvető göggel letekinteni. Illy viszonyban levén aztán a' kormány az országgyűléssel, a' kormány nemcsak legfőbb biztosítéka az alkotmányos életnek, hanem az ilyen kormány-
nak élete, maga az alkotmánynak élete, maga az alkotmányos élet.

Vagy nézzük a' dolgot gyakorlatilag, mire hánkban nem kevés embernek van szüksége, mivel egy nagy rész híreből is alig ismeri még a' parlamentáris kormányt, vagy legfelebb csupán híreből ismeri.

Hol a' ministerium felelős, azaz parlamentaris kormány van, mihelyt ez a' többséget nem bírja, azonnal kénytelen lelépni, mivel az évi költségvetésnek (budgetnek) megszavazása nem megy keresztül az alsó táblán. A' fejedelem tehát erkölcsileg kényszerítve van ministereit mindig a' képviselők' többségéből választani. A' ministerek pedig az országgyűlésen jelenlevén, 's ott mindig többséggel bírván, vagy is a' többségé levén, szükségképen mindig a' közvélemény, vagy is az országgyűlési többség' akarata szerint kormányoznak, és ez más-

kép nem lehet, mert ha egyszer őket a' többség elhagyja, azonnal le kell lépniök. És, mellesleg legyen megjegyezve, megtörténhetik ugyan néha, hogy az országgyűlési többség nem egészen hű képviselője a' közvéleménynek, de hogy homlok egyenest ellenkezzék azzal, hogy árulója legyen annak, az megtörténhetlen, mindenesetre azonban szükséges, hogy a' választói jog telhetőleg ki legyen terjesztve. Ilyen kormány tehát hibázhatik kétségtelenül, mert hiszen mindnyájan; gyarlók vagyunk, de nemzet- és alkotmány ellenes dolgokat el nem követhet. Ebből következik továbbá, hogy parlamentarizmus alatt a' képviselők' többsége és a' kormány között ellenségeskedés soha sem lehet, mert hiszen az ilyen kormány fen nem állhatna, 's ezen esetben azonnal nem fogna többé kormány maradhatni; és ez magában is tetemes nyereség.

Én tehát még csak azt sem mondom feltétlenül a' helyhatóságokról, miszerint a' múlt időkben, midőn az alkotmánynak csupán fentartásáról volt szó, igen jók voltak, de, mivel a' haladásra alkalmatlanok, a' jövőben és csupán a' jövőben, nem lesznek eléggé célirányosak; hanem mindössze is csak annyit ismerek el, miszerint jobb intézmény' (insti-

tutio) hiányában, és így tehát, nemcsak a' jelenben, hanem még a' múltban is, egyedül mint pótlék, de nem mint határozott becsű dolog, igen jók voltak ugyan, 's e tekintetből kétségtelenül meg a' jövő időben is, ha t. i. azon bizonyos jobb intézmény, a' felelős ministerium alatti összpontosítás, melly intézménynek a' helyhatósági szerkezet csupán pótléka, ezentúl is hiányozni fog, jók lesznek ugyan viszonylag, – legalább jobb, mint semmi, – a' helyhatóságok: de azt mondani, miszerint a' múlt időkben nem is lehetett volna a' helyhatóságoknál valami jobb, avagy hogy, általában véve a' helyhatóságok az alkotmányos formák és intézmények legjava volnának, véleményem szerint teljes és roppant fonák fogalom. Kétségtelenül igen sokat és méltán lehet a' helyhatóságok' viszonylagos (relatív) becséről és jóságáról elmondani, de azokat mint az alkotmányos formák' és intézmények, legjavát magasztalni, valóságos ó testamentomi együgyűség a' jelen században, midőn a' felelős ministerium 's az ezzel összekötött összpontosítás iránti fogalmak már annyira kifejlődtek, hogy azokat immár még egy közepszerű míveltségű politizáló embernek és alkotmányos polgárnak sem szabad, és nem illik, nem ismernie.

Mi egyébnek köszönhetjük legnagyobb részben a' megyei kicsapongásokat, 's a' legfelsőbb fokig csigázott korteskedéseket is, mint epén a' helyhatóságoknak? A' követ ugyan is (nem is említvén ez úttal a' tisztválasztásokat) nem csupán egy, csak ezen végre egybegyűlt gyűléstől, hanem egy testülettől, hatóságtól választatván, igen természetesen ezen választások befolyással bírnak a' megyének minden körülményeire, és közigazgatási helyzetére; és így látjuk aztán, hogy a' helyett, miszerint a' követválasztások csupán political, vagy – mivel emberek vagyunk, – csupán személyes érdekeken alapulnának, legnagyobb részben a' közigazgatási (administratív) érdekeket is bevonják a' dologba, így látunk embereket követekké választatni, kikről senki sem állítja, hogy követeknek valók, de kiknek hosszas szolgabírói érdemöket valahogyan csak meg kellett jutalmazni; így látunk másokat ismét, kiknek módot akarunk szerezni, hogy érdemet szerezzenek magoknak az alispánságra. És viszont a' tisztválasztásoknál, így látunk embereket hivatalba jutni, kiknek nem mondani érdemök, de még csak elegendő képességek sincs a' közigazgatási hivatalokra; annyira, hogy napjainkban immár szinte közönséges szokássá vált nem administratív

hanem political egyéniségeket ültetni az első alispáni székbe. És legalább is az első alispáni választás, mindenütt elvkérdéssé vált; és ezt nem tagadja senki, sőt mindenki nyíltan megvallja, 's dicsekszik vele. És valóban, én is megismerem, miszerint, míg csak a' jelen helyzetben leszünk, ennek másképp lenni nem is lehet, mert olly szorosan egybefüggvén a' megyei közigazgatás a' nemzet' political életével, lehetetlen, hogy é két dolog' egymás' körébe ne vágjon. De ennél fogva aztán nemcsak a' közigazgatás sínyli meg a' politikát, hanem országgyűlésünk is hátramaradást szenved a' közigazgatás miatt. Sok embert megyei hivatalba tesznek, kiket inkább követekké kellett választani, másokat pedig követekül küldenek, kiket inkább továbbá is szolgabíráskodni avagy alispánkodni kellett volna a' megyében megtartani. Oh amabilis confusio! Oh szeretetre méltó zűrzavar!

Lássuk azonban a'' helyhatóságok' összeférhetlenségét a' parlamentaris kormánynyal, amannak minden részleteiben pontonként:

1) Ha a' helyhatóságokat, mint végrehajtási és közigazgatási műszereket tekintjük, egy pillanásra át lehet látni, miszerint összeférhetlenek a' parlamentaris kormánynyal, mert ellenkeznek a' fele-

lős ministerium' alapelvével. A' parlamentaris kormány ugyan is nem levén egyéb mint ministeri kormány, emellett semmi külön álló független testületek, azaz helyhatóságok, mint végrehajtási és közigazgatási műszerek meg nem állhatnak, mivel ha a' ministeriumot felelősnek akarjuk, szabad kezét kell neki engedni működésben, már pedig a' helyhatóságnak, mint végrehajtási műszernek az teszi legfőbb lényegét, hogy az engedelmisséget fel-függesztheti a' kormány' rendeleteinek végrehajtásában. Rendellenes elv mindig, de ministeri kormány alatt szükségtelen is, sőt azzal épen összeférhetlen. 's ha azt akarjuk, mint a' rendnek és épen magának a' ministeri felsőségnek érdekében másképp nem is akarhatjuk, hogy a' kormány szabad kézzel működhessék, egyszersmind azt is akarjuk, hogy őszpontosított legyen a' kormány, mert hiszen a' ministerium, az egész országban, és országra nézve csak egy lehet; és valóban ezen *egység* nélkül a' kormányban, nincs és nem is lehet nemzeti kormány és egyformaság és pontosság a' végrehajtásban, és mindennemű eljárásban; olly dolgokra, mellyekre mulhatlan szükség van arra nézve, hogy azt mondhassuk, miszerint valahára hazánkban a' törvény uralkodik, 's különben csak

anarchia, és szabadoság, vagy meglehet szabadság, de nem rend is, létezik.

De már csak azért is le kell tenni, parlamentarizmus alatt, a' helyhatóságoknak a' kormány rendeletei feletti bíraskodási jogáról, mert ezen jognak csak akkor forog fenn szüksége, midőn a' kormányban magában nincsen biztosíték: ágy de ez felelős kormány nyal másképp van.

A' felelős ministeriumnak lehetlen fenn állnia, ha fenn áll ezen itt érintett helyhatósági jog, mert hogy lehetne olly karmánytól felelősséget követelni, melly nem hajthatá végre rendeleteit.

De szüksége sincs a' ministeriumnak arra, hogy a' megyék szolgáljanak neki végrehajtási műszerekül, mert épen a' felelősség' eszméjéből következik, miszerint a' ministerium alatt ismét olly műszereknek kell lenni, mellyek egyedül a' ministeriumtól függenek, 's egyedül annak tartoznak felelősséggel. Illy műszerek pedig a' megyék nem lehetnek, mert mint bizonytalan személyekből álló testülettől lehetetlen volna felelősséget nyerni. Épen így áll a' dolog az egyes hivatalnokokkal is. kikre a' ministeriumnak szüksége van; azaz, ezek nem lehetnek megyei tisztek, vagy is a' megye

által választottak, mivel a' hivatalnokot annak kell kinevezni, kinek rendeleteit végrehajtani kötelességében áll, 's ennél fogva tehát, parlamentarizmus alatt, a' kormánynak, és nem a' megyének.

Ha pedig elvettük a' megyék' azon jogát, miszerint a' sérelmeseknek vélt kormányi rendeleteket félreteheti, 's a' közigazgatási hivatalnokokat ő választja: akkor már tetemesen megcsönkítettük a' helyhatósági jogokat.

A' helyhatóságoknak törvénykezési, vagy is igazságkiszolgáltatási jogával azonban épen úgy vagyunk, mint a' közigazgatással. Valamint ennek, úgy amannak is a' ministeriumban kell összpontosulni, és mivel, a' bűnvádi ügyekre legalább, eskütszéket feltételezek mulhatlanúl, de különben is tiszta elvekből indulva ki, a' bírák' elmozdíthatlanságának vagyok pártolója, természetesen a' bírákat sem a' megye, hanem a' ministerium által tartom kinevezendőknél, mert ezt úgy hozza magával a' törvénykezési vagy is az igazság kiszolgáltatási szükséges hierarchia, mivel csak köz és nem helyhatósági igazság és törvényesség van, 'ü ennek a' központból kell erednie.

De menjünk még tovább, 's meg fogjuk látni, hogy ha a' parlamentarizmus kormányt akarjuk, úgy

egy minden tekintetben célirányosabb, alkotmányosabb, és helyesebb kormányt, az az, politikai, és közigazgatási szerkezetet akarunk a' mostaninál, de egyszersmind a' helyhatóságok' megsemmítését is akarnunk kell. Mostani helyzetünk nem is alkotmányos igazán, mert hiszen ez azt tenne, hogy a' törvényhozásban az alsó táblának a' mostaninál sokkal több befolyása legyen, mi pedig helyhatóságokkal nem, és csupán parlamentáris kormánnyal lehető.

És ha valaki, mind a' mellett, hogy jobb, csak azért nem akarná a' parlamentáris kormányt; mivel a' helyhatóságokkal össze nem fér, az az inkább akarná a' helyhatóságok' fenn maradását mint a' parlamentáris kormányt: az ilyen emberrel természetesen semmi szólóm sincs, mert az ilyen ha talán akarja is a' haza' javát, nem akarja azt, mit a' haza' javának eszközlése végett az és# akar, 's az ilyen embernek nagyobb szemében provinciája mint hazája.

2). Mi a' helyhatóságok' utasítói jogát illeti, erre nézve előzetesen is azt jegyzem meg, hogy midőn a' nemzeti képviselet már annyira jutott, miszerint egy 15. millió lakoshoz közel álló országban az alsó táblai szavazatok száma nem többé 50

– 70, hanem talán 400-500 lesz, mint egy tekintetre átlátható biztosíték’ tekintetében nincsen az utasításokra többé szükség.

Ez azonban még” igen röviden van mondva, ‘s ez alatt sokkal több rejlik, mint a’ leg nagyobb rész egy tekintetre vélhetné.

Utasításokkal folyani be a’ törvényhozásba csak rendetlen állapotba való, midőn nincsen minister’, az az nemzeti kormány, és ezen törvényhozási mod, csupán azon ismeretes fonák hadviselésre emlékeztet, midőn egy bizonyos udvar, nem bízván meg a’ hadsereg’ vezérét a’ tábor’ mozdulatai’ ügyében, mindenesetre fentartotta magának az utasítói jogot, minek aztán az lett következménye, hogy a’ messze fekvő székvárosba tett folyamodás miatt a’ fővezér mindig elkésett, ‘s annak folytán, ha csak a’ véletlen csodásan nem segítette, mindig is megveretett. És mintegy zárjel között legyen mondva, nem kétlem, miként igen sok szép dolgot és elvet lehet a’ mellett elmondani, miszerint, az istenért, csak nem is lehet a’ hadsereget, – a’ statusnak annyi emberben és vagyonban bele fektetett tőkét, – a’ fővezérnek határtalan önkényérc bízni; de végtére is, ha örökké mindig felhatalmazásért kell a’ fővezérnek folyamodnia, min-

den egyes lépes' meg tehetése végett, bizonyosan mindig sokkal inkább számot tarthatni a' kudarczra, mint a' szerencsés kimenetelre.

És nem láttuk-c már 1843^{an} is, hogy mivel az országgyűlés nem töltött el, ősi szokás szerint, a' kormánynyali czívódással semmi időt, a' helyhatóságok majd mindennel elkéstek, melly késedelmöket azonban még némellyek azon szerénytelen kívánsággal tetézték hogy álljon meg az országgyűlés, még ők nagy kényelmesen utasítást készítenek. Ne keljen fel a' nap, még a' henye fel nem kel ágyából!

De talán azt mondja valaki, hogy csak nem is lehet a' követeket határtalanul felhatalmazni, 's hogy végtére is igen természetes, miként a' követküldőinek szellemében szavazzon, 's ha nem egyebet, általános utasítást mindenesetre, tanácsos a' követnek adni. Mire azonban csak azt felelem, hogy a' követnek kétségkívül figyelnie kell küldői' szellemére, de ezen állítást nem kell valami igen szigorú értelemben venni, mert a' követben már maga a' választás mindig bizonyos olly kitűnő bizalmat fejez ki a' küldők' részéről, mellynek folytán aztán ő, bizonyos tekintetben, mintegy fölé van emelkedve küldőinek, kiknek ő csak magya-

rázatot de nem egyenes számadást is adhat tetteiről. És a' mennyiben nincsen is küldői' fölé emelkedve, ez még nem tesz annyit, hogy őt küldői bizonyos íráshani kötelező utasítással láthassák el a' dolog' tezmészetes rende szerint.

Azt is mondhatná valaki, hogy miután a' követ éjien az által, hogy a' követséget kereste, 's illetőleg el is vállalta, csakugyan ígéretet tett, hogy küldőinek szellemében fog szavazni, miért tehát ezen Ígéretet hallgatólagosnak hagyni, és miért nem egyszersmind írásba, azaz utasításba is, foglalni, és ezt annyival inkább, mivel a' dolog' természetéből az következik, hogy megszűnván a' követ küldőinek szellemében szavazni, az az megszűnván az ígéretet teljesíteni, megszűnt egyszersmind azon feltétel is, melly alatt, és melly mellett követté választatott, 's ekkor a' küldők' szabadságában kellene állani, hogy követőket visszahívhassák, mi pedig, ha az ígéret, 's illetőleg feltétel és utasítás, csak hallgatólagos marad, természetesen nem fog megtörténhetni, mert utasítás nélküli követet visszahívni nem lehet. Erre az a' felelet, hogy a' melly nemzetnél a' közvélemény olly gyöngye, hogy a' követek, kik egészen a' nyilvánosság' ítélőszéke előtt állanak, mellékes

okok miatt is képesek' politikai vallásukat megváltoztatni, ott bizony azok egyenes utasítás mellett is találtak volna módot annak kijátszására. Az ilyenek ellen nem abban áll a' biztosíték, hogy utasítással látassék el minden követ, hanem hogy minél nagyobb számmal legyenek a'' követek, mivel kevés követ között talán sikerül nem épen tisztességes utakon többséget szerzeni, de ezt meg tenni nagyszámú követek között szinte lehetetlen. Az utasítások béklyók, mellyek néhány rosztat akarnak, és nem tudnak akadályozni, 's mellyek leginkább a' sok jót akadályozzák.

És mind a' mellett, hogy nálunk igen csekély a' szavazatok' száma, közönségesen tudva van, hogy követeink' egyéniségei minden időben szilárdabb biztosítékot nyújtanak, mint az utasítások.

És végtére is én nem azt törekszem megmutatni; hogy az utasítások teljesen helytelenek volnának a' helyhatósági szerkezet mellett, 's különösen, valameddig igen csekély számmal lesznek a' követek, hanem mindössze is csak azt állítom, hogy efféle biztosítékokra parlamentáris kormány alatt nincsen szükség. Alább azonban majd arról is fogok szólni, hogy a' szükségtelenségen felül még öszszeférhetlenek is a' parlamentaris kormányval.

Nincsen pedig az utasításokra, mint biztosítékra parlamentarizmus alatt szükség először is azért, mivel parlamentarizmus alatt bizony egyáltalán nem oly valami roppant nagy veszély az a nemzetre és annak alkotmányára, ha valamely követ egyik párttól a másikhoz átmegy, mint a minő nagy veszély lehet, nem ritkán, különösen ott, hol saját, nemzeti, felelős, azaz parlamentarizmus kormány nincs, 's é helyett csupán idegen elemű kormány van. Mivel parlamentarizmus alatt, a kormány párt, alapszabályban mindig nemzeti párt is, holott az ellenkező esetben, ez nem mindig van ekkép.

Nincsen továbbá az utasításokra, mint biztosítékra, parlamentarizmus alatt szükség másodszor azért is, mivel azon felül, hogy a kormány párt is nemzeti párt lévén alapszabályban, 's ennél fogva tehát nem is veszélyesek az áttérések, de mindenkinek felett elő sem igen jöhetnek, mert a miniszteriumnak már csupán felléphetésre is többségnek kell lenni. Mikor vadássza tehát a többséget? Midőn még nem miniszterium? így azonban, tehát nem a miniszterium elleni biztosíték volna az utasítás. Midőn már valamely párt miniszterium, semmi szüksége sincs a lélekvásárlásra, mivel már

akkor különben is mellette van a' többség. De máskép is van a' dolog parlamentaris kormányok mellet, minthogy az akkori országgyűlési belélelet, hasonlítani lehetne a' mostanihoz. Parlamentaris kormány alatt minden többség, azaz minden párt ha többségre jut, kormánynyá válván, kész többségek állanak elő, és tisztán elvekben él az egész országgyűlés, azaz minden tag, 's következőleg egy ilyen országgyűlésben mindenki szorosabban ragaszkodik pártjához, 's ilyenkor nem is igen lehet a' pártoknak egymás' embereit elhalászni, mert minden pártnak legtöbb emberei olyanok lévén, kiket maga az elv köt azon párthoz, minden nyerhető kedvezések is, csak az ilyeneket érik, 's ennél fogva a' szökevényekre semmi jutalom sem vár, 's ennél fogva nem lehet valaki olly kicsiny saját pártjában, hogy annál nagyobb tudna lenni, ha a' másik párthoz megy át mellékes okokból. Épen ezen oknál fogva aztán példátlanok parlamentaris kormány alatt az áttérések, sőt ha történnek is némellykor, leginkább bizonyos nagyobb események miatt történnek, 's ezek olyanok, melyeket nem hibáztatni, hanem csak helyeselni lehet. És csak ezen az úton történnek a' ministeri változások, ha ugyan is a' ministerium

nem tekintve bizonyos közbejött eseményeket, korábbi jó, de most veszélyessé vált politikájával fel nem hagy, elhagyja őt a' többség; vagy pedig ha az ellenzék, azaz a' kevesebbség által képzelt politika idő' folytán hasznosnak mutatkozik, ehhez tér a' többség, 's mindkét esetben (tulajdonképen azonban ezen kettőnek látszó eset nem több egy-nél), változik a' ministerium, így tehát nem is annyira a' kormány' javára, mint inkább a' kormány' kárára szoktak parlamentaris kormány alatt áttérések történni. Így hagyták el Thierst 1840^{en} épen azok, kik őt korábban fölemelték. Röviden, fel lehet venni, hogy parlamentaris kormány alatt az áttérések soha sem mellékes okokból, hanem mindig és csupán meggyőződésből történnek; oly dolog, mellynek a' hazára nézve nem csak semmi káros következése nincs, hanem épen ellenkezően, ez valóságos haszon és nyereség.

De, mondja talán valaki, azon párthoz is történhetnének tehát áttérések, melly most kormány-pártnak neveztetik, és történnék bár az meggyőződésből, az mégis káros volna a' hazára. De imc itt van a' roppant különbség. Parlamentaris kormány mellett az országgyűlés egyszerre igen sokat haladott, és emelkedett, úgy hogy parla-

mentaris kormány alatt, legalább figyelmet érdemlő arányban, egy általában nem volnának olly túlzott conservatívek, mint parlamentarís kormány nélkül vannak. És a' ki ezt nem hinné, tekintse meg, miszerint Angliában, és Franciaországban, nincsen ember, vagy legalább nincsen párt, melly a' sajtó szabadságnak, eskütszéknek, évenkénti országgyűlésnek 'stb ellensége volna, holott parlamentáris kormány nélkül ezeknek, és illyeneknek nem csekély ellenségei vannak.

Így tehát, parlamentáris kormány alatt, nincs mit félni, hogy a' követ elárulja véleményét, 's ennél fogva semmi szükség sincs a' hallgatólagos egyességnek, mellynek feltétele mellett követté választatott, írásba, azaz utasításba tételére, mivel teljes biztosíték van, a' követjelmén kívül, – mi természetesen mindig fő dolog, – magában a' pártok' azon fontos helyzetében a' parlamentáris kormány alatt, melly szerint ezeknek mindenike a' maga ereje által tud és reméli kormányra jutni, mi annyira leköt minden követet saját pártjához, hogy szinte teljes lehetlen őt onnan eltántorítani.

És épen azért, mivel, parlamentarís kormány mellett, a' pártküzdések az országgyűlésen olly nagyszerűek, olly magas fokú politikai élénksé-

gűek, 's különös erővel és étellel bírok, hogy minden tag eltántoríthatlanul lebilincseltek saját pártjához, egy pillanatra átlátható, miszerint ezen küzdéseket távolról, azaz utasításokkal vezetni teljes lehetetlen. Hogy ezekben valaki határozói képességgel bírjon, mulhatlanul szükségés jelen lennie; saját szemével kell látnia a' dolgokat, és ismernie a' körülményeket, hogy ekkép, midőn a' gondolatök mintegy szikrát vetnek, a' tárgy felett mint szemtanú ítélhessen. Az országgyűlést tehát utasítások által, azaz holmi vidéki nevezetességéknek, egyáltalában nem lehet intézni. Az országgyűlés, ha egyszer kellőkép ki van fejlődve, azaz, elegendő számú tagokból áll, 's, főleg, ha parlamentarís kormány van, úgy áll az egyes helyhatóságokhoz, mint áll egy nagy ész, egy kis észhez, már pedig az mindenki előtt tisztán áll, akár mennyi kis ész sem ér fel egy nagy észszel.

Azonban nem is ragaszkodva ahhoz, hogy a' távolság, 's nem elegendő képesség miatt, nem folyhatnak be a' megyék helyesen a' törvényhozásba, már csak abból is elegendően kitűnik az utasítások' képtelensége, mivel a' megyék mint bizonytalan személyekből álló testületek, mellyekben soha sem nyilatkozik valósággal a' megyei többség,

hanem csak a' gyűlésben jelenlevők; hol tehát, a' mint látjuk is példáját, egy gyűlésben egyik, más gyűlésben a' másik rész határoz, egész bizonyossággal soha sem nevezhetők ez vagy amaz elv' pártolóinak; már pedig egy olyan személytől avagy testülettől, melly elég bátor magát a' törvényhozó test' vezetőjéül felvetni, annyit legalább is, és multhatlanul annyit megkívánhatni hogy teljesen tisztában legyen ön magával az iránt mit akar.

Én tehát semmit sem szolok a' polgárok' közönséges választói képessége ellen, de tagadom akármelly választói testületnek, még a' 12 városinak is, utasítói képességét.

Ezen elv mellett tanúsít az is, hogy a' kir. városok' belszerkezetét tárgyazó törvényjavaslatban az é tárgyban megbízott szabadelmű kerületi választmány is jónak találta az utasítói jogot minden választóra ki nem terjeszteni, hanem é célra külön testületet, a' képviselőket, ajánlotta. És íme, mi egyéb ez, mint közelítés azon elvhez, hogy a' tömegek nem bírnak tanácskozái képességgel? Azonban mit titkoljuk magunktól a' dolgot, 's mire valók csak a' túlfinomított különböztetések és meghatározások? Az ember soha se kövessen valamelly

elvet felig, mert ez a' legnyomorultabb dolog. Vagy azt kellett volna tehát kimondani, hogy minden választó egyszersmind utasító is, vagy pedig azt, hogy egy választó sem utasító. Az egész képviselők' utasítói jogát megalapító szabály fonákság, toldozás, és palliatív eszköz ').

- 1) Meg kell jegyeznem, hogy a' képviseleti rendszert, azaz a' kettős fokú választást, szintolly kevésbé értem mint a' követeknek utasítást adni jogositott külön választott képviselőket, vagy is a' kettős fokú utasítói jogot. Mire való ez a' kettős fokú választás? Mert félni lehet talán, hogy a' nagy tömeg nem lesz képes maga a' követet jól megválasztani!? De hiszen a' választókat megválasztani még nehezebb, mivel amott csak egyet, itt pedig többet kell választani. Azonban nemcsak azért helyesebb az *egy* fokú választás, mivel é szerint egyet és nem százakat kellettén az elsőfokú választóknak választaniuk, könnyebben történhetik meg a' választás, hanem mindenek felett elsőséggel bír a' kettős fokú választás felett az *egy* fokú már csak azért is, mivel azon bizonyos egyet, azaz a' követet, annyival is könnyebb megválasztani, mert a' követségre igénynyel bírók rendesen olly kitűnő egyének szoktak lenni, kiket már csak ezért is sokkal könnyebb kiválasztani mint a' százakra menő kettős fokú választókat. Ezek szerint tehát épen a' követválasztás az, melly legkönnyebb mindennemű választások között, minek tehát ezt összebonyolítani? Mint láttuk, tehát azt nem lehet mondani, miszerint azért, hogy valaki képes a' kettős fokú választ-

Ebből azonban én nem azt vonom ki, hogy csak azok válaszszanak, a' kik utasítanak, hanem, ha az utasítás' barátja volnék, azt mondanám, hogy azok utasítanak, kik választanak; mint hogy azonban én az utasítói jognak nem vagyok barátja, egyszerűen azt mondom, minden polgár válaszson, de senki se utasítson. Hagyjuk az országgyűlésen kívüli befolyást és tanácsadást, – de ezeknél aztán hagyjuk meg! – a' sajtóra, és a' népgyűlésekre, melyekben a' közvélemény nyilvánulhat eléggé, 's ne erőködjünk mesterséges utakon és módokon szür-csölgetni az utasítói képességet.

Én tehát a' választói jog ellen semmit sem szólok, és mindenestre szükségesnek tartom azt minél szélesebben kiterjeszteni, de itt megállapo-

tók' megválasztására, nem következés, hogy a' követ' megválasztására is elegendő képességgel bírjon. 'S azt sem mondhatni, hogy é nagy forrongás' és alkalmatlanság' kikerülése végett kívánatos a' kettős fokú választás, mert hiszen a' kettős fokú választás nehezebb is, és mulhatlanul még több forrongást és alkalmatlanságot is von maga után.

A' kettős fokú választás az okoskodók' nevet-séges fogalma; merő haszontalanság, tulfinomítás, üresség, ha ugyan nem veszedelem. Inkább kevés közvetlen választó, mint számosabb kettős fokú, mert csak így szilárd alapú az alkotmányos élet.

dom, és határozottan tagadom, hogy a' válastásokon felül még az utasításadásra is elegendő képességgel bírna, akár most, akár pedig ezredek múlva, a' nép. Ennél fogva, parlamentarizmus kormány alatt, ha a' követek elegendő számmal vannak, 's mindenek felett ha szabad sajtó van, 's a' kérelmezési jog is közönséges tulajdon, az utasításokat nem csak szükségteleneknek, de még akadályozóknak is tartom.

Ez azonban még nem mind az, mit hathatósan vélek elmondhatni az utasítások ellen.

Az utasítások annyival inkább fonák dolognak mutatkoznak, minél figyelmesebben tekintjük azokat a' gyakorlati életben.

Már most is, midőn pedig csak 49. választói kerületre van az ország" felosztva, minő kevés olyan ember jut minden megyére, kik elegendő képességgel bírnak, hogy magokat az országgyűlés vezetőinek, avagy intézőinek felvethetnék; és minő temérdek becsületes, de elegendő képesség nélküli táblabíró foly be már most is az utasítás készítésbe? Mert én nem vonom ugyan kétségbe, „táblabíráinkban” a' jó akaratot és tiszta hazafiúságot, de tagadom, hogy néhányon kivitt, kiket

jobb volna, magok szárnyára eresztve, országgyűlésre küldeni, általában véve, elegendő törvényhozói bölcsesség volna benne. 'S ha figyelmesen vizsgáljuk, egy tekintetre át lehet látni, hogy az utasítások' készítőjének nem elegendő dolgot kiszolgált szolgabírónak, terjedt testű embernek, és röviden olly félig nagyon egyszerű földművelő, félig torkos prókátor embernek lenni, minők a' mi megyei nevezetességeink rendesen lenni szoktak. Maga sok olyan követ, kiről egyébiránt talán azt mondanók, hogy kellően betöltene egy helyet még parlamentarizmus mellett országgyűlésen is, nem volna elegendő képesség utasítás készítésre, mert ha ugyan nem csupán holmi sérelmek' orvoslásának sürgetését foglalják magokban örökké az utasítások: úgy az utasítások készítőjének, mint mondani szokták, „ministerialis eszűnek” kell lenni.. Mivel bárminő szép és magas feladat legyen a' követség, sokkal könnyebb ott, jelenlétén, a' tanácskozás' kifejlődéséhez képest szavazatát ide vagy oda adni, mint a' szavazást távolról és pedig előre így vagy amúgy meghatározni. Hogy pedig, nem mondom a' kortestömeg, hanem még magok sok híresztelt vidéki nevezetességeink is, kik, nem kétlem, igen jóakaratúak, és

talpig' becsületes emberek lehetnek, egyszersmind ministerialis eszűek is volnának, 's mindenek felett pedig, hogy ilyen emberekkel elegendő nagy számmal bíránk, avagy kinézésünk lehetne, hogy valaha bírni fogunk a' jövőben: azt csak senki sem fogja állítani.

Ha azonban így vagyunk jelenleg is, mint leszünk különösen még' akkor, ha nagyobb számú követeink és választó kerületeink fognak lenni? Fog-e akkor, nem mondom elegendő, de csupán egyetlen, az utasítói jogra, elegendő képességű ember is minden követ után esni? Mert azt hiszem, mindenki átlátja, mikép ha a' követek' mostani igen csekély száma például 500-ra emeltetnék is, akkor is igen ott lennének, a' hol most vagyunk, ha azon esetben is csupán ötven és néhány utasítással láttatnék el az alsó tábla mind-össze. Vagy minden utasítás nélkül kellene tehát azon esetben a' követeket küldeni, 's ekkor a' megyék, mint választói kerület, mostani állapotjukban is – ha t. i. egyébként mostani helyzetükben lehetnének – megmaradhatnának, megjegyezvén azonban, hogy mindenik lakosai számához mért arányban választana követeket. Vagy pedig ugyanannyi választói, 's illetőleg utasítói kerületnek kellene

lenni, a' hány a' követek, vagy is az alsó táblai szavazatok' száma volna. És mint említem, most sincs elegendő emberünk 49. megyére, kik az utasítás készítésben megütnék a' kellő mérteket, hát még ha annyi száz utasító kerületünk volna, hol vennők az ezekhez megkívántató egyéneket?

És ezen pont annyival nagyobb figyelmet érdemel, mivel, legalább *fictione juris*, azt kell hinnünk, hogy minden megyebő'i a' legértelmesebb 's legképesebb ember küldetik követül, és így tehát a' kevesebbé képesek utasítják a' nálok képe-sebbet. De ha nem vesszük is fel, hogy a' követ a' legképesebb az egész megyében, az legalább mindenesetre áll, hogy választóinak legnagyobb részénél képesebb, már pedig, mivel a' többség határoz, ezen esetben is a' kevesebbé képesek fogják a' képe-sebbet utasítani.

Az utasítói jog tehát már csak azért is teljesen képtelen, mivel ezt a' kevesebbé képesek gyakorolják a' képe-sebbek felett. Szólottak ugyan némellyek az újabb időben, miszerint rekesztesse-nek ki az úgy nevezhető incapacitások az utasítói jog' birtokából, 's egyedül a' capacitá-soknak hagyassék meg az: úgy de, mint láttuk, ha az utasítói jogot valamelly különválasztott tes-

tület gyakorolná, ez nem volna egyéb, mint újabb nemű haszontalan bonyolítás; ha pedig netalán valamely választmányra bíztnék a' képesek' osztályozása, akkor bátran el lehetne mondani, hogy a' capacitás és incapacitás közötti különböztetés nem volna egyéb, mint egyedül ruha szerinti különböztetés.

Azt mondani pedig az utasítói jog mellett, hogy annak természet szerint továbbá is fenn kell maradnia, mert hajdan minden nemes ember személyesen részt vett a' törvényhozásban, 's ennek folytán jött aztán létre későbbben, a' követek' küldésével, az utasítói jog, mint történeti előadás igaz ugyan, de mint ok és védelem, épen haszontalan beszéd; mert nem arról van itt szó, hogy jött létre az utasítói jog, vagy pedig hogy volt ezelőtt, hanem arról, hogy legyen ezután.

És mint egy zárjel között legyen mondva, illy nem-okot, hanem csupán históriát, sokszor lehet nálunk, okúi előadva, hallani.

Mi pedig azon ellenvetést illeti, hogy ha majd utasítások nem fognak lenni, az elvet illető győzelem teljes mértékben a' választástól függvén, a' választások kétszeres fontosságot nyernek, 's a'

miatt minden rossz szenvedély, minden pártosság, minden kicsapongás kétszeres élénkségbe fog jöni, attól sem kell félni, mert a' követek száma szaporítottván, ha úgy tetszenék ugyanannyi választókerület lehetne, a' hány választandó követ volna, 's ennek folytán sehol sem fogna annyi választó lenni, mint a' mennyi a' kicsapongásokra megkívántatik, mivel, mint jól tudjuk, épen a' nagytömeg' az, melly a' botra kerekedést főleg eszközi. És, hogy a' kérdést annyival inkább egyszerűsítsem, mindenki át fogja látni, miszerint csupán a' mostani állapotot véve fel, ha még inkább összeszorítanók a' választásokat, 's a' követek nem 49., hanem egy helyen választatnának mindnyájan, akkor még nagyobb erő-megfeszítésre levén szükség, hogy valaki megválasztattassék, még nagyobb volna a' korteskedés is, 's ennél fogva, ha nem 49., de több választó kerület volna, akkor még kisebb erő - megfeszítés, és következőleg korteskedés, fogna történni.

Hogy pedig már jelenleg sem felelnek meg az utasítások a' szükségnek, és csupán akadályul szolgálnak, arra nézve egy példát hozok fel. Az 1843-ⁱ országgyűlésen a' királyi városok ügyét elrendező törvényjavaslat' elkészítése végett, ke-

rületi választmány küldetett ki, melly az alsó tábla' legkitűnőbb tagjaiból állott. A' javaslat elkészítettet, 's nagy szerencsére, mennyiben a' belsejére vonatkozott, az utasítások bevárása nélkül, azonnal tárgyalás alá vétetett. A' tárgyalás alatt azonban minduntalan kitűnt, hogy még ezen, a' tábla válogatott tagjai által készített, munkálatban sem lehet szóról szóra megegyezni. Ha tehát, – és ez igen természetes, – még az alsó táblai legkitűnőbb egyének sem képesek olly szerkezetet készíteni, mellyet az egyébiránt vélek szellem és elvben rokon többség az utolsó betűig elfogadhatna, hát ugyan azon vidéki nevezetességek, kik az utasításokat készítik, hogy tudnának ollyas valamit csinálni, a' mi, minden tekintetben, megütné a' kellő mértéket? De menjünk még tovább egy lépéssel, és gondolkozzunk, mi lett volna ezen rendezési munkálatból, ha előbb utasítást kértek volna a' követek iránta? Legjobb esetben bizonyosan az, hogy a' megyék látván, mikép a' munkálatot az alsó tábla' legkitűnőbb tagjai készítették, azt mondták volna követeiknek, hogy ők a' javaslatban egészben és részletenként mindenben megegyeznek. Ebből aztán az következett volna, hogy mindazon czélszerű apró nyese-

getések, toldások és, egy szóval, javítások, melyek a' törvény javaslatban az első tárgyaláskor tetettek, szükségképen mind kimaradtak volna. És aztán, szóljon még valaki az utasítások mellett!

Az utasítói jog tehát, valamint általában véve az egész helyhatósági szerkezet, megállhat ugyan mint pótléka valami jobbnak, a' parlamentarizmusnak, de ebből az következik, hogy ha a' pótlott egyszer megvan, akkor nincs többé szükség a', pótlékra. Azonban nem csak hogy szükség nincs többé ez esetben a' pótlékra, hanem csupán akadályul is szolgálna, mivel a' parlamentarizmus kormány tanácskozást feltételez, utasításokkal pedig tanácskozni nem lehet, mivel az csak akkor történhet meg, midőn a' szavazatok előre nincsenek megkötve, már pedig ha utasítások vannak, a' szavazatok előre meg vannak kötve. Kizárni pedig az országgyűlésről a' tanácskozást, annyit tesz, mint kizárni a' legszükségesebb dolgot. 'S ha az országgyűlésen az utasítások szerint történik a' szavazás, akkor kár is országgyűlést tartani, mivel sokkal kevesebb költségbe kerülne, ha a' kormány posta útján értekeznék a' megyékkel, 's ez úton szerkeztének egybe aztán a' törvényeket.

Parlamentaris kormány alatt azonban épen képtelenség volna, ha utasításokkal láttatnék el az országgyűlés, mert ha általában véve mindig, különösen parlamentaris kormány alatt van az országgyűlésen mulhatlanul szükség a' tanácskozásra, mivel ez esetben az országgyűlés nemcsak törvényeket alkot, hanem, ezen felül, közvetve legalább, egyszersmind intézi is az országnak mind bel mind kül politikáját, azaz kormányoz.

Parlamentaris kormány alatt maga a' követi tábla, vagy is annak többsége kormányozván, – mert, mint láttuk, a' fejedelem erkölcsileg kényszerítve volna, mindig a' többség' kebeléből választani a' ministereket, – a' követi tábla mintegy nagy nemzeti eskütszék áll a' kormány irányában; mint illyennek azonban függetlennek, önállónak kell lennie. De ha a' tagok utasításokkal volnának megkötve ez nem történhetnék, 's ekkor a' követi táblának, mint illyennek, nem lehetne önálló saját elve, és meggyőződése, mellyet követhetne, 's mellyet egyedül kellene követnie; önálló saját elv és meggyőződés nélkül pedig kormányozni nem lehet. És hogy ha általában arról lehetne szó, hogy egy független követi tábla veszélybe ejtené az alkotmányt, akkor semmit sem szólnék: ámde

ezen kifogás nem áll, és az olyan nemzetnek, melynek az egész ország által választott követi táblája ezt tehetné. különben sem volna semmi jövendője, mert az ilyen nemzet' kebeléből, nem mondom, csupán a' józan alkotmányos életre való hajlam, képesség, és polgári erény, de mindenesetre még az egyszeri! becsületesség is kihalt.

És végtére, minden kétségen kívüli ugyan, hogy a' felség a' nemzetnél van, de a' felség nem illeti jogosan a' nemzetnek egy magánálló részét sem különvéve; vagy is, a' nemzetfelség nem kezelhető helyesen és czélszerűen a' nagy országban, alosztályilag külön, apró országok által. Már pedig a' helyhatóságoknak, 's különösen az utasítói jognak, épen ez volna alapelvök. Nevezzenek az egyes részek csupán követeket, kik az országgyűlésen mint tagok a' nemzetfelség elvének, vagy is a' törvényhozó hatalomnak, alkotó részei legyenek. A' nemzet 's az ország, nem a' megyék egyenként, hanem csupán együttvéve, 's ennél fogva a' megyéket semmi különös önállás sem illetheti, és ez nem is egyéb, mint ezen elv: status in statu.

Ha pedig a' sérelmeseknek vélt kormányi rendeletek' visszavethetését, a' köz igazgatási háta-

ságot, a' köz hivatalnokok' választásán, 's a' igazság' kiszolgáltatását illető jogokon kívül, még az utasítói jogot is elveszszük a' helyhatóságoktól, akkor azoknak már nem marad egyéb hátra, mint egyedül a' szabályhozási (statutarius) jog.

3) Azonban a' szabályozási jog is teljesen képtelen és anarchicus elven alapú; legalább azon kiterjedésben, mellyben most van lehetlen józanul helyeselni.

Szabályt ugyan is ott lehet hozni, hol a' törvény vagy épen nem, vagy nem eléggé részletesen rendelkezik; úgy de ezen eseteknek mindenike törvény hiányt mutat, mi egy általában nem válik dicséretére a' törvényhozásnak, mellyet tehát minél előbb törvény nyel és nem szabálylyal kell pótolni, mert különben minden hatóságnak külön törvénykönyve fog lenni.

A' szabályhozási jog, nem is egyéb, mint törvényhozási jog a' fejedelem' kirekesztésével, 's ez ismét rend – sőt alkotmány ellenes.

Felhozatik a' szabályhozási jog' védelmére, hogy lehetnek sőt vannak a' helyhatóságoknak olly apró vagy legalább helyhez kötött szükségeik, melyeket a' törvényhozásnak belátni és ellátni nem

lebet, 's mellyeket egyedül magok a' helyhatóságok képesek helyesen és czélszerűen elintézni. És én megismerem, hogy ezen állításban igazság van, de azt hiszem, hogy nagyon is sokat tömünk a' gyakorlati életben ezen állítás' köpenye alá. így például rendkívül károsá válható, 's valóságos anarchiát megalapító elv, hogy a' polgárörsereg' mikénti felállítását magok a' városi helyhatóságok intézzék el; de a' felebbi állítás nem is annyira a' helyhatóságok, azaz provinciák, mint inkább csak a' községek szabályhozási joga mellett szól, minek, csak rendőri ügyekben ugyan, én sem (lásd alább) vagyok ellene. A' megyék, mondám, ezen állítással nincsenek védve, mert az olyan szükség, mellyek egy megyét érdekelnek, nem lehetnek annyira csekélyek, hogy az összes törvényhozást ne érdekeljék, mivel é helyen a' megyék' rendőri intézkedését nem értem, azt tartván (1. alább) hogy a' rendőri intézkedések minden egyes községet a' maga körében külön érdekelnek. Azt tartom ugyan is, hogy rendőri ügyek nem lehetnek megyei helyhatóságok' feladatai, egyéb ügyekben pedig nem lehet olly eset, melly csupán valamely megyének, 's nem egyszersmind az összes törvényhozásnak is érdemlené meg figyelmét és gondos-

ságát. És mintegy zárjel között legyen mondva, ezen ok nemcsak a' megyék szabályhozási joga ellen különösen, hanem általában, a' megyei vagy is provinciális helyhatóságok' elve ellen is teljes mértékben áll.

Én tehát a' községeknek, csak a' rendőri ügyekben ugyan, szabályhozási jogot óhajtok engedtetni, de ezen felül anarchicusnak tartom ezen jogot. 'S ha még elegendő volna a' szabályhozási jognak [mind a' megyékre, mind magokra a' községekre is a' rendőri ügyeken felni] védelmére azon mondás, mellyben pedig némellyek különös nagy erőt találnak, miszerint a' szabályhozási jog nem veszélyes, mivel fel lehet venni, hogy a' szabályok soha sem alkottatnak az illető helyhatóságok' érdekei' ellenében, még semmit sem szólnék; de akár legyen ezen védelem igaz, akár nem, az semmit sem tesz, mivel legtöbbször épen az a' baj, hogy sokszor nagyon is az illető helyhatóságok' érdekében alkottatnak a' szabályok.

Ha pedig a' helyhatóságoktól ekkép még a' szabályhozási jogot is elvettük, akkor a' helyhatóságokat semmivé tettük. 'S é szerint láthatjuk, hogy mivel minden jogát el kell a' helyhatósági szerkezetnek vennünk, az többé fenn nem maradhat.

És, ha olly közönségnek írnék, melly a' gyakorlati életből ismeri a' parlamentaris kormányt, ezennel letenném tollamat, de minthogy ez nem így van, még néhány szót kell tennem arról, mi az a' parlamentáris kormány, mellyért cserébe adni óhajtom a' helyhatósági szerkezetet, hogy így aztán kitűnjék, miszerint a' helyhatósági szerkezet nem maga a' jó, hanem annak t. i. a' pari. kormánynak, csak pótléka, 's *hogy én nem azért* óhajtom a' helyhatóságok' megsemmítését, mint-ha ellenszenvvel viseltetném irántok, de mert azoknál egy más sokkal jobbat ismerek és óhajtok, 's mellyet minden valódi alkotmány-barátnak óhajtani kell, a' párt kormányt, melly azonban a' helyhatóságokkal nem fér össze.

És, kérdem én, nem (sz. István' ismeretes, nevetséges, sőt) a' hazára nézve káros elvnyck folytán miszerint „egy nyelvvel nem elég erős a' hon”, vagyunk-e most is annyira elmaradva; 's nem épen úgy mindenben szükségét érezzük -e hazánkban az egységnek, mint épen a' nyelvben, sőt maga a' nyelvzavar is ugyan mi egyéb miatt öröködött meg nálunk, mint az által, hogy politikailag nem forrtunk össze az egységben, hanem

örökké széthúzásban tengődtünk? A' középkorban a' boldogtalan magyar királyok a' helyett, hogy a' magyar elemben összpontosították volna az országba vándorolt idegeneket, külön kerülettel, külön helyhatósággal látták el azokat. És mi egyéb a' parlamentaris, azaz ministeri öszeponosított kormány, mint, ellentétben a' helyhatóságokkal, egység a' hazában, nemzetiségben, törvényben és végrehajtásban? 'S mi egyéb a' helyhatóságok, mint megörökítése a' széthúzásnak, megörökítése az anarchia fele való gravitálásnak'? És valóban, igaz ugyan, hogy jobb intézmény' nem léteben, a' helyhatóságok tárták fenn a' magyarban 'bizonyos szikiáját az alkotmánynak, óh de bár soha se ismertük volna a' helyhatóságokat. Bár, volt volna saját összpontosított kormányunk, mert úgy most hasonlíthatlanul erősebbek és civilisáltabbak volnánk mind az alkotmány' mind a' nemzetiség' mezzén! Örülök én, hogy legalább helyhatóságaink voltak a' múlt időkben, de vérző szívvel fájdalom, hogy csupán helyhatóságaink voltak, 's bálványzás helyett inkább átkot mondanék a' helyhatósági szerkezetre, melly megtartá ugyan a' magyart; de megtartá tengődésben és nyomorúságban!

Én tehát forrón óhajtom, hogy szűnjenek meg helyhatóságaink, de szűnjenek meg nem azért, hogy ezen mostani egyetlen alkotmányos biztosítékunktól is megfosztassunk, avagy hogy ezt valamely csekélyebbel csereijük fel: hanem szűnjenek meg” csak úgy, ha ezek helyett egy sokkal fontosabb biztosítékot, parlamentaris kormányt nyerhetünk. És épen azért, mivel eddigi biztosítékunkal meg nem elégedhetünk, mert hiszen az istenért! magunk látjuk elmaradásunkat, czélszerűbb eszközről kell gondoskodnunk, és ezt annyival is inkább, mivel új korunkban, új szükségek, új intézkedések vannak, ‘s ezek új eszközöket, új műszert kívánnak. Hiszen az egész hazában túlságig mindenütt a’ kormány ellen van panasz és kifogás; javítsuk tehát kormányformánkat! Tekintsünk figyelemmel a’ parlamentaris kormányú országokra; vétkezzük le az összpontosítás elleni nyomorú balítéletünket; hasonlítsuk magunkat hidegen, mint férfiúhoz illik, túlcsigázott nemzeti büszkeség és elfogultság nélkül más alkotmányos nemzetekhez; ‘s óvakodjunk kimondani, avagy épen elhinni, azon nevetséges állítást, melly, bizony töredelmes szívvel mondhatjuk, még nem régiben is, mindenikünk’ agyát elkábította, miszerint a’ francia és angol alkotmány

is szükségét érzi annak, mivel mi bírunk, a' helyhatóságoknak; 's mindenek felett pedig azon eszme iránt jöjjünk elvégre tisztába, miszerint a' nemzet' alkotmányos szabadsága, nem annyira abban áll, hogy főleg az egyesek minél függetlenebbek legyenek, hanem hogy főleg a' nemzet' összege legyen minél függetlenebb, azaz hogy ki legyen emelve az országgyűlés kiskorúságából, 's ne legyen csupán „Petitions Landtag,” hanem a' mit kiván, azt valósággal törvénybe is tudja iktatni; higyjük el, hogy minden bajainknak és hátramaradásunknak, nem ugyan az alkotmány szó' tiszta íogalmában, hanem a' mi alkotmányunkban 's annak hiányaiban és tökéletlenségében van. Igen is, alkotmányunk oka elmaradásunknak melly még csak saját nemzeti kormányt sem biztosított ez ideig, a' dicsőéges austriai ház' országlása alatt, mellyről, jól meg kell jegyezni, é cikkben azért nem tétetik többször említés, mivel nem ő róla, hanem csupán azon kormányról van szó, melly ő alatta volna.

És minthogy sokan lehetnek, kik még az eddigiekből sem vették ki, mi legyen tehát a' parlamentáris kormány, nem fog ártani é helyen, vonatban, egy kis ismertetést nyújtani arról, mily-

lyen legyen a' parlamentaris kormány a' gyakorlati életben.

Először is saját ministeriumnak kell lenni. A' ministerium pedig felelős levén, ezen elvből önkényt foly, miszerint semmi nemű kormányi rendelet sem bír érvénnyel; az illető ügyi minister' aláírása nélkül. Ez által lehetlenné tétetik a' királyi személyes kormány, vagy is az önkény, mert a' király sérthetlen, azaz feleletre nem vonható, 's a' felelettel nem tartozó ember' kormánya: önkény; épen ezért aztán a' király felelős kormány mellet is sérthetlen és feleletre nem vonható ugyan: de semmit sem is adhat ki egyedül a' maga neve alatt, a' minister pedig, ki aláírja, felelettel tartozik az országgyűlés előtt. És a' mi legfontosabb az egészben, abból áll, hogy az országgyűlés ugyan senkit sem tehet ministerré, de az alsó táblának hatalmában áll akármelly ministeriumot is leléptetni a' kormányról, mivel az évi költségvetés elébe terjesztvén, ezt megtagadhatja. Ebből aztán az következik, hogy a' fejdelem erkölcsileg kényszerítve van a' ministeriumot mindig a' többség' kebeléből választani, 's ha a' többség változik, a' ministerium is változik. Ez által válik aztán parlamentárisa a' kormány.

Azt mondani a' felelős Ministerium ellen, 's azt hozni fel mintegy semmiségének megbizonyítására, miszerint hol vonatott tehát valamely felelős ministerium feleletre, vagy is hol büntettetett meg tehát valamely felelős Ministerium, nagyon fonák okoskodás, mivel ezen szándéklott ellenvetés épen nem ellene, hanem mellette, és pedig legtöbbet bizonyít a' felelős ministeriumnak. Épen ebből tesszik ki, mennyire jó a' felelős ministeriumnak alapelve, mert még nem is volt rá szükség, hogy valaha valamely felelős ministeriumot büntetés alá kellett volna vonni ¹⁾). És ez nagyon természetes. A' felelős ministeriumban ugyan is nem annyira azért van a' legfőbb alkotmány-biztosíték, mivel a' ministeriumot büntetés alá lehet vonni, hanem mivel a' követek' többségére van szükség, hogy valamely ministerium létre jöhessen, 's kormányon ülése alatt sem máskép, mint a' többség által kormányoz, melly ha őt egyszer elhagyja, azonnal megszűnt ministerium lenni. Nem az a' biztosíték, hogy a' ministert börtönbe lehet zární törvényesen,

1) így áll a' dolog rendes állapotban, mert a' Polignac esetét midőn bizony büntetés alá vonatott a' ministerium, rendes állapotnak sem egyszem más részről nem lehet venni.

hanem az, hogy nem léphet a' kormányra más, mint a' kit a' többség gyámolít. És kétségtelenül az ilyen ember is hibázhat ugyan, de a' többség ellen semmit sem tehet, már pedig ha igaz, hogy csak az tartható igazságnak, a' mit igaznak lehet bebizonyítani: úgy alkotmányos országokban is az, és csak az a' helyes, mit a' követek' többsége annak tart; és, nem kétlem, a' követek' többsége bizonyosan sokszor csalatkozhatik, de végtére is ez azon egyetlen testület, mellyre a' „helyes”nek megítélését alkotmányosan bízhatni. Fel lehet azonban venni, hogy ha é téren történnek is kisebb hibák és tévedések, nagy bűnök bizonyosan nem jűnek elő. És ez nem is lehet máskép, mert mint egy régi bölcs monda, ha az ember mindennap megvizsgálná magát, ez által olly ellenőrség alá jőne személye, mellynél fogva soha sem lehetne eltán torodnia. Ámde a' felelős Ministerium kitéve minmindennap a' szabadsajtó (mert é nélkül felelős ministeriumot képzelni sem lehet) czikkeinek a' parlamenten kívül, 's a' tagok' beszédeinek a' parlamenten belül, bizony akaratlanul is kénytelen mindennap megvizsgálni magát, 's vigyázó lenni lépteiben. 'S az ilyen emberek, mint érintem, hibázhatnak, tévedhetnek, de vétket avagy bűnt el nem követ-

hétnek, mert a' követek' többsége által gyámolított ember, különböző időkben, különböző meggyőződésű és elvű lehet ugyan, de bizonyosan mindig egyaránt felül bizonyos színvonalon (niveau) a' közerkölkcsiség' mezején.

Ebből világos, hogy, minden legkisebb félelem nélkül, telhető szabaddá lehet és kell a' felelős ministeri kormány' kezét tenni; azaz nem kell rettegni semmit a' helyhatóságokat feláldozni, mert hiszen felelős ministerium mellett, maga a' nemzet, vagy is az országgyűlés, azaz a' parlament kormányoz, és azért neveztetik aztán a' felelős ministeri kormány parlamentaris kormánynak. 'S ha úgy tetszik, ez nem is egyéb, mint helyhatósági szerkezet, csak hogy nem megyei, hanem országos helyhatósági szerkezet, országos önkormány.

Mi egyéb tehát a' ministerialis kormány, mint országos önkormány; 's mi egyéb a' ministerialis kormánynak nem-léte mint az országos önkormánynak, a' nemzeti önállóságnak, nem-léte; 's mi egyéb a' megyei önkormány, mint mind-össze is egy részbeni (partialis) önkormány; 's mi egyéb az országos önkormány melleleg, mint felelős kormány, vagy is olly végrehajtási műszer, melly egy testté forrasztja össze a' kor-

mányt és a' nemzetet; 's mi egyéb a' megyei önkormány melleleg, mint felelősség nélküli kormány, vagy is olly végrehajtási műszer, melly elenséges táborba állítja a' kormányt és a' nemzetet, azaz, rendszeríti és meg örökíti a' széthúzást és az anarchiát!?

Egyedül arról van tehát szó: országos önkormány legyen-e, melly valósággá tevéen az alkotmány szót, nagyszerűen összeforrasztva tartja a' kormányt és a' nemzetet, 's felelős végrehajtási műszert állít elő; vagy pedig megyei önkormány, melly töredékessé téve a' nemzetet, felelősség' terhe nélkül is jár el, 's mindenek felett pedig, egy alkotmányon kívüli kormány' létre jövését eszközölvén, ezt és a' nemzetet örök ellenségeskedésbe helyezi.

És tekintsük meg csak figyelemmel mi temédek mindent nyújt ezen országos helyhatóság vagy is önkormány, mit a¹ megyei helyhatóságok nem képesek megszerezni:

A' parlamentaris kormány nemcsak biztosítéka, hanem maga legfőbb lényege is az alkotmányos életnek. És mivel nálunk ilyen kormány, melly a' világon mindenütt fennálló nézetek, és jelentése szerint a' szónak, egyedül nevezetik alkotnia-

nyos kormányoknak nincsen, ezen oknál fogva, – nem annyira tehát más hiányainkért, – nem teszünk számot az alkotmányos nemzetek’ sorában, ‘s ezen oknál fogva nem egyéb, tulajdonképen véve, a’ mi alkotmányunk egy nagy csalódásnál; sőt igazán véve nekünk épen nincsen is alkotmányunk, legalább olyan alkotmányunk, minőt ezen nevezet alatt a’ világon mindenütt értenek, valóban nincsen. Ezért azonban ne essünk kétségbe, mert akarván a’ valódi alkotmányos életet, akarnunk kell annak legfőbb lényegét és legfőbb biztosítékát, vagy is akarnunk kell magát az alkotmányos kormányt. És ha egyszer ezt komolyan akarjuk, akkor nincs földi hatalom, melly ezen józan és igazságos akaratunknak képes legyen ellenállani.

Hol parlamentáris kormány van, ott bizonyosan évenkénti országgyűlés, és szabad sajtó is van. Ott a’ kormány, általában véve, mindig a’ közvélemény’ szavát követi. Ott nemzetiséget és alkotmányt érintő sérelmek soha sem követtetnek el. Ott a’ belkereskedés nem áldoztatik fel szándékosan semmi nemű külérdeknek. Ott idegen katonaság nem hozatik az országba. Egy szóval, ott az országgyűlési többségnek akarata mindig törvénynyé válik, ‘s a’ törvény mindig is végrehajtatik; a’ tör-

vények' végrehajtására pedig szintolly szükség' van, ha ugyan nem nagyobb, mint a' törvények' meghozatalára.

Különös figyelmet kérek mindenek felett azon állításra, miszerint a' törvények' végrehajtására szintolly szükség van, ha ugyan nem nagyobb, mint a' törvények' hozatalára.

És valóban nem lehet ember, ki tagadni volna képes, miszerint egyik legnagyobb bajunk, hogy nem hajtatnak végre törvényeink.

De mit álmodozunk mi a' törvények' végrehajtásáról helyhatóságok mellett?

Hogy hajtassék be a' nemesemberen az adó, midőn az illető tiszteknek felette állnak azok, kiken az adót nieg kellene venni?

Nem egészen a' kormány, 's nem is az országgyűlés, nem is a' törvények iránti tiszteletlenség, hanem a' helyhatósági szerkezet oka azon roppant bajunknak, melly a' törvények' végre nem hajtásában áll.

Nem egészen a' kormány, mivel a' kormány legjobb akarata mellett sem tehetne meg mindent, hiányozván kezében a' törvényes eszközök.

Nem is az országgyűlés, mert az országgyűlés maga végrehajtó nem lehet, 's hiában is szab-

na minden végrehajtási el nem járásra büntetést, mert a' büntetés is szintúgy papiroson maradna,' mint maga azon törvény, mellynek végre nem hajtása miatt a' büntetés meghatározatok.

Nem is a' törvények iránti tiszteletlenség, mert hiszen ez maga is csak okozat, a' helyhatósági szerkezetből folyó okozat, és nem a' nemzet' jellemében gyökerező hiba.

Ez a' szerencsétlen dolog, miszerint nincs nálunk hatalom, melly a' törvények' végrehajtását biztosítaná, fog minket megölni, ha tovább is e' mellett maradunk.

Ne keressük tehát, mondom, sehol másban a' hibát, mint alkotmányunkban, vagy is megyei szerkezetünkben, melly anarchiának rendszerítése, 's a' valódi kormánynak a' végrehajtó külön hatalomnak nem-léte.

Azaz nekünk nincs is rendes végrehajtó hatalmunk, vagy is kormányunk. Halljuk ezt! Még csak nincs is rendes kormányunk!

És hogy is álmodozhatunk mi, jelen helyzetünkben, akár jólétről akár rendről?

Parlamentaris kormány és összpontosítás mellett azonban hatalmas törvényhozó testet és erős kormányt nyernénk. Két olly dolog, mire nagy

szükségünk van, mi nélkül szabadság és rend nem is lehet, 's mi nélkül nemzeti nagyságról és jólétről még csak gondolkodni is képtelenség.

A' helyhatóságokkal erős kormányunk soha sem lehet. Parlamentaris kormány nélkül hatalmas törvényhozó testről pedig' álmodni sem lehet. Hatalmas törvényhozó test nélkül pedig nincs virágzó és erős alkotmányos élet. Erős kormány nélkül pedig sem a' nemzet, sem az alkotmány biztosságban nem lehetnek, mert felteszem, hogy a' kormány alkotmányos kormány legyen, melly maga az alkotmánynak nemcsak biztosítéka, hanem egyszersmind legfőbb lényege is. Ha akarjuk a' szabadságot, akarnunk kell a' rendet is ¹⁾, 's ha akarjuk a' rendet, akarnunk kell az alkotmányos erős kormányt is, 's ha akarjuk az erős kormányt, akarnunk kell a' központi, azaz összpontosított kormányt is, mert a' mi nincs összpontosítva, hanem meg van oszolva, egyszersmind meg is van gyengítve.

- 1) A' szabdság' barátai nem követhetnek el nagyobb hibát és vigyázatlanabb lépést, mintha nincsenek kellő figyelemmel a' rend iránt, mert ez által a' legerősebb okot szolgáltatják ellenfeleik' kezébe magok ellen. És valóban nem kevesebb rend mint szabadság az, mire jelen zavaros körülményeink között, vagy inkább helyett, szükségünk van.

Kétségtelenül az összpontosítás önkényivé, azaz minden alkotmányos életet elnyomóvá is válhatik ugyan bizonyos körülmények között, és bizonyos esetben, azaz parlamentaris kormány' nem léteben. És valóban örülteknek kellene lennünk, ha jelenleg megsemmítését óhajtának helyhatóságainknak, 's mindent összpontosítva, kieresztenek a' hatalmat a' nemzet' kezéből, de, közbevetőleg, lehetlen meg nem jegyezmem, miként azon nálunk közönségesen elterjedt hit, hogy az összpontosítás minden esetben maga az alkotmányos nemlét, vagy is maga az önkény volna, valóságos vak-hit, csalképzet, fonák fogalom avagy épen szándéklott ámítás.

„A' hajdankori hódítók, mond Cormenin az összpontosításról írott röpiratában, mindenféle tartományokat, köztársaságokat, 's királyságokat egymásra halmoztak birodalmukban, de épen ezért alig hogy behunyták szemeiket, az anarchia azonnal elő állott. – (A' magyar korona alatt van két külön törvényhozó test, nálunk és Erdélyben; ezen országok' mindegyikében különböző megyék, és kerületek, az utóbbiban továbbá székelyszékek, 's az úgy nevezett király földje (Szász - székek); az előbbiben pedig az úgy nevezett Horvátország, 's

újabbán ismét vagy ötven új helyhatóság lesz a városok. Hogy bizonyos felosztásoknak kell az országban lenni, azt természetesen találom, de hogy ezen felosztásoknak nem kizárólag' a' haza-egység' szempontjából kellene megtörténni, azt át nem látom. A' forradalom előtt Franciaországban is „provinciák” voltak, de előjött a' halhatlan emlékü Sieyes, az egységi tisztult fogalomnak legelső bajnoka, ki a' „provinciák” eltörlését és a' „département-k” felállítását indítványba hozá, melly, Franciaországnak javára és dicsőségére, valóban el is fogadtott, 's azon időtől fogva meg lön alapítva az öszpontosítás, mellyről Sieyes az említett időben ezt monda: „Ez a' leghathatósabb és leggyorsabb eszköz Franciaországból egyetlen testet, 's annak minden népeiből egyetlen nemzetet alkotni. „Később, a' júliusi forradalom' bevégeztével, midőn az öszpontosítási mű tökéletesen bevégezve állott, egy valaki ezt monda az akkor még élő Sieyesnek: „E' mű' alkotásában Önnek is nagy része van. – Nekem is? – jegyzé meg mosolyogva Sieyes, – csak nekem van.) – „A' külön törvényhatóságok, mond Cormenin, nem egyebek, mint „anarchie organisée,” mellyek megakadályozzák az egész

haza' összpontosítását, 's csak részben, azaz megyei-
leg, engedik azt megtörténni. Az ilyen apró köz-
társaságok, vagy is kiváltságos testületek, azaz
helyhatóságok rendetlen állapotban jók lehetnek,
mint a' szabadság' men-helyei, de ministeri kor-
mány alatt csak baj és akadályul szolgálnak."

Az összpontosított, azaz központi (centralis)
kormánynak szükséges voltát, ha csak foederativ
statusokat nem akarunk, kétségbe vonni egyálta-
lában nem is lehet. Mert, melleleg legyen meg
jegyezve, mint nálunk vannak a' helyhatóságok,
ezekben még csak következetes elv sincs, mivel
ez csak úgy fogna meglenni, ha a' külön hatóság'
(decentralisatio) elve, mind a' kormányra mind a'
törvényhozásra ki volna terjesztve, azaz, ha mind
a' törvényhozás, mind a' végrehajtó hatalom hely-
hatósági és nem összpontosított volna, holott most
a' törvényhozásban összpontosítás van. Röviden; a'
kormánynak az országban egynek, közösnek, azaz
összpontosítottnak kell lenni, vagy pedig a' tör-
vényhozásnak sem kell a' hadviselést és közbéke -
fentartást illető ügyeken kívül összpontosítottnak
lenni, mert hiszen ha közhatóság hozza a' törvényt,
közhatóságnak kell azt végre is hajtani, 's ha
nem egy közhatóság' a' végrehajtó, akkor nem is

egy közhatóságnak kellene a' törvényhozónak lenni, így tehát mint nálunk van, elvtelenül van, mivel, a' törvényhozási összpontosítás, 's a' végrehajtási decentralisatio, nem egynemű dolgok és ezek össze vannak keverve. Vagy legyen összpontosított kormány, ha már összpontosított törvényhozás van, vagy pedig legyenek felséggel, azaz külön törvényhozói hatalommal bíró megyék, vagy is foederativ rendszer, ha már nem akarjuk az összpontosított kormányt. Itt tehát e' kettő közül kell választanunk, 's én részemről, minden habozás nélkül, az elsőhöz állok, mivel felfogásom szerint a' foederativ rendszer valamely egy ország' kebelében a' lehető legszerencsétlenebb dolog; nem tagadom azonban, hogy egy egész világ részre igen üdves lehet, és ha van az örök békének jövője, csupán ezen úton van. A' foederativ rendszert óhajtani, valamely egy országban, mellynél fogva az egyes helyhatóságok külön törvényhozással bírva, csupán a' közbékét illető dolgokban egyesülnének, józanul és hazaszeretettel senkinek sem lehet. És én az amerikai egyesült statusokról sem irigylem azt, azonban tudom, hogy ott különös körülmények voltak. Korunkban, nemcsak az erő, hanem a' jólét is, lényegesen feltételezve van a' status egysége által.

‘S nem is látom át szükségét, miért kellene józanul, a’ hazát eldarabolva, mind megannyi apró köztársaságra osztani fel, ha egyébiránt egységben is lehet maradni. Tudom azonban, miszerint lehetnek körülmények, midőn a’ status-egységet elérni nem lehet, midőn tehát csak arról van szó, vajjon teljesen szétváljanak-e az illető részek, avagy legalább foederativ egységben maradjanak; és ekkor, nem tagadom, természetesen a’ lehető legjobb választás a’ foederativ rendszer, mert ez legalább mégis némi egység. Mint látni lehet tehát, magában a’ foederativ rendszer’ elvében is, bizonyos, az egységhez való törekvés és gravitálás van. Ebből kitetszik, hogy a’ foederativ rendszer, egyáltalában nem valami magánálló, hanem csupán viszonylagos becsü jó, ‘s ott tehát, hol valóságos és szilárd egységet, vagy is összpontosítást is lehet létesíteni, a’ foederativ rendszer eszméjének pártolása valóságos bűn a’ közhaza ellen, vagy nem bűn, hanem – együgyűség, és oktalanság. Úgy de én a’ Karpáthoktól az adriai tengerig a’ magyaron kívül más nemzetiséget nem ismerek, ‘s ennél fogva a’ foederativ rendszernek szükségét nem látva, határozott ellensége vagyok annak. ‘S mindenkit, ki nálunk a’ foederativ rendszert akarja,

– és szegény hazám! nem felettébb csekély ezeknek száma, – a' közhaza iránt káros sőt vétkes törekvésünek tartok. És ne is véljék horvát atyánkfiai, miszerint a' teljesebb összpontosítással, melly a' „Horvátország” nevezetet megszüntetné, őket valamelly elnyomás érné, mivel az ő szabadságük mint ők magok is tudják, eddig is nem a' „horvátországban,” hanem a' „magyarországban” (szélesebb értelemben véve e szót) áll. És hiszen ha megmarad is a' „Horvátország” nevezet, annyit mindenesetre követel magának a' magyar nemzet, hogy azon kapcsok, mellyek a' két úgy nevezett ország között léteznek, magyarok legyenek, azaz hogy Horvátország felett a' magyar nemzetiség' álljon a' legfőbb polczon, ennél többet pedig' akkor sem követelne senki, ha többé nem léteznék ezen nevezet: Horvátország.

Franciaországban sem volt meg eléggé a' haza egység a' forradalom előtt; ott is voltak külön tartományok, minők: Normandie, Bretagne, Picardie, Bourgogne, 's a' hajdani német Alsace, de a' forradalom, mint már említem, Sieyesnek páratlan bölcsességfi indítványára, eltörlé ezen felosztást, 's újat hozott be, melly szerint jelenleg' nincsenek többé „provinciák,” hanem csupán, „dé-

partement-k, 's ekkép a' határszéleken volt fél – német, fél-olasz, fél-spanyol népeségek egy tollvonás által beleolvadtak a' francia nemzetiségbe, 's most egyenlő alkatrészei a' „nagy nemzetnek.” Az eljárás és átídomulás ez esetekben igen világos. Megtörténvén a' tény, sokan, leginkább azok, kik a' nyelvet nem bírják, zúgolódnak, de gyermekeikkel hévvel taníttatják a' közhaza' nyelvét, 's más részről a' statusnak sem szabad ezen tanulásnak könnyítésében semmit elmulasztani; a' második nemzedék' már csak híreből ismeri az eseményt, némelyekbe ugyan még a' nyelv' tudása mellett is átszáll az idegenségnek egy kis magva, de ez semmit sem tesz, a' harmadik nemzedék pedig nemcsak minden idegenséget elfeledett, hanem még áldja is azokat, kiket a' nagyapák hajdan kárhóztattak; 's egyről egyig mély törvényhozói bölcseséget tulajdonít azoknak.

Az összpontosítás legjobb nemzetileg terjesztője az ország erejének; legjobb nemzetiség olvasztó.

Összpontosítás nélkül nem is lehet nemzet - egység, hanem é helyett több egymás mellet álló népiségek léteznek, minők: a' magyar, székely, jáász, kun, száász, és horvát. Összpontosítással

azonban a' Kárpátoktól az adriai tengerig' egyetlen nemzetiség van, a' magyar nemzetiség.

Egy nyelv sokat tesz a' haza' egységére, de ez még nem elég, „s a' közéletnek nagyobbítására nézve mindenképp felett szükséges, hogy a' közélet' minden ágaiban egység, azaz összpontosítás legyen; vagy is, hogy azon egység, melly már a' nyelvben van, a' nemzeti lét' egysége végett, a' közéletnek minden más egyéb ágaiban is meglegyen. A' haza' egységét a' nemzeti létet, vagy is a' nemzeti lét' egységét nem a' nyelv-egység, vagy legalább nem maga a' nyelv-egység, hanem a' köz-élet' minden ágaiban, törvényben, kormányban, igazság - kiszolgáltatásban, pénzügyben, közoktatási rendszerben, azaz mind a' politikai, mind a' polgári, mind a' nyelvi tekintetben, meglévő egység teszi; sőt ha megvan is a' nyelv-egység, de egyéb nincs, a' haza-egység, a' nemzet-egység még akkor sehol sincs. Németország például szolgálhat.

Azonban, nemcsak hogy a' nyelv-egység nem sokat ér a' politikai és polgári egység nélkül, sőt a' politikai és polgári egység, ha nem volt is meg korábban a' nyelv-egység, megszerzi azt. Franciaországot nem annyira a' nyelv egység, mint inkább

a' political és polgári egység teszi olly erőssé; sőt nagy részben még nyelv-egységét is politikai és polgári egységének köszönheti.

Elég az, hogy minden országban alkot a' természet *különbségeket* anyagilag, ne neveljük ezen különbségeket a' szellemiek' felállításával.

Valamint egyes embereknek, úgy egyes hatóságoknak is bizonyos szeszélyei, rögeszméi vannak, szükségtelen tehát a' hatóságok' számát az országban nevelni, mert ez által egyszersmind a" rángatózást, zsibbadozást, 's a' veszélyes versenyt szülő eszközöket is neveltük. És különben is mindig azt szokták az alkotmányos életnek annak ellenségei felhányni, miszerint az alkotmány a' határtalan önkényű uralkodáshoz mérve, végtelenül lassú kormányzási út, 's csupán eldarabolója a' nemzet erejének, 's ébresztője a' nép szeszélyeinek. Hogy tehát minél kevesebbet lehessen ezt ellenünk idézni, igyekezzünk alkotmányunkban csupán egy hatósággal az országgyűléssel bírni, különben is ez sokkal alkalmasabb út az alkotmányos élet' virágzásban tartására, mint a' megyék, 's ne lassítsuk a' kormányzást, ne daraboljuk el meg inkább a' nemzet' erejét, ne ébresz-

szük szükségtelenül a' nép' szeszélyeit, azaz ne tartsuk meg a' helyhatóságokat.

És hiszen, bizony különben is igen nehéz dolog' valamely nemzet' kebelében az egység, mert annyi személyek között mellyek valamely nemzetet alkotnak, lehetlen, hogy eredetileg temérdek különbség ne létezzék; már pedig csupán valamely társaságban is, hol csak néhány személy van jelen, ha azok között tetemes különbségek léteznek, bizonyosan ki fog közöttök az egyenetlenség törni, 's a' jó házi gazda, kinek illy vendégei vannak, nem azon igyekszik, hogy czivakodni engedje, hanem hogy telhetőleg összhangzásban tartsa őket egymással.

Alkotmányos nemzeteknél a' házi gazda' szerepét az országgyűlés viszi, 's ennek minden áron azon kell lennie, hogy elvegye vendégei elől az alkalmat a' czivódásra; azaz a' helyett, hogy helyhatóságokat alkotna, mellyek a' torzsalkodások' színhelyéül szolgáljanak, összpontosítja a' nemzeti erőket, 's e szerint kitörése nélkül az egyenetlenségeknek, igyekszik azokat egymással megegyeztetni, 's kellő összhangzásba hozni.

De ugyan ha nálunk a' közszellem fejlődni fog, 's mint némelylek mondják a' helyhatóságokba

befolyással bírók' száma nagyobbíttatni fog, ki számolhatja ki, hogy annyi temérdek nyelvi, vallási, érdeki, véleményi, jellemi, felvilágosodottsági, műveltségi különbségek mellett, mennyi olly temérdek ember között naplányre fog jöni, mi lesz ezen szegény hazából? És ha mégis compact nemzet volnánk, semmit sem szólanék, de ki áll nekem jót, hogy némelly megnevekedett közönségű megye, nem foga a' magyaron kívül más nemzetiséget kikiáltani. Összpontosítsuk tehát erőnket, 's ekkor a' Kárpátoktól az adriai tengerig, a' magyaron kívül, egy nemzetiség sem fogja fejét emelhetni. De ha mi minden népiségnek hatóságot, azaz kezébe fegyvert, adunk, hogy juthat eszünkbe még csak álmunkban is, hogy a' magyar nemzetiség békében lehessen?! Ha az elő időben a' magyar királyok, kimondhatlan vigyázatlanul és hibásan, helyhatósági jogokkal el nem látták volna a' beköltözött népeket, most máskép állanánk a' nemzetiség' ügyében.

És é helyen lehetlen, hogy fájdalmasan meg ne lepjen azon tudat, mikép Erdély mind é mai napig nincsen velünk egyesülve.

Oh Erdély, te áldott szép ország, ki jó és balszerencsénkben és szerencsédben mindenha ked-

vesünk, barátunk, testvérünk valál. Kivel, elváltan is, örökké rokonságban éltünk: mivé nem tudnánk mi válni, ha többé nem két külön, hanem egy ugyanazon test volnánk, 's egysülve állanánk törvényhozásban, kormányban, és röviden, minden részletekben? Te sokat és nagyot nyernél, de mi is legtöbbet nyernénk benned!

Ekkép egysülve hasonlíthatlanul erősebbek volnánk mindketten, 's nemzeti létünk és alkotmányos életünk is hamarabb érné el kellő kifejlődését, és nagyobb erőre emelkedését.

Midőn azonban nemzeti kormányról szólok, mást nem értek, mint parlamentarís kormányt.

És épen abból, mivel csak parlamentáris kormányt' nevezhetni nemzeti kormánynak, világosan kitetszik, hogy csupán parlamentáris kormány az igazi alkotmányos kormány, 's az alkotmánynak nincsen is főbb feladata, mint az, hogy nemzeti, vagy is alkotmányos, azaz parlamentarís kormányt biztosítson a' nemzetnek.

A' mint jelenleg állunk, a' vak is kénytelen átlátni, hogy azon zavar és bonyolódás, melly nálunk rendén van, vagy is rendesen van, két elemnek, a' fejedelmi határtalan vető-nak, 's a'

megyei szinte köztársasági szerkezetnek örök küzdéséből származik. Időt fecsérő örök küzdés, meddő vita, országgyűlésünknek minden testvérei közötti legcsekélyebb fontossága, legcsekélyebb ereje, és kiskorúsága, ezek mind ezen két elem közötti osztakozásból, vagy is azoknak rendezetlenségéből erednek.

Miért csupán „Petitions Landtag” országgyűlésünk? Mert semmi közvetítő sincs a’ fejedelmi vető, vagy is a’ fejedelem’ személye, és a’ nemzet között; vagy is mivel nincsen alkotmányos kormányunk.

Alkotmányos, azaz parlamentaris kormányval ez mind másképp volna, mert az ilyen kormányban összpontosulva van nemcsak a’ maga a’ kormányzási hatalom, hanem más részről összpontosulva van még maga a’ nemzet és a’ kormány is, azaz, mind a’ nemzet-felső, mind a’ királyi vető; vagy is, mind a’ nemzetnek mind a’ fejedelemnek törvényhozói hatalma.

Parlamentáris kormányval a’ törvény bátran felruházhatja a’ királyt határtalan veto-val, mert Mirabeau szerint: „A’ fejedelmi vétő parlamentaris kormány alatt nem a’ fejedelemé, hanem a’ mi-

nisteriumé,” ‘s ennél fogva legkisebb ok sincs a’ félelemre, mert a’ király nemcsak hogy semmit sem tehetne a’ ministerium’ megegyezése nélkül, hanem ezen íelül, mivel kényszerítve volna a’ ministeriuniot mindig a’ képviselők’ többségéből választani, semminek sem is szegezhetné magát ellen, mit a’ ministerium ki akarna vinni j már pedig a’ ministerium, parlamentáris kormány alatt, mindent akar, mit az országgyűlés akar, mert hiszen a’ ministeriunie a’ többség, vagy is inkább, a’ többségé a’ ministerium.

‘S é szerint, – minthogy abban áll a’ parlamentararis kormány’ lényege, hogy a’ ministerium csak addig ministerium, még a’ többséget bírja, – parlamentararis kormány mellett, minden törvényjavaslat, melly az országgyűlésen többséget nyert, egyszersmind a’ legfelsőbb jóváhagyást is megnyerte. És ez okon nincs Angliában és Franciaországban példa, mind a’ mellett, hogy ott is vétóval bír a’ fejdelem, miszerint az országgyűlésnek valamelly elfogadott törvényjavaslata visszavettessék. Minő távolság közöttünk, ‘s ezen országok között; és aztán, hogy ne volna országgyűlésünk kiskorúságban!

Ezen oknál fogva a' parlamentaris kormány neveltetik képviseleti kormánynak is, mivel, az országgyűlési többség" levén mellőzhetlen alapja, ezt képviselve kormányoz.

Ebből kitetszik, hogy a' parlamentáris kormány mellett, legkevesebbé sincs mit félni a' veto-to!, mert ezt az hathatósan szelédíti; de miután az is bizonyos, hogy illyen kormány alatt az országgyűlés kormányoz, épen ezért a' helyhatóságokra nincsen szükség, mert ezek főleg arra való, hogy a' kormánynak netalán sérelmes rendeleteit ellenőrözzék; úgyde az országgyűlés alkotmányellenes dolgot nem követhet el, 's ez oknál fogva szükségtelenekké válnak a' helyhatóságok.

És épen azért, mivel hibázhat ugyan az országgyűlés is, mert hiszen mindnyájan emberek vagyunk, 's hibázhat annál fogva a' parlamentaris kormány is, de sérelmet az országon, 's országgyűlésen el nem követhet, azt lehet mondani, hogy e tekintetben a' parlamentaris kormány valóságos panacea, azaz, „minden bajt orvosló szer,” vagy is alapra ható, és nem csupán felületesen javító eszköz.

Mindazon elv-kérdések között, mellyek a' közállományt érdeklik, legfontosabb az, melly a'

kormányt illeti. Kiben központosuljon a' legfőbb hatalom, 's mikép legyen a' kormány rendezve, ez a' kérdések' legnagyobbika. Ha vajjon több személyek egy testületben egyesülve képezzék-e a' legfelsőbb hatalmat, mint Franciaországban a' directorium alatt; vagy pedig bizonyos rövid időre választott személy' kezében legyen-e az, mint Észak Amerikában; vagy pedig életfogytig tartó legyen-e a' királyság, mint hajdan nálunk volt; vagy pedig örökleti legyen-e a' fejedelemség, mint korunkban mindenütt van. És tekintve a' kérdés' minden oldalát, ezt valóban lehetlen így magában véve meghatározni. Akarom ugyan is tudni, minő fog a' kormány lenni; ha vajjon sérthetlen lesz-e a' király' személye, 's ha vajjon lesz-e a' király mellé felelős kormány kötve?

És annyi kísérletek, és hánykódások után, sikerült végtére feltalálni a' legjobb módot a' kormányra nézve, és ez az alkotmányos kormány, vagy is a' felelős ministerium, azaz parlamentaris kormány, melly az örökleti fejedelemséggel egyesülve, mind ennek mind pedig a' bizonyos időre választott, azaz ideiglenes fejedelemségnek jó oldalát magában foglalja. Mert valóban a' felelős ministeriumnak alapelve nem egyéb, mint az ideig

lenes fejedelmiség jóoldalainak használása, ‘s az örökleti fejedelmiség’ jó oldalaivali egyesítése.

Ezen esetben ugyan is van örökleti fejedelmiség, tehát nincsenek választási forradalmak, és hánykódások, ‘s ezen felül össze van kötve egy bizonyos családnak érdeke a’ hon’ érdekével, ‘s az ilyen családi király nem ideiglenes haszonbérllőként fogja tekinteni a’ királyságot, mint tekintene talán egy ideiglenes király. De ezen örökleti fejedelmiségnek elvével, össze van kötve az ideiglenes fejedelmiségnek jó része is, melly a’ felelős ministeriumban áll, hová nem születés, hanem csak érdem és tehetség emelnek. És ekkor bizton sértetlen lehet a’ fejedelem, inert hibázhatlan; hibázhatlan pedig mert a’ ministerium nélkül semmit sem cselekedhetik; a’ ministerek pedig felelősök, ‘s nem is kötelesek a’ fejedelem akaratjának meghajolni. ‘Az összes közállománynak tehát képviselője lehet a’ fejedelem, ‘s minden az ő nevében történik, de ő még sem követhet el semmi rosszat, ‘s tulajdonképen véve minden csupán a’ ministerium által történik, mert mint mindenki tudja nem a’ térden imádott bálványok, hanem az ezek megett levő papok adák az oraculumok jóslatait.

„A’ király, mond Cormenin État de la ques-

tion című röpiratában, kútfeje az igazságnak. De ha a' királynak eszébe jutna, hogy, palotájából törvényszéket alkotva, maga szolgáltsaon igazságot a' kereskedelmi, polgári, bűnvádi a- vagy rendőri ügyekben, az ítéletet minden kétke- dés nélkül megsemmitené a' felébb viteli törvény- szék.

„A' király az ország' feje. De a' király nem bir annyi hatalommal, hogy egy ablaka előtt el- menő embert magához felhiva, saját fenséges la- kában, kezét nyújtva ezt mondhassa neki: én önt csőszszé teszem.

„A' király nevezhet ki paireket. De ha a' király valamclly kinevezési oklevelet saját kezével elkészítve, aláírva, 's pecsétével megerősítve adna ki, még csak igazolás (verificatio) alá jőni sem lenne szerencséje ezen irománynak a' pairek' palo- tájában.

„A' király kegyelmezési joggal bír. De a' király legjobb barátját sem volna képes megmen- teni a' haláltól, ha a' ministeri aláírás hiányzanék a' kegyelmezési rendelet" aljáról.

„A' király parancsol a' hadseregnek. De ha valamelly fegyveres ember, a' király által kiadott,

de ministeri aláírással el nem látott rendelet' folytán, reám tette kezét, és en őt ezért föbe teném, az eskütszék engem fölmentene, mivel csak törvényes jogommal éltem volna a' zsarnokság ellen védelmemül.

„S ha ezzel ellenkezően, a' király, a' ki sérthetlen, személyesen kormányozhatna, ez magában a' legnagyobb önkény, a' legnagyobb zsarnokság, a' legnagyobb politikátlanság, 's továbbá a' legmegfoghatlanabb, legesztelenebb, leglealacsonyítóbb, legistentelenebb, legszörnyebb, legbolondabb dolog volna. Csak azért áll a' sérthetlenség, mert all a' vétkezhetlenség; a' vétkezhetlenség pedig azért áll, mert a' király egyedül semmit sem tehet. Ha tehetne, roszúl is tehetne; 's ha roszul tehetne, nem volna vétkezhetlen; 's ha nem volna vétkezhetlen, nem lehetne felelősség nélküli: 's ha felelős volna, elítélhető is volna.

„Hol van tehát, az alkotmány szerint, e' hatalom? A' követek' kamarájában.

„Bizonyos következmények magoktól elő állanak, 's vannak dolgok, mellyeknek nem lehet nem lenniük. Egy olly követi tábla, melly az adózók által választatik, 's a' törvények, ujonczok,

és adó felett rendelkezik, akárki mit mond és teszen is, örökké mindenható fog lenni; mert kezében van a' hatalom az adót megtagadhatni, 's é szerint a' dolgok' folyamát megakasztani.

Egyszer még csak fel lehet az ilyen követi táblát oszlatni, de másodszer is ezt tenni, már merény (coup d'état); harmadszor pedig valóságos forradalom.

„A' követi tábla nem kormányoz ugyan, de tőle függnék a' ministerek, kik kormányoznak.

„A' követi tábla nem bír sem a' nemzet' felségi, sem a' király országlási, sem a' ministerek' kormányzási jogával, de bír hatalommal.

„Nem különben a' ministerek nem bírnak országlási joggal, nem bírnak hatalommal, de ők kormányoznak.

„A' király' sérthetlenségének következménye hogy ő semmit sem tehet; a' ministerek' felelősségének pedig, hogy ők mindent tehetnek.

„Különös! Köztársaságban, hol az elnök felelős, a' kormány egy emberből áll. Fejedelemségben azonban, felelős Ministerium mellett, a' kormány több személyből áll; úgy hogy, a' szónak közönségesen vett értelmében Van Buren sok-

kai inkább király, mint Lajos Fülöp. De Van Buren nem sérthetlen!

„A’ sérthetlen király baj nélkül lehet gyermek, elerőtlenedett, hölgy avagy örült; de a’ felelős miniszternek nem lehet szopósna, elerőtlenedettnek, hölgynek avagy örültnek lennie. És ez azért van, mivel az első semmiről sem, ez pedig mindenről felelős.

„A’ miniszter felelettel tartozik az országnak. Az országnak! Ez a’ kezdet, ez a’ vég a’ politikában. Minden ő tőle származik, ‘s minden ő belé tér vissza.

„A’ nemzet-felség gyakorlatilag, a’ választók’ többségében van; a’ választók’ többsége a’ követkamaraik többségben; a’ követkamaraik többség pedig a’ miniszteriumban.

„S így tehát a’ nemzet-felségnek vég kifejezése a’ parlamentáris kormányban van.”

És valóban, tekintve a’ parlamentáris kormány-
nak minden oldalú érdemeit, tekintve különösen,
milly felségesen épen az európai jelen körülmé-
nyek közé illik, szemben a’ legszabadabb elvű em-
léletekkel, a’ nélkül, hogy tartanék tőle, misze-
rint szabadelműségem későbbben megbánatja velem

ezen vallomást, bátran ki merem mondani: Nekem nem kell köztársaság (azaz respublica, vagy is királytalan ország), mert ennél jobbat ismerek, jobbat óhajtok, parlamentarizmus kormányának örökleti fejedelmiséget.

A' parlamentarizmus kormányának örökleti fejedelmisége, mint már fejtegetém, nem egyéb, mint az örökleti és ideiglenes fejedelmiség jó oldalainak egyesítése. És éppen azért aztán világos, hogy felelős miniszterium nélkül, de mégis királylyal, és minden országgyűlés nélkül, valóságos és teljes világos önkény van; továbbá pedig, hogy felelős miniszterium nélkül, de mégis országgyűlés mellett, nincs ugyan világos önkény, de a' valódi alkotmányos élet is csupán csalódásban létezik. De valamint egy részről azt hozza magával a' felelős miniszterium, hogy a' király egyedül semmit sem tehet, más részről azt is következteti, hogy ez t, i. a' miniszterium, mindent tehet, azaz, a' helyhatóságok semmit sem tehetnek, vagy is a' helyhatóságokra nincs szükség.

És különös! A' helyhatóságok mint a' rossz levegő befolyással lévén az emberekre, kik benne élnek, vérmérsékletökön és gondolkozási módjukon

is változást tesznek azoknak. Ennek tulajdonítom en azon prókatori, és apróságokban hősködő szellemnek, melly nálunk létezik, valódi okát. Vágj nem lehetlen-e az olyan intézménynek el nem törpíteni az embereket, melly minden nagyobb szerű előmenetelt elzárva az egyesek előtt, egyedül apró kitüntetésekkel, de ilyenekkel nagy számban, jutalmaz. Hiszen hazánkban jelenleg semmi nemű pályán sem igen lehet valami különös sokat remélni. A' ki most legtöbbre tudja vinni, nem áll olly magasan, mint parlamentáris kormány mellett nem mondom a' ministeriumi tagok, de mint a' némi szerepet vivő követeknek legutolsója.

És hát még mennyi balítéletet gyökereztetett meg bennünk, ezen a' nemzet' szellemét eltörpítő helyhatósági rendszer közvetve!

Így például csak egyet akarok megemlíteni. Az egész országban mindenütt hallhatni, mindenki csak azt panaszolja, mennyire átka a' magyarnak a' meghasonlás. Átok fogta meg a' magyart, hogy az soha együtt nem tart, szónokolják mindenütt hazánkban, pedig ez is csak nemzeti balítélet leg nagyobb részben, mert ugyan mutasson tehát nekem valaki, valamelly „együtt tartó” példány nemzetet. Spanyolországban évekig dúlt a' polgár-

háború, 's még most is hullámban vannak a pártszenvedélyek. Magában Északamerikában, melyről mindenki azt állítja, hogy már az angol uralkodás alatt köztársaság volt inkább mint fejedelemség', tetemes „ királypárt „ volt a' szabadságháború alatt fegyverben az angolok mellett. Németországban nagy rész neveti Becker' versét a' „Német szabad Rajnáról” 's ezek a' szerencsétlenek még csak annyira sincsenek, hogy Németország egy test volna. Sőt még Franciaországban is nem rég az ideje, midőn a' polgár fegyverrel irtotta polgártársát. És van-e a' harczok' történetében példa, melly nagyobb elszántságot, 's hevültebb szenvedélyeket tudna felmutatni, mint a' francia forradalmi belháború? De miben gyökerezik tehát oka ezen nemzeti balítéletünknek, mert hogy épen semmi oka se legyen, azt nem lehet feltenni?! És íme itt vagyunk ismét tárgyunknál. Az ok ugyanis nem a' felületen van, hanem mélyen rejlik; abban, hogy nincs olly kormányunk, melly velünk egy volna. És mi nem akarjuk az összpontosított kormányt, nem akarjuk az egységet, mi a' foederatív rendszerrel tetsszelgünk, 's mégis a' meghasonlás ellen panaszkodunk! A' mi meghasonlásunk tehát abban áll, mivel, fájdalom! kormány és nemzet nem vagyunk

eléggé egy. Mert nincs központ, melyben egyesülhetnénk, honnan minden irányban egyenlően terjedne ki a' nemzeti életerő, 's hová mindenfelől egybefolyának az erők, képességek, hajlamok, 's melly, röviden nemzeti létünknek gyűl- és gyalpontja sot oltára volna. Nem egyébből áll a' meg hasonlás, minthogy kormányunkkal állunk örök osztakozásban. De mit czívódunk örökké kormányunkkal? Ez nem sokat ér; ez csak felületes orvoslás. Igyekezzünk inkább a' kormányt úgy elrendezni, hogy ne legyen többé okunk azzal a' legelemiebb dolgokban is küzdésbe jöni. Orvosoljuk ne csak az egyes eseteket, de orvosoljuk magát az egész ügyet. Ne csupán a' megtörtént sérelmeket törekedjünk orvosolni, mert ez csak félszeg munka, hanem szüntessük meg magát a' baj' okát, 's vegyük elejét jövőre minden egyes bajoknak. Ne azon gondolkozzunk, mint állhassunk kormányunknak ellen, hanem rendezzük kormányunkat úgy, hogy ne kényteleníttessünk többé annak ellenállani, hanem, hogy az maga legyen az alkotmány' leg főbb biztositéka.

Központosított kormány nélkül, korunkban, im már nem is lehet nemzeti alkotmányos szabadság, nemzeti önállóság, haza-egység, nagyság, fény,

erő és dicsőség. 'S ha valaki ez iránt példával akarná magát felvilágosíttatni, annak tulajdon szegény hazánkat idézem például. És valóban, ha ugyan saját sorsunk érdekel; 's ha annak szégyenétől lángra gerjedni képesek vagyunk, ha akarunk hazánknak tisztos nevet kivívni, olly tisztost, minő minket megillet, minőt jelenleg nem bírunk, 's minőt nem bírnunk szégyen és gyalázat: úgy mulhatlanul akarnunk kell a' saját minister', vagy is parlamentariss, azaz összpontosított kormányt, 's ennél fogva akarnunk kell a' helyhatóságok' megszüntetését.

Én tehát nem mondom ugyan, hogy a' helyhatóságokban, mint pótlékban, valami jó nem volna, de azt tartom, a' pótlékkal megelégedni gyávaság avagy kontárság, 's ennél fogva hévvel óhajtom a' parlamentáris kormányt; és pedig annyival inkább, mivel a' helyhatóságokkal mindössze is csak az ország' béli ügyeire lehet figyelemmel lenni, 's a' külügyek kisikamlanak a' nemzet' kezéből. Már pedig a' melly nemzetnek legkisebb szerepvitel sem jutott a' világ' színpadán, annak bizony sem nemzetisége sem alkotmánya nincsen azon méltóságos állásban, mellyet azok igényelnének, 's mellyet kívülünk minden alkotmányos nemzet, a'

legkisebbek is, minők a' belga és portulgál, kivívtak magoknak. Mi pedig a' külügyeket illeti, elég legyen röviden megjegyeani, miszerint törpe politika az, melly azok iránt semmi figyelemmel sem viseltetik.

Valameddig azonban ministeri kormányunk nem lesz, mind ezeknek teljesedéséről mégcsak álmodni sem lehet.

Ne foltozzunk tehát örökké újításainkban, 's ne csupán megghiúsítására törekedjünk valamelly kártékony okozatnak, hanem magát az okot szüntessük meg, mellyből a' kártékony okozat következett. Azaz, ne csupán arra törekedjünk, mikép hiúsíthassuk meg a' kormánynak sérelmes rendeleteit, mert bizony nem lehet szomorítóbb állapot, mint midőn a' törvények' megtartása felett, helyhatósági örökösre, vagy is általában véve, helyhatóságokra van szükség; hanem igyekezzünk olyan kormányt állítani elő, melly ne álljon ellenséges lábbon a' nemzettel. Illyen kormány pedig egyednl és mindenesetre a' parlamentaris kormány, mellynck létezése mellett tehát semmi szükség sincs a' helyhatóságokra, vagy is a' helyhatóságok' törvények' feletti örökösére, mert a' mennyiben fenmarad is

ez esetben a' törvények feletti őrködés, ezt egyedül és mindössze is az országgyűlésnek szükséges, és lehet gyakorolnia. Mert midőn a' kormány, mint parlamentararis kormány mellett történni szokott, jelen van az országgyűlési tanácskozásokban, számot és felvilágosítást adandó minden tetteiről, minden tárgyalás alá hozott dolog' jelen helyzetéről, 's általában véve mindenről, mi iránt megkérdeztetik (interpelláltak), hogy így a' tanácskozás, kifejtés és megfontolás minden oldalú legyen: akkor, nem mondom ugyan, hogy a' közvéleménynek és sajtónak semmi szava sincsen a' tárgyalás alatt levő dolgokhoz, de ítéletet mondani azokról, bizonyosan csak az országgyűlésnek lehet.

Mindenki látja, hogy baj van az országban. Hátramaradásunk mindenki előtt világos. Magyarország kimondhatlanul gazdagon meg van a' természetétől áldva, és mégis észrevehetően sodratik az egész nemzet a' közelszegényedés' örvényébe. Egyes embereink elegendő számmal vannak, kik minden tekintetben kitűnő statusférfiakká válhatnak ahhoz megkívántató körülmények között, és mégis de csak egyetlen egy emberünk sincs az egész országban, kit jelenleg statusférfiúnak nevezhetnénk a' szónak európai értelmében.

És röviden, ellenére azon roppant gazdagságnak 's illetőleg képességnek, melly nálunk az anyagi dolgokban, és az emberekben létezik, mégis alig tudunk, roppant erőködések között, valamire menni. Mi lehet ennek oka? kétségtelenül semmi egyéb, mint hiányos intézményünk. Nincsen parlamentarizmusunk, nincs status-politikai életünk, nincs mezejök a' status férfiúi tehetséggel bíróknak. Van helyhatósági szerkezetünk, van a' kontárok összeeső dülésének alkalma. Valóban oda jutottunk, miszerint remegéssel kell az idegennek szemébe tekintenünk, nem fogja-e Plutarch' híres szavait ránk alkalmazni: Itt a' tudósok tanácskoznak, 's a' tudatlanok határoznak.

Meg kell még említenem, hogy már az 1843-i országgyűlésen nem egyszer szükségesnek mutatkozott, miszerint valamennyire csakugyan kell a' dolgoknak az országgyűlésben összpontosulniuk: úgy de hiszen én sem beszélek egyebet, mint in ultima analysi az országgyűlésbeni összpontosítást. Fejtegetésem szerint ugyan is, közvetlenül a' ministeriumban volnának az összpontosítás' szálai együtt-tartva, de mivel mindig mellőzhetlen feltételül kötöttem ki, hogy a' ministeriumnak felelősnek kell

lennie, e' szerint aztán maga a' ministerium ismét az országgyűlésben volna összpontosítva; a' mi annyit tesz, hogy az ország' minden egyes részei felett állana ugyan a' ministerium, de ismét a' ministerium felett állana az országgyűlés. A' ministerium tehát kormányozna ugyan, de a' felelősség' elve folytán kormányoztatnék is. Ha valaki az összpontosítást azon szempontból tekinti, miszerint ez csak arra való eszköz, hogy a' kormány mint ur, annál inkább gyakorolhassa önkényét, igen megfoghatónak találnám az összpontosítás elleni ir-
tózást; és valóban, én nem tagadom, az összpontosítás a' határtalan önkény' eszköze is lehet, ha ugyanis felelősség nélküli ministeriumban történnék meg az összpontosítás: úgyde én nem ilyen összpontosításról beszélek; én egyenesen a' megerősítendő alkotmányos élet' nevében és életért óhajtom az összpontosítást, 's kívánok ugyan erős kormányt, de ezen kormány' tagjait nem akarom a' nemzet' urának, hanem csupán az országgyűlés' hivatalnokainak, biztosainak, kik felett, mint nemzeti nagy eskütszék örködnék az országgyűlés. Sőt tulajdonképen é miatt nem is annyira a' ministeriumban, mint inkább az országgyűlésében volna az összpontosítás letéve.

Ne mondja ¹⁾ tehát az összpontosítás ellen senki, hogy ez csak azon esetben lehet jó, midőn a' fejedelem a' világ' legbölcsebb és legjobb fia; sőt még akkor is méltán kifogást lehet tenni az összpontosítás ellen, mivel akaratja ellen, még boldogságra sem lehet a' nemzetet kényszeríteni, 's hogy a' kényszerítés, még akkor is, midőn célja üdvös-séges, a' szabadságnak és jognak megsértése, 's hogy vakmerőség valakinek önmagában többet bíz-ni, mint egy egész nemzet' műveltségében, inert hiszen itt először is, nem olly összpontosításról van szó, melly a' fejedelem' kezébe adja a' határtalan hatalmat; itt felelős kormányról van szó, melly az országgyűlés' kezébe adja a' hatalmat, 's ezen összpontosítás nem is öli el sem a' szólás sem sajtó szabadságot, másodszor pedig azt sem lehet mondani, hogy a' nemzet ezen az úton kényszerítésnek volna alá-vetve, mert épen azért, mivel az országgyűlésben volna meg az összpontosítás' alapja, miután az alsó tábla választás által alkottatnék, a' nemzet önmagánál tartaná a' hatalmat, 's épen ezen oknál fogva harmadszor, azt sem lehetne mondani, mi-

1) Pulszky pedig (lásd a' Pesti Hírlapnak 1842. első félévi néhány számait) ezt mondta.

szerint ezen az úton, bizonyos személynek önmaga iránti vakmerő bizalma kívántatnék meg, mivel, mint érintem, nem a' fejedelemben, hanem az országgyűlésben, azaz, a' nemzet' választottaiban volna a' hatalom összpontosítva. Itt parlamentáris kormányról van szó, és nem fejedelmi határtalan önkényről, 's a' kik félnek a' fejedelmi önkényről, azokat nem árt figyelmeztetni, miszerint sokkal tágabb mezeje van ennek ott, hol nincsen ugyan összpontosítás, de felelős kormány sincsen, mint a' hol összpontosítás van, de felelős kormány is van.

Nem igaz az, hogy a' szabadság és összpontosítás meg nem férnek egymással. Tudom azonban, miszerint voltak idők, midőn ezen két dolgot nem tudták megegyeztetni, de annak nem ezen dolgok, hanem az emberek voltak okai. Így például Rómában, midőn veszélyben forgott a' haza, összpontosították a' hatalmat, de a' szabadságot is fel függesztették, azaz dictatort tettek. Azonban ki tehet róla, hogy a' rómaiak nem bírtak elegendő tiszta fogalommal az alkotmányos éleiben, ismerték és bírták volna csak a' rómaiak a' parlamentáris kormányt, akkor bizonyosan nem tettek volna dicta-

tort, mivel a' nélkül is összpontosítva lett volna az erő, 's az alkotmányos szabadság is meghagyott volna, A' rómaiak' tettéből csak az tűnik ki, hogy valóban szükséges az összpontosítás, 's ennyit mi tanulhatunk tőlök, de hogy mikép legyen az összpontosítás, azt már nekik kellett volna tőlünk tanulni, ha ugyan ez általában véve lehetséges volt volna.

Vannak azonban némellyek, kik attól tartanak, 's komolyan meg vannak győződve, vagyis inkább elfogulva, miszerint a' helyhatóságok' elenyészéssel, oda volna az alkotmányos szabadság: de ez csaképzet és fonák fogalom, mert a' nemzeti közszabadság, 's valódi alkotmányos élet, akármit beszél is némelly zavaros elvű foederativ-municipalista, nem a' helyhatóságokban, hanem a' felelős kormányban, a' parlamentaris kormányban van. És akármennyire „tisztítják” is (ez a' kedvencz kitétel) helyhatóságainkat, soha sem fogják ez úton. alkotmányunkat oda vinni, hogy (mindig csupán fő alapokról beszélek) két kézzel oda nem adnám a' francia alkotmányért. En jól tudom, miszerint nálunk igen népszerűtlen dolog a' mi jeles (?) nyolcz százados alkotmányunkat, melly csak (?) némi javításokra vár, hogy a' mostani kornak is legfel-

ségesebb (???) alkotmánya legyen, a' francia alkotmányhoz hasonlítani; de en kaczagom az efféle értetlenséggel vegyes balítéleteket; előttem a' nyolcz századra való hivatkozás épen úgy jő ki, mintha valamelly vén ember azt mondaná, én már 80. év óta élek, következőleg még 80. évig fogok élni, 's egyáltalában nem is értem alkotmányunknak hánykolódását, mert hiszen épen ezen drága alkotmányban, és miatt aludtunk századokig; és végtére is a' helyhatósági szerkezet nem nyolcz százados, hanem igen nagyon új, legalább azon alakjában, mellyben most van, 's mellyért leginkább dicsértetik sok megye-szerelmes úri embertől, bizonyosan nagyon új.

Ne féljünk tehát, hogy a' helyhatóságok' elenyészésével sírba dől a' magyar, mivel épen ellenközén, a' parlamentaris kormány olly magasra emelné, mellynél magasabb polczon a' magyar név sem Lajos' sem Mátyás' idejében soha sem volt.

A' helyhatóságok sok féle foltú öltöny, egy jó köntös, a' parlamentaris kormány helyett. És valóban, igen józan, igen okos dolog volt a' rongyos öltönyt foltoztatni, 's meg foltozván, még más nem volt, el nem dobni, hogy még az se legyen: de ne feledjük, miszerint a' foltos öltöny

csak akkor és annyiban jó, ha más nincsen; 's ennél fogva tehát egyáltalában nem lehet vele örökké megelégedni, hanem arra kell törekedni, mikép lehetne azt, minél hamarabb, tisztességes köntössel felcserélni, mellyel a' világ' elébe is ki-léphetnénk. Váltuk fel tehát foltos öltönyünket egy jobbal. 'S ne mutassunk, mint a' kis városi polgár, foltos öltönyünk iránt semmi kicsinyes, nyomorú előszeretetet. Ne vonakodjunk csupa restségből az új öltönyt felvenni mert valamint az olyan kisvárosi polgárokat mosolyogva szemléli a' nagyvárosi fi: úgy minket is, szegény együgyű megye-szerelmeseket, kik elfogultan gomboljuk össze magunkon foltos öltönyünket, idegenkedvén a' jobbtól, kinevet a' művelt világ, és semmi tisztességes társaságban sem fogadnak el. És mindenek felett, ne vadászszunk olly gyermekesen eredetiséget, mert valljuk meg, sokan csak azért barátai a' helyhatósági szerkezetnek, mivel egyedül nálunk van ilyen: hanem ismerjük meg egyesesen és őszintén, hogy valamint egész Európa, úgy bizony mi sem ismerünk a' parlamentaris kormánynál az alkotmányos élet' mezején jobbat és tökéletesebbet; 's ekkép ha vezérek nem lehetünk, legyünk legalább jó követők. És egyáltalában ne

rettentsen el azon eszme, hogy tehát „követők” legyünk. Mert bizony, ha mások jobbat találtak fel, a’ legjobb és legokosabb dolog, mit tehetünk abból áll, hogy kövessük azokat, kik minket meg előztek. Nincsen is nyomorultabb dolog, mint az, miszerint egyet mást csak azért vonakodunk meg tenni, mivel az által más nemzetek’ követőivé vál-nánk. Isten mentsen meg engem attól, és távol is vagyok tőle, miszerint csak azért javasoljak valamit, mivel Franciaországban és Angliában is úgy van. Én a’ parlamentaris kormányt nem is azért javaslom, hanem egyedül azért, mert látom, hogy nagyon helyes, ‘s hogy nálunk is épen olly helyes volna, ‘s mivel a’ parlamentaris kormány’ helyes volta, nem csupán Francia- avagy Angol-országra, hanem az egész világra szóló igazság, mellyet nem látni hiba, tagadni pedig hazugság, avagy együgyűség.

Mutassuk meg a’ világnak, hogy az alkotmányos élet’ körében immár mi is eléggé tisztult fogalmakkal bírunk; ‘s hogy ennél fogva az ilyen tisztult fogalmak szerinti alkotmányos életért készek vagyunk áldozatot is tenni. És pedig áldozatot tenni, nem csupán szavakban, nem csupán ígéretben, ‘s nem is csupán egy pár nyomorú fillérben:

de áldozatot tenni még; abban is, mit előítélet, megszokás, szerepből viszketeg, hiúság, és mit én tudom, mi minden, sok ideig, de hibásan, a' leg jobb alkotmányos intézménynek keresztelének. Mutassuk meg, hogy minket nem azon nyomorú, kicsinyes bálványzás, a' helyhatóságok' iránti elfogultság' hoz lobogásba, hanem a' köz nagy haza' szeretete lelkesít. Mutassuk meg, hogy mi fel tudjuk áldozni azon ingerlő örömet, mellyet a' helyhatósági gyűlésekbeni részvétünkön érezni meg szoktunk, a' haza' egységének eszközlése, tehát tekintélyének, erejének, jóvoltának emelése végett; 's hogy mi nem saját személyünket, mint kik a' megyei gyűlésekben fényeleghetünk, 's nem is magokat a' helyhatóságokat, hanem mindenk felett a' hazát vesszük tekintetbe, 's ennek, és mindenk felett ennek, óhajtjuk dicsőségét és hatalmát előmozdítani. És ez nagyon természetes, mert hiszen mindenesetre jelesebb dolog egy kitűnő ország; mint hátuljáró országban egy kitűnő helyhatóság' polgára lenni.

Szüntessenek meg tehát törvény által helyhatóságaink, de szüntessenek meg csak úgy; 1) ha felelős ministerium, vagy is parlamentarizmus kormány állítatik fel; 2) ha sajtószabadság biztosítatik;

3) ha kimondatik, hogy, teremben és szabad ég alatt, mindenkinek szabad egybegyülekezni, 's ek-kép kérelmeket készíteni a' törvényhozáshoz, vagy pedig egyszerűen csupán véleményt nyilvánítani; ¹⁾)

4) ha a' követek' száma, Erdélyt is beszámítva, le-galább 400 – 500-ra emeltetik.

És én azt gondolom, hogy megtekintve . a' dolgot minden oldalról, 's nem csupán egyszerűen azon tételt: szüntessenek meg a' helyhatóságok, ezen eddigi aranyborjúink, nem lehet hazafi, ki csak tűrhetően is felfogva a' köz haza' érdekét, ne kivanná a' központi, vagy is saját ministeri, azaz parlamentarís kormányt, cserében mostani helyha-tóságí szerkezetünkért.

- 1) De a' követválasztó gyűléseknek, mint ilyenek-nek, ne legyen szabad semmi nemű határozásba bocsátkozni; azaz, ne legyen szabad valamelly törvényt vagy más valamit sürgetniük, vagy is uta-sítást adniuk, sem pedig körleveleket kibocsáta-niok. Ez ügyben Franciaországban, a' múlt szá-zad' végén, ezen törvény hozatott: A' községi és választó gyűléseknek, a' reájok bízott választáso-kon kívül, semmi más dolgokkal sem szabad fog lalkozniuk; nem bocsáthatnak ki, s' nem fogad-hatnak el semmi nemű körlevelet, kérelmet, kül-döttséget, 's nem .levelezhetnek egymással semmi esetben,

Constitution de l' an III § 37, 38.

Jól tudom én, hogy nálunk az összpontosításnak veszett nevét költötték, úgy tüntetvén azt fel szüntelenül, mint az alkotmányos szabadsággal mérőben ellenkező dolgot, azaz, mintha az összpontosítás maga az önkény, maga a' zsarnokság volna. Jól tudom továbbá, hogy é miatt, számos balítéletbe ütköztem, 's az összpontosítás' védelme, mint valami szörnyeteg' tűnik fel sok jámbor megye-szerelmes előtt; de én megvetem a' balítéleteket, és végtére is urak, ki kell mondanom, miszerint ha valakinek az összpontosítás' eszméje, melly az alkotmányos élet' járuléka, 's a' rend' és a' szabadság' eleme nem fér agyába, annak nem ezen eszme, hanem tulajdon agya az oka. Mert az összpontosítás, maga a' rend, ez tehát lehet határtalan fejedelemségben is, hol szabadság nincsen, 's ekkor csak rend lesz és nem szabadság is egyszersmind; de lehet alkotmányos országban is, mert e nélkül csak szabadság lehet, de nem rend is egyszersmind. Az összpontosítást úgy érteni, vagy úgy értetni, mintha ez minden esetben maga az önkény volna, vagy együgyűség, vagy csalóképzet, és fonák fogalom, vagy pedig a' rendtől irtózás. Én mindig a' parlamentaris kormány eszméjével összeköttetésben szólottam az összpontosí-

tásról, 's ebből eléggé világos, hogy én epén az alkotmányos szabadságnak, jelen alkotmányos szabadságunknál egy nagyobbak érdekében beszéltem ezen tárgy mellett.

Meg kell itt még említenem egy igen nevetéses okot, mellyet azonban sok megye-szerelmes igen komolyan szokott a' helyhatóságok' védelmére előadni. A' sorsnak ugyanis úgy tetszett, hogy egy pár angol utazó bele szeretett helyhatóságainkká, 's erre azonnal magasztos büszke érzettel kiáltott fel sok jámbor hazánkfia: Nézzétek, az angolok is bámulják, és irigylik helyhatóságainkat! De hiszen, ki olly járatlan, hogy ne tudná, miszerint nincs a' világon olly dolog, melly az angolok között ne tudott volna magának néhány barátot, pártfogót, kedvelőt szerezni? Egy pár különcz ide jó, néz és bámul, 's mi azonnal rá fogjuk, hogy az idegen alkotmányos nemzetek is irigylik helyhatóságainkat, 's annál fogva tehát miért áldoznék fel azokat. Tehát mindössze is egy pár különcz' utánzói volnánk, 's mivel azoknak úgy tetszett, legyünk mi is bálványimádók?

Vannak azonban igen sokan, kik nem gondolkoznak, nem fontolnak, hanem, mivel valamit már

megszoktak, örökké abban akarnak maradni. Vannak igen sokan, kik nem tekintvén, hogy a' helyhatósági szerkezet az anarchia' rendszerítése és megörökítése, hogy a' helyhatóságok közigazgatási és végrehajtási műszernek a' lehető leglassúbbak, 's leghiányosabbak; nem tekintvén, hogy a' helyhatóságok örök tanyái a' korteskedésnek, a' nyers erővel küzdő apróságos párt torzsalkodásnak; nem tekintvén, hogy a' helyhatóságok mind megannyi külön elvet és szellemet tüntetnek fel a' működés mezején, mintha nem is egy hazai testületek, hanem mind megannyi külön országok volnának; nem tekintvén, hogy túl-szenvedélyesek arra, hogy tanácskozó gyűléseket tarthatnának, 's hogy minő roppant ál-lelkesezés, lárma, erőmegfeszítés, szembehunyás, elpalástolás, kedvezés, üldözés, 's röviden, rendetlenség történik általában véve minden megyei eljárásban, különösen pedig az olyan ügyekben, mellyek valamely a' tiszt- és követválasztásokra befolyással bíró egyéneket érdekelnek; nem tekintvén, hogy végnélküli honyolodást és széthúzást okoznak hasztalanul a' nemzet' közszellemében és közvéleményében; nem tekintvén, hogy gyöngénél gyöngébb őrei a' haza' függetlenségének, 's hogy általában, erőtelen, zsibbadozó ide-

gek a' nemzet-testben arra nézve, hogy valami nagyszerűt alkossanak, 's ismét erősebbek 's makacsabbak semhogy tömérdek jót meg ne akadályozzanak; nem tekintvén, hogy már é részben elegendő tapasztalásunk van, mert daczára ezen fennen magasztalt helyhatósági szerkezetnek, – vagy is, mint én hiszem, épen ezért, – a' legelmaradottabb nemzetek közé van szerencsétlenségünk tartozni; nem tekintvén, hogy ezen szerkezet már magát túlélte, 's nincsen benne semmi szellemi elv és következetesség, mert hiszen egyik gyűlés a' másikat el rontja, 's most már úgy látszik, nem is szellemileg hanem csupán anyagilag, a' kicsapongásokban kezd élni; nem tekintvén végre, hogy mint iskola, legnagyobb részben, kontár, kapkodó, prókatori fogású, szenvedélyes és személyeskedő politikusokat nevel, statusférfiak neveléséről pedig benne, vagy pedig miatta az országgyűlésen szó sem lehet: csak azért, mivel egy pár angol különcz megbámulta, 's hogy valamelly eredeti magyar sajtóságot látszassunk bírni, mintha mi Europa' elszigetelt nemzete csupa elmaradásunkkal, a' bölcsesség' kövét fel találtuk volna, elő állanak, 's fenhangon kiáltozzák, hogy hallja meg az egész világ, csak hogy – örüljön neki mindenütt a' va-

lódi alkotmányos élet, – szerencsére senki sem veszi észre: Nincs jobb étel a' tormánál!

De soha se altassuk magunkat. A' helyhatósági szerkezet nem magyar gondolat; megvolt ez a' középkorban, mint egy neme a' feudalizmusnak, minden országban, csakhogy, szerencséjére más országoknak, másutt nem hagyták oda fejlődni, hol nálunk napjainkban van, hanem idején korán túladtak rajta.

Jobb lesz tehát letenni a' nevetségesen üres reménnyel, és állítással, mintha Franciaországnak kellene minket követni, 's nem sokkal inkább nekünk Franciaországot, 's hogy valóban előbb utóbb minket fog helyhatósági szerkezetünkkel példányul kitűzni magának a' művelt világ, mert ennyire bizonyosan soha sem veszti el józan értelmét egy nemzet sem, azaz, sem azok, 'mellyek már előttünk vannak, sem azok, mellyek még annyira sincsenek mint mi. Látjuk, a' napjainkban magának alkotmányos létet szerzett Görög ország is parlamentaris kormányt alapított meg, és semmiben sem utánzott minket. A' helyhatósági szerkezet, kourunk' ítélő széke előtt elvan ítélve, ki van törölve az alkotmányos élet' kellékei közül; és tetszik, nem tetszik, ez így van, 's a' mi kedvünkért a'

patak nem fog forrásába vissza folyni; korunk nem fog a' középkorba visszalépni, 's végtére is vagy mi bánjuk meg az újbúzást 's akkor talám már későn lesz változtatni, vagy pedig lehetlen levén a' nap' világát tagadni, szép csendesen magunk is át fogjuk látni, hogy a' mit most cselekszünk, az képtelenség, mert a' helyhatóságok az (alkotmányos életnek hamis istenei.

Mit bálványozzuk a' helyhatóságokat, 's miért nem fordulunk a' parlamentaris kormány felé? Nem mindenki nevetni fogná-e azon fokos hőst, ki a' lőpor' feltalálását nem használva, sőt meg vetve azt, nem kívánna azzal élni, 's a' lőfegyveres emberrel csupán fokossal akarna szembeszállani? A' helyhatóságok pedig éppen olyanok kormány formának, mint a' fokos fegyvernek: igen ezélhoz vezetők lehettek a' középkorban, bárha még akkor is hathatósabb volt volna a' lőpor, de mivel az nem volt, jó volt legalább fokossal bírni; most azonban, midőn már a' lőpor fel van találva, lehetlen használatát nélkülöznünk akármit beszélünk is ellene, mert különben mindig mi húzzuk a' rövidet. És akárhogy szitkozódunk, és esküdözünk, hogy mi csak a' fokost akarjuk, csak a' fokost szeretjük, még sem fogjuk elhíttetni, de

még csak magunkkal sem, hogy tehát valóban hathatósabb fegyver a' fokos az ágyúnál. Itt nem arról van szó: mit akarnánk mit szeretnénk, hanem arról mi hathatósabb, 's minek használatával tarthatjuk meg másokkal szemközt a' csatatért. És akármit beszélnek is az ágyúról, a' ministeri kormányról, hogy ez csak a' számokkal bajlódik, 's az egyes személy eltörpül előtte kicsinységében, 's hogy nem annyira az egyeseket, vagy is az egyes ember' szabadságkörét, mint inkább főleg az egész nemzetét védi, 's hogy ezzel ellentétben a' fokos, a' helyhatóságok, minden egy esnek szerepet enged, 's fejleszti az egyének' ügyességét, mert mi nem csupán és főleg mint egyes emberek, hanem főleg mint egész nemzet állunk itt és akarunk élni; és végtére is, arra jövök vissza, miszerint nem arról van szó, mit akarnánk, mit szeretnénk y hanem arról mi hathatósabb, 's minek használatával tarthatjuk meg másokkal szemközt a' csatatért. Egyébiránt jaj azon nemzetnek, mellynél a' kicsinyes eszközök fontosabbak a' nagyoknál.

És é helyen ismét meg kell említenem, 's különösen mindenkinek figyelmébe ajánlanom, mit ezen czikk' folytán, már mondtam, miszerint én nem azért ajánlom ez ügyben Angliát és Franciaor-

szagot követési példányul, mivel az ajánlott dolgok Angliában és Franciaországban találatnak fenn, hanem mivel azt tartom, hogy a' mi é nemben az egész világon létezik, úgy van legjobban, a' mint Angliában és Franciaországban van, 'a hogy ezt nálunk is be lehet, sőt be kell hozni.

Felelős ministerium, vagy is parlamentaris kormány tehát az, mire törekednünk kell, 's még azt meg nem nyertük, addig a' helyhatóságok megszüntetéséről szó sem lehet; én legalább ezen cikkemmel nem azonnali megszüntetése iránt kívántam a' helyhatósági szerkezetnek hajlamot ébreszteni, hanem főleg azon állítás' hamis voltát akartam megmutatni, mintha a' helyhatóságok valami határozott (absolut) becsű jó volnának.

Azonban még parlamentaris kormány alatt sem látom át, miért kellene minden községi rendszert semmivé tenni, mert én azt hiszem, hogy vannak dolgok, melyeket sem nem szükség, sem nem helyes a' központi, azaz ministeri kormányra bízni, 's melyeket legalkalmasabban magok a' községek intézik el: de világosan különböztessünk. A' községi rendszer alatt nem több helységek és városok' szövetségét, azaz megyéket és kerületeket, hanem csupán egyes és pedig minden egyes hely-

ség' és város' hatóságát értem, különös kivételei a' politikai hatáskörnek. És ha azok, kik azt mondják, hogy a' helyhatósági szerkezet megbecsülhetlen, azonban azt is hozzá teszik, hogy helyhatóságainknak nem mostani állapotját, hanem rendbehozott, megtisztított létét értik, 's ösztönyszerűleg legalább, azaz homályosan, épen ilyen községi rendszert értenek azon megtisztított lét alatt: akkor, természetesen, az ilyen helyhatóságok ellen legkisebb kifogásom sincs.

A' községi rendszer' megállapításában és rendbe szedésében néhány elvre figyelmeztetem mellesleg az olvasót, mellyek Franciaországban a' községi rendszerre nézve a' törvény' szellemében megtalálhatók. 1) Hogy a' községek egymás között egyenlők; azaz semmi különbség sincs a' városok és faluk között. A' főváros kivétel. 2) A' községeknek, mint ilyeneknek, azaz községül semmi befolyásuk sincs a' törvényhozásba, 's általában a' politikába. A' lakosok e nemű jogaikkal nem mint valamely község' tagjai, hanem mint bizonyos választó kerület' részesei élnek; ezen választó kerületeknek azonban a' választáson kívül semmi egyéb sem áll hatáskörükben. 3) A' községek nem törvényhalóságok, azaz, a' rendőri ügyeket kivéve,

semmi befolyással sem bírnak az igazság' kiszolgáltatásába; vagy is a' községek székhelyei lehetnek ugyan valamely törvényszéknek, de a' törvényszékek nem a' községek' kifolyásai, hanem az igazság kiszolgáltatási országos hierarchiának láncszemei. 4) A' községek csak bizonyos, a' törvény által világosan meghatározott ügyekben, bírnak hatósággal, 's még ezen körben is, részint a' kerületi főispán, részint a' ministerium elébe terjesztik fel határozatukat, hol azok meg is semmíthetők. 5) A' községbeli polgárságot nem születés adja kiváltságilag, hanem, a' törvény által meghatározott feltételek' betöltése mellett, mindenkinek egyenlő tulajdona.

Ezen elvek' nyomán reá jövünk, mi különbség volna, hasonló elrendezés mellett, mostani helyhatóságaink, 's a' megalapítandó községek között. Eddig minden helyhatóság maga gondoskodott a' kebelében levő utakról, a' községi rendszer mellett az utak' költségei az országos pénztárra utaltatnának, a' községeknek egyedül a' mellék utak, az utcái burkolás, tisztán-tartás maradván fenn. Továbbá, eddig minden helyhatóság törvényszékkel, 's következőleg rabokkal bírt, a' felállítandó rendszer mellett, ez is országos volna, 's a' községek-

nek csupán a' rendőri hatóság maradna fenn. Egy szóval, a' községek házi pénztárainak rovatai között csak igen kevés része maradna meg a' mostani helyhatóságok' házi pénztárai rovatainak.

Ennyi és illy nagy levén a' hiány, melly az alkotmányos életben a' parlamentaris kormány' nemlétében egymásra tolul; 's illy számos és illy ropant levén az előny, mellyel a' parlamentaris kormány minden más kormányok felett bír, igen természetesen, ezt nekünk is lehetlen nem kívánnunk. És egy általában ne szomorkodjunk, 's legkevesebbé se kételkedjünk a' jövendő, mert előbb utóbb mi is bizonyosan meg fogjuk azt nyerni. Vannak eszmék, mellyek, minden kétségen kívül, magokban hordják a' bizonyos jövendő' magvát; és csalhatlanul illyen eszme a' felelős kormány' eszméje különösen egy alkotmányos országban, 's nem is lehet ennek sokáig ellenállani semmi nemű úton 's módon, mert mindennemű haladás az alkotmányos életben, egyenesen a' felelős kormány' megnyeréséhez vezet.

Mindennemű haladás a' parlamentáris kormányhoz vezet tehát; leghihetőbben azonban a' következő úton fogunk arra eljutni.

Honunk' szükségei igen számosak; elmaradásunk napnál világosabb, 's hogy ezen helyzetünk-
 ből kivergődhessünk, hogy szükségéinken segíthes-
 sünk pénzre, évenként fizetendő pénzre, úgy ne-
 vezett adóra van szükség. Ezen add, vagy is
 egyenesen fizetett pénz, az úgy nevezett mellékes
 adókkal, vagy is jövedelmekkel együtt egy orszá-
 gos pénztárba fog egybefolyjni. Ezen pénztárt más
 nem kezelheti, mint a' kormány. Azt vitatni, hogy
 országos választmány kezelje, igen gyakorlatiatlan
 dolog volna, 's általában zavart eszmét árulna el
 a' kezelési és kormányzási elvek' körében. Ezt
 már csak azért sem lehetne vitatni, mivel é sze-
 rint collegialis kormány volna, melly legrosszabb
 neme a' kormánynak. Ebből ismét az következik,
 hogy bizonyos egy személyre kellene tehát, ter-
 mészetesen felelet teher mellett, a' kezelést bízni.
 Ezen személy, az országgyűlésnek adna számadást,
 de a' király által nevezetnék ki, 's az országgyű-
 lés csak elmozdítását eszközölhetné, ha ugyanis
 bizalmatlanságot nyilvánítana iránta, vagy tán épen
 megtagadná, hivatalnoksága alatt, az évi adót.
 Ezen személy tehát valóságos pénzügyi minister
 volna, 's ez lehetne a' tárnok, 's ha úgy tetsze-
 nék, továbbá is tárnok maradhatna neve. Az alat-

ta levő hivatalnokokat, kik neki tartoznának engedelmességgel, és felelettel, hogy ismét ő tartózhassák az országgyűlésnek, a' király' nevében, és hozzá járultával ő nevezné ki. És így pénzügyi felelős ministeriumunk már volna. A' többi magától fogna jóni.

É szerint tehát adózzunk, mert a' pénzügy' mezején fogunk felelős ministeriumra, azaz parlamentáris kormányra szert tehetni.

Hogy pedig végtére, egyszerűsítve, összevonva, kellő világosságban, határozottan, 's mindenki által könnyen felfoghatóan adjam elő a' parlamentaris kormány körüli eszméimet, im é következő törvényjavaslatokat, bátorkodom mindenkinek figyelmébe ajánlva, előadni:

A' királyról.

1. A' végrehajtó hatalmat a' király személyesíti. Ő nevezi ki a' közhivatalnokokat. Szabályokat és rendeleteket adhat ki, de csupán valamely törvény' végrehajtása' ügyében; és semmi nemű más külön tárgyban nem rendelkezhetik. Nem alkothat avagy nem pótolhat tehát semmi nemű törvényt, 's nem mellőzheti el végrehajtását a' fennállónak.

2. A' király az ország' képviselője. Az országgyűlést ő hívja egybe, 's ő függesztheti fel, avagy oszlathatja el, melly utóbbi esetben azonban három hónap alatt köteles újat egybehívni. A' törvényhozás' körében kezdeményi joggal bír. Az ország' nevében pénzt veret; hadat izenhet; békét köthet; szövetségre és kereskedési szerződésre léphet, kegyelmezési joggal bír.

3. Az országgyűlés' törvényjavaslatait a' király megerősítvén és kihirdetvén, törvényekké válnak.

4. A' király' ház tartására szükséges éviköltséget, és pedig mindeniknek trónra léptével, országlásának egész idejére, az alsó tábla határozza meg.

5. A' király' személye szent és sérthetlen, azaz feleletre nem vonható.

6. Mindenik fejedelem trónra léptével, az egyesült két tábla előtt, megesküszik az alkotmányra.

A' kormányról.

1. A' király minden jogait egyedül a' ministerium által gyakorolhatja. Ennél fogva minden királyi rendelet' érvényére multhatlanul megkíván-

tátik, hogy az illető ügyi minister' aláírásával is el legyen látva.

2. A' ministereket a' király választja.

3. A' ministerek, különbség nélkül, mind a' két tábla' tanácskozásában résztvehetnek.

4. A' ministerek az országgyűlés által feleletre vonhatók.

5. Minden vád alá nem esett és kilepett minister élté folytaig tagja leend a' felső táblának, és nyugpénzt kap.

A' törvényhozó testről.

1. A' törvényhozó test áll a' királyból, felső és alsó táblából.

2. Kezdeményi joggal mindenik egyaránt bir. Azonban minden adót tárgyazó törvénynek az alsó táblától kell kikerülnie.

3. Minden törvénynek hozatalára a' két tábla többségének és a' királynak beleegyezése kívánatik.

4. Olly törvényjavaslatot, mellyet a' törvényhozásnak valamelyik része, nem módosítva, hanem teljesen visszavetett, ugyanazon egy országgyűlésen nem lehet tovább sürgetni.

5. A' két tábla minden évben összehívatik ülések' tartására, a' király által; hacsak azonban időközben a' király fel nem oszlatja, a' követi tábla' tagjai csupán minden három évben kerülnek új választás alá.

6. A' kormánynak semmi nemű eljárása sem köti meg az országgyűlés' hatóságát.

7. A' ministerium, az alsó tábla' elébe, minden évben rendes számadást tesz le az évi jövedelemről, 's kiadásról, mint szinte jelentést teszen a' következő évi költségvetésről.

8. Ha a' követi tábla a' ministerek iránt bizalmatlanságot nyilvánít, a' király másokat választ.

9. Első esetben azonban a' király, eloszlatván az országgyűlést, elmellőzheti ezen kívánságot, de ha az új választású követi tábla is ugyanazon nyilvánítást teszi, akkor haladék nélkül köteles a' ministerium lelépni').

10. Ha a' lelépéssel avagy elmozdítással a' követi tábla meg nem elégszik, jogában áll a' ministereket egyenként és összesen a' felső tábla' bírósága elébe is idézni.

11. Mind a' két táblának ülésai nyilvánosak,

1) Ellenkező esetben az adó megtagadatik.

‘s azokról akár egy részben, akár pedig” egész kiterjedésben, sajtó’ útján, a’ közönségnek jelentést tenni, ‘s véleményt közölni, mindenkinek szabadságában áll.

12.A’ felső táblai tagságra megkívántatnak: (Itt el lehet számlálni minő kellékek kívántatnak meg; például, bizonyos évek, mellyeket valaki alsó táblai tagságban, küludvaroknál követségben, katonaságnál a’ legfelsőbb hivatalok’ valamelyikében, törvényszéki elnökségben, vagy talán tagságban is stb. eltöltött).

13. Az ezen kellékekkel ellátott egyénekből a’ király, tetszése szerinti számmal, nevezhet ki felső táblai tagokat.

14. A’ felső táblai tagság életfogytig tart.

15. Az alsó tábla ötszáz tagból áll.

16. Az alsó táblai tagok a’ törvény által meghatározott helyeken, ‘s a’ törvény által meghatározott választók által választatnak.

17. Mind a’ két tábla’ tagjai tagsági joguk’ érvényét, az illető tábla előtt, igazolni kötelesek.

Ezeken kívül törvényeket kellene alkotni, mellyek a’ sajtószabadságot, ‘s a’ népnek összegyülekezhetési jogát, világosan biztosítanak; ‘s mellyek meghatároznák, kik által, hol és hogy történ-

jek a' követválasztás, kimondatnék például, hogy a' választók' összejövedele nem tanácshozó gyűlés, nem hatóság, 's hogy semmi nemű utasítással sem láthatják el a' követeket. Szabályoztathatnék a' községi rendszer az egész ország minden helységeinek számára. 'S ekkor el vannak törölve a' helyhatóságok, 's elértük az összpontosítást, 's felemelkedtünk, azon bizonyos színvonalig (niveau), mellyen alól nincs is valódi alkotmányos élet, hanem csupán aprószerű örök zavar, bonyolódás, nyomorú prókatori szellem, meddő vita, 's egy neme a' politikai hűbéri rendszernek.

És meg ezeket véltem szükségesnek elmondani ezen cikkemben, „A' helyhatósági szerkezet' hiánya Franciaországban.”

Hogy a' dolgot mi reánk alkalmazva adtam elő, annak azon oka volt, hogy megmutassam: 1) minő szerencsétlen volna Franciaország, ha helyhatóságai volnának, 's mivel 2) így érthetőbben gondoltam a' tárgyat, melly rövid időn nálunk is szőnyegre kerül ¹⁾, fejtegethetni, és mivel 3) egyszersmind alkotmányos életünk' hiányait is fel

1) A' szőnyegre hozásban meg is előztettem már.

akartam tüntetni, 's azoknak orvoslási módját megérintve közfigyelembe ajánlani.

Ha tehát valaki a' francia összpontosítás ellen általában, azaz elvileg beszél, 's a' helyhatóságok mellett szónokol, én azt hiszem, teljesen csalatkozik, mert az összpontosítás, – ha ugyan felelős ministeri azaz parlamentáris kormány van, – sem nem felesleges, sem nem veszélyes, hanem valósággal helyes, sőt elmulthatlanul szükséges a' valódi alkotmányos életre, a' haza' javára, erejére, és fényére nézve. Ha azonban valaki csak azt mondaná, hogy Franciaországban az összpontosítás nagyon is túl van hajtva, mert arra semmi szükség sincs, hogy a' faluházának kimeszeltetési költsége iránt is a' ministeriumhoz kellessék folyamodni, ez már egészen más. És szívből óhajtom, vajha csak erről kellene már nálunk értekezni.

Én tehát óhajtom a' községi rendszert, de a' helyhatóságoknak, azon értelemben, mint mi értjük, egyáltalában nem tudok barátja lenni. És ha mind a' mellett, hogy előttünk Franciaország' példája, melly országnak roppant hatása és ereje főleg onnan van, mivel felségesen összpontosítva van, 's a' legnagyobb egységgel bír, mind hazá-

ban, mind nemzetiségben, mind törvényben, mind kormányzásban, még sem lehetek szerencsés olvasómat az összpontosításnak a' helyhatósági szerkezet feletti elsőségéről a' köz haza' javára nézve, meggyőzni: akkor Sieyesnek következő szavaival vigasztalom magam: Az igazság egy olly nagy tömegbe, mint egy nemzet, csak lassan veheti be magát.

London és as angolok.

Ötven angol mértföldre Anglia' fővárosától korán reggel egy képtelen magasságú és terjedelmű füst- és köd-oszlop tűnik fel a' láthatár' szélén, melly mint az ég' boltozatának támasza tűnik fel előttünk rémítő nagyságában. Közelebb érve lassankint egyes részeket látánk ki bontakozni a' szörnyeteg' aljában; 's végére szemünk előtt áll az egész tömkeleg város, az óriási London, mellynek magának szinte annyi lakosa van, mint az egész Erdélynek.

A' Temzén menve Londonba, az idegen nem győzi eléggé bámulni, a' várostól 4-5. órányira, a' hajók' képzelhetlen sokaságát. É tekintetben kétségtelenül a' legmeglepőbb szemlék' egyikét tüneti fel London. En ismerek egy pár magyar embert, kik egy pár hónap alatt bejárták Német, Francia-, Angolországot, Helvetiát és még más

helyeket; 's kik a' legsajátságosabb mulatságot szerző előkelő göggel 's megvetéssel emlékeznek mind azon országokra; 's kik bizonyosan e perczben is boldogul éneklik valamely vén zsoltár' nótájára, homoktengereink', avagy sárfészkeink' egyikében vesztegelve: Magyarországon kívül nincs elet. És melleleg legyen megemlítve, meglehet, nem egy jámbort ámitanak el, ki azt véli, hogy ők szinte úgy ismerik a' dolgokat, mint akárki más, ki oda járt, 's ennél fogva, bizonyosan igaznak kell lenni a' felébb idézett mondásnak, mert hiszen ők is bizonyítják. És még ezen egy pár földink is meglepetett a' kereskedés nagyságának, 's különösen a' hajóknak sokasága által Londonnál; sőt egész útjokban épen csak ezek által lépetett meg.

Közel Londonhoz, azaz, egy pár mértföldre, a' gőzhajó' menete meg lassítatik, mert a' fel 's alá menő vízi járművek' száma miatt lehetlen szokott sebességgel haladni.

A' vitorlás hajók, mellyeknek némellyike becsben, sok német fejedelemséget meghalad, 's a' gőzösök és az apró sajkák mint a' méh-raj mindenütt sűrögve és zajongva csoportazzák körül a' hajót, mellyben ülünk.

Ezen közben a' hajó' kapitánya valamelyik kerék' fedezetére megy, a' „little boy” (kisfiú, „ki a' kapitány parancs szavait” le és átadja a' gép körül alatt lévőeknek) hasonlóul résre áll, 's végtére a' vám-ház előtt kikötnek; de míg málháinkra kerül a' sor a' megvizsgálásban, akár egy nagy sétát tehetünk a' városban.

Hogy az angol udvariatlan, azt kiszállásunk után az első pillanatban lehet tapasztalnunk. Jó ideig ugyan is meg sem mozdulnak a' vám-házi hivatalnokok, 's végtére is, kikeresvén előbb az angolokat, az idegenek megzaklatását utoljára hagyják, úgy hogy még csak ne is gondoljuk, hogy legjobb esetben is, egy óránál előbb megszabadulhatunk.

Hogy az angol mindenek felett pénz szomjas, azt is azonnal lehet tapasztalnunk. Legelső is mit velem tettek a' volt, hogy egy Schillinget fizetettek velem a' vámháznál, mint mondák vámbérül. Út-leveletem senki nem kérte; mondják ugyan némelyek, hogy ezt is elő szokták kérni; tölem azonban egész Angliában létem alatt senki sem kérte. Sőt csodálatos! még a' minket illető követségnél is, hova más országokban szerzett tapasztalás nyo-

mán következő nap elvívém útlevelem, megtekintés nélkül vissza adák azt.

En nem mondom, hogy London nem nagyobb Parisnál; sőt még azt sem mondom, hogy nem nagyobb szerű: de végtére is mind ez mit ér magában? Itt van igen sok a' mi bámulásra kiszí, de semmi nincs a' mi derítne, vagy legalább vonzaná. London mint minden kereskedő város, épen kereskedői szelleme miatt véghetlenül unalmas. És senki se mondja nekem, hogy a' családi körökben minő kellemmel lehet az időt tölteni, mert hiszen' nem ritkán, a' legrondább faluban is, ha ugyan valamely kedves család lakja azt igen jól lehet mulatozni.

(Londonban, mintha pokol' tornáczában járnánk' olly morajjá hangzik örökké a' pörölyöknek, és mindennemű gépeknek 's olly rejtélyesen komoly és kedvtelen alakok között találjuk magunkat mindenütt.

Mintha az itteni emberek mind meg annyi meg fagyott csontok volnának ' semmi élet, semmi lélek sem látszik bernieké

Az a' nyöszörgő hang' az a' gépi lelketlenség, az a' lekötelezés nélküli hidegség, az a' kiváló ügyetlenség, mellyet az angol az utcán, tár'

saságban, mozdulatában, beszédében jártában keltében, mint valami debreczeni diák feltüntet, 's melly Heinekint azt gyanítatja, hogy két bal kezök van; – 's vegyük ehhez, a' férfiak részéről (mert az angolok' épen olly kiválóan rútak, mint hölgyeik kiválóan szépek) mind azon két jellemet, melly az angolok arczában mutatkozik, t. i. először azt a' semmit jelentő juh-képet, melly némelykor olly sajátságos vegyülete a' savó-színnek és sápadtságnak, mint egy darab szappan, vagy másodsor azon épen annyira lelketlen veres képet, melly a' nem szappan képű angol férfi -arczok jelleme, melly semmiben nem látszik különbözni a' sületlen roast-beef-től: és ugyan kérdem én, hogy lehetne itt kedvező benyomást érezni az idegennek? Mindenütt csak számok de sehol élet. Itt mindenki zsebének él. És nem kétlem, ez igen hasznót hajtó dolog; és én nem is találok benne semmi kárhovatost sem; de végtére is halálosan unalmas dolog ám mind csupa olly emberek között lenni, kik egyedül zseböknek és legfelebb még hasoknak élnek. Magok a' hölgyek is, a' méltán híres és magasztalt szépségű angol hölgyek, minden báj, minden inger nélkül vonják magok után lábaikat; mert meg kell jegyezmem, mikép az angol hölgyek

szintolly méltán híresek nagy lábaikról és dísztelen járasaikról mint szépségükről.

A' kellemetlen Lenyomásnak, mellyet London reám gyakorlott, nem csekély oka van, az örökös köd és szén-gőzben is, melly Londonban szemeink előtt elzárja a' láthatárt, 's fojtólag hat kebelünkre, 's eldíszteleníti az épületek' külsejét.

Nem lehet azonban tagadni, miszerint még is van ezen köd-városnak, és pedig nem csekély hatása reánk. A' nagyság és erő mindenütt és mindenben egyszerre feltűnik szemeink előtt. Maga a' város, a' kereskedelmi élet, a' középületek, a' mindenütt feltűnő egyesületi és vállalkozó-szellem mind óriási erőben és alakban mutatkozik előttünk. De végtére is, ismétlem: itt van sok a' mi bámulásra kiszt, de semmi sincs a' mi derítne, vagy legalább vonzaná.

Belépünk a' ködvárosba, 's nem tagadom, meg lépetünk; de tömegében a' fel 's alá járóknak 's kelőknek tudja az isten, van valami a' mi idegenséget szül, vagy legalább nem képes reánk kedvező benyomást gyakorolni.

Parisban az utczán jární valódi multság, annyi érdekes dolgot és elmés szót lehet látni és hallani minden nyomon. Londonban mértföldeket

lehet haladni, 's mind csupa hosszú képeket fogánk látni. Paris mint egy szép ifjú hölgy, ki mulat és ingerel; London pedig mint egy vén bűnös, vagy legalább szívtelen fukar, ki meg hat, de kit nem szeretünk.

Londonban, é roppant kőtengerben, sehol sincs valamely pont, mellyet főnek avagy köznek lehetne mondani; 's az egész város nem egyéb mint csupán igen sok ház. A' bank például, meg engedem, lehet a' kereskedő világ' középpontja; a' Regent street, Pallmall, Picadilly lehetnek a' legszebb utcák; a' Strand pedig a' leghosszabb, de végtére is ezeknek egyikéről sem lehet mondani: imé ez Londonnak középpontja; ez a' leg valódibb London. Az egész híres Regent Street-nek, mellynek mint a' szép világ' középpontjának 's első kereskedői fényes utcának vannak igényei, egyetlen jó ízlésű bolti kirakata van, „s az is egy francia könyvtárusé. Paddington volna talán Londonnak legszebb része, de ez nagyon is félre esik, sőt tulajdon képen véve már nincsen is Londonban.

Van azonban Londonban 's a' hozzá tartozó, vagy is inkább mellette lévő részekben számos valódi pompás és nagyszerű épület. Egész város

negyedek, mint egy varázsvessző által megilletve állanak elő. 'S ekkép Londonban legalább is egy pár száz olly épület van, mellyeknek egyike is nem csekély büszkeségét fogná alkotni igen sok más városnak.

Itt valósítva találtam, mi gyermekkoromban, midőn arról olvastam, mint óriási kép tűnt fel képzetemben, mikép építtetik ugyan is 20–30. ház, mint egyetlen palota, egy bizonyos terv szerint, egy közös homlokzattal. Mert azért hogy valamely roppant palotaszerű épületet látunk, koránse véljük, hogy az mindig egy ház, és egy tulajdonosé volna; mivel nem ritkán ezen külsőleg egyetlen épület, több házat, ugyan annyi külön tulajdonosét, foglal magában, kik csupán a' város' szépítése tekintetéből egyezének meg, házaikat egy bizonyos terv szerint építtetni külsőleg, mi által közös homlokzata lesz 20-30 háznak. Azonban azt sem lehet mondani, hogy mindég ez volna az eset, mert nem ritkán az ilyen roppant épület több apró udvarokra van felosztva belül, pedig a' ház nem ugyan annyi, hanem meglehet csupán egy, vagy talán két három birtokosé. Egyelőre felfoghatlan az idegen által, miért teszik ezt az angolok; ha azonban az angol családi életet tekintjük, ennek is

nyomára jövünk. Az angol ugyan is leginkább magában szeret lakni egy egész házban, vagy is inkább udvaron, 's ennek folytán aztán a' nagy telek tulajdonosok, hogy a' lakok által ezen közönségesen meg kívánt kényelmet nekik megszerezhessék, házaikat kívül ugyan mint egyetlent, de belül mint meg annyi küiön egyes házat építtetik. Ezen szokásnál fogva, Londonban, úgy szólván minden család külön házban lakik, 's ezért van aztán, – az érintett alakú házakat melly által egy közös homlokzat megé húsz harmincz külön ház rejtetik, kivéve – – Londonban annyi temérdek kincsiny vagy is inkább keskeny ház. Innen van aztán más részről az is, hogy,– a' nagyon gazdagokat kivéve, kiknek egy-két szobánál többre lévén szükségük, 's ennél fogva olly házban laknak, melly egyszersmind széles is, – az angolok, nem mint mi, vagy földszint, Vagy az első, vagy a' második emeletben, hanem egyszerre mind ezen három sorban laknak. Az illy keskeny házbani-lakás aztán, hol nem ritkán minden emelet-sorban csupán egy és rendesen nem több mint két szoba van, következőleg történik: földszint van az ebédlő, 's ha ugyan itt két szoba van, a' vendégszoba is, hol a' látogatások el-

fogadtatnak; továbbá az első emeletben a' nappali, a' második emeletben pedig a' háló szobák,' mert tudni kell, hogy Angliában külön ebédlő, nappali és háló szobával bírni, első eleme a' kényelemnek; sőt annak hiánya a' szegénység egy nemének tekintetik. Ezen kívül van még a' harmadik emeletben, – ha ez van, – mi nem mindig' történik, vagy pedig' a' földszint alatt (az újabb házak, alatt mindenütt vannak illy pincze alakú szobák, mellyek azonban,,mivel a' házak előtt elegendő mélységű árok vonatik, 's ennél fogva a' föld a'' fallal érintkezésben nincsen, egyáltalában nem pincze természetűek, 's é szerint teljesen ártalmatlanok az egésségre) a' konyha közelében a' cselédek lakhelye.

Kivévén azonban néhány nemesebb ízlésű palotát, avagy mulatóház alakú épületeket; az angol házak' tekintete rend kívül kellemetlen, sőt azt mondhatnám, bizonyos tompaság, bágyadtság' van rajtuk, 's általok egész Londonon. Ez ugyan is azon idétlen szokásból és parasztízlésből ered, miszerint nem csak hogy bizonyos elevenszínre nincsenek a' házak festve mint nálunk és Bécsnek pompás külvárosaiban, hanem még teljesen meszeletlenül sőt vakolatlanul is hagyatnak, 's az ekkép

meztelenül álló téglák, mellyek itt barnák, minden vidámság és derűtség nélküli, sőt vissza taszító és sötét képet adnak az egésznek.

És aztán, kérdek mindenkit, mi gyönyörűség lehet abban, hogy tíz, ezer utca és kétszáz ezer ház van Londonban; midőn ez csak annyit tesz, hogy 10,000 utca van illy en 200,000 sajátságos, de ízléstelen házzal megrakva.?

Azonban Londonban sok más egyéb tárgy is van a' házakon kívül.

A' roppant nagykereskedés, melly leginkább a' terjedelmes kikötőkben és megszámlálhatatlan hajókban tűnik fel, szét gyűrűzik az egész városban, sőt az egész britt birodalomban mindenütt.

És legyen bár Paris az éledelet világa, London a' kereskedők' hazája.

Avagy legyen bár Paris egy fényes tánczterem, London egy jól mívelt bányá, mellyben mindenütt látszanak a' gazdagon fizető erek.

Egykor Londonnak keleti részébe vetődtem, hol épen a' Blackwallba menő vasút vonul el.

Minő mesés jelenet, minő ezer egy-éji tünény! Ki írja le csodálkozásomat, midőn több

vonatokat láttam a' vasúton sebesen elrobogni, a' nélkül, hogy gőzerőmű avagy lovak' által vonattak volna.

A' vonatok ugyan is ezen a' vasúton, mint gyermek játék, kötéllel vonatnak, melljet azonban az állomásoknál gőzerőmű tart forgásban. És míg' ekkép a' városban és tulajdonképpen a' város felett épített vasúton, a' vonatok mint játékszer, az udvarok, házak, térek 's utcák felett és mellett sebesen elrobogva, a' jó és békés londoni polgárokat magok megett és alatt hagyák: nem volt a' városban kívülem, még csak egy lény sem, még csak egy gyermek sem, ki ezen művet megbámulta volna; mi pedig mind ezideig még a' síkon sem tudtunk vasutakat építtetni.

Egy ünnep napján életemnek elmentem meg nézni korunk legnagyobb dicsőségét is. Ott voltam tehát; láttam, bámultam a' legmerészebb, a' legnagyobb szerűbb vállalatot, melyet a' mesés hajdankor' minden magasztalt óriási műveinek ellenében, diadallal lehet felmutatni az újabb kor nevében. Értem a' tennelt. Kijöttemkor megdördülhetett volna felettem az ég, és én remegés nélkül, sőt büszkén, fogtam volna a' mennyel szózatnak;

válaszolni: én is ember vagyok ám; olly ember, mint kik a' tunnelt készíték. – Egyébiránt, valamint a' könyvnyomtatást, úgy ezt sem lehet találmanynak nevezni. Ez mind kettő igen egyszerű eszméjű dolog, mellyeket csak valósítani, csak élethe kellett léptetni. De miért nem tevék hát ezt már ez előtt annyí ezred alatt?

És magok az utczák is Anglia fővárosában nem csekély tarka vegyületet mutatnak, a' napák minden óráiban.

Temérdek kocsi, gyakori köd, ritka napfény, sok koldus, kiknek nagy része vagyonos, 's kik este clubházakba mennek lakmározni és politizálni. Sehol katonai örök, de majd minden húsz lépésre egy rendőr, kik fegyvertelenül, sőt minden pálcza avagy egyéb illy nemű eszköz nélkül járnak, és csupán egyen ruhával bírnak. De ezen rendőrök nem alkalmatlanok, nem boszszantók, nem akadémuskodók, nem tolakodók, hanem valóságos barátai, és szükségben, de csupán szükségben, segítői a' békés embereknek, 's különösen az idegeknek. A' czímerbot egyetlen fegyverök, de ezt is csak ünnepélyes alkalmakkor lehet kezeikben látni, mivel rendesen, alig' féllábnyi hoszszú levén, zsebeikben hordják.

Az ember elbámul, és csodálkozik, mint lehet közel két millió ember között alig négy ezer ilyen minden fegyver nélküli rendőrrel a' közbátorságot és a' rendet fentartani. Pedig igen könnyű, mert a' törvények iránti tisztelet nagy. És természetesen, hogy könnyű a' törvények iránti nagy tisztelet mellett illy kevés rendőrrel fenn tartani a' köz bátorságot és a' rendet, 's bizony ha nem volna olly nagy a' törvények iránti tisztelet, akkor száz annyi rendőr sem volna képes megfelelni a' szükségnek. Azonban épen itt van a' dologi lényege. De ugyan honnan ered az a' törvények iránti tisztelet?

Mivel az angol népnek legutolsó tagja is tudja, és világosan átlátja, miszerint neki kormánya elleni gyanúra legkisebb oka sincs; mert Angliában a' kormány mindig maga az alkotmányos életben kifejlődött egyik párt; vagy is, a' nemzet képviselői testületének többsége; vagy is, maga a' nemzet; és semmi nemű „udvar” párt sem tehát, mellynek ármányaitól az alkotmányos küzdelem mezején örökké tartania volna oka a' népnek. Nincsen tehát illy főnemű bizalmatlanság a' népben kormánya iránt, melly lassankint elterjedhetne mindenüvé, és bevinné magát a' köz-

letnek minden ágába. Másutt azonban mindenütt „udvar” párt létezik; vagy is, nincs eléggé átengedve a’ nemzet az Ön kormánynak, ‘s ekkép a’ nemzetnek örökké küzdésben kell állania leg szentebb jogai érdekében, ‘s ennek folytán bizonyos mély, minden apró részletekre kiterjedő bizalmatlanság ver gyökeret a’ nép’ keblében, minden felsőbbség, és minden oly dolog iránt, melly a’ felsőbbségtől ered. Illy helyeken a’ nemzetörök zaklatásoknak és veszélyeknek levén kitéve, bizonyos neme terjed el rajta az örök láznak, melly a’ húzalkodásokat megrendszerezítve, megörökíti. Illy helyeken az „udvar” és a’ nemzet között örökös kártyajáték van, mellyben hanem csalni is, de legalább nyerni akar mindenki. És ki bolond viseltessék aztán bizalommal illy helyzetben, és mellyik népben verhetne gyökeret illy helyzetben a’ törvények iránti tisztelet? Ne legyen csak az udvar és a’ kormányzó egy értelmű, még tetemes hibák mellett is az alkotmány’ lényegében kétségtelenül bizonyos alkotmányos erkölcsiség, bizonyos kegyelet, azaz törvények iránti tisztelet, fog alapot nyerni.

Szabad nemzeteknél, az az alkotmányos életben a’ törvények iránti tisztelet, elnyomott nem-

zeteknél pedig, az az alkotmánytalan életben, a' büntetéstőli félelem a' legfőbb biztosítéka a' rendnek, vagy is a' személy 's vagyon bátorságnak. És ezt nem úgy kell érteni, mintha az alkotmányos élet az ország minden lakosait valami kétségtelenül és bizonyosan tündöklő erényűekké tenné, avagy kivétel nélkül minden egyén keblébe mélyen beoltaná a' törvények iránti tiszteletet, mert hiszen kivétel nélküli erényes tagokból álló nemzet, valamint eddig sem volt: úgy ezentúl sem fog lenni soha sem.

Ez alatt csak azt kell érteni, hogy általában véve, illy viszonyok és uralkodó érzelmek' kifejtésére és táplálására van befolyással a' társas életben az alkotmány szelleme; és ezen oknál fogva mondám asztán, hogy alkotmányos életben a' törvények iránti tisztelet kitűnő erkölcsi tekintély, mivel ennek létre jöhetése és fenmaradása az alkotmánynak fenléte által elősegítettik. Én tehát csupán általános elvet mondtam, 's ez által nem tagadtam meg a' kivételek' lehetőségét; mert hiszen én minden kételkedés nélkül megismerem, miszerint elnyomott nemzeteknél, azaz alkotmánytalan életben is lehetnek és vannak emberek, kiknél nem a' félelem' hanem az erkölcsiség a' tettek' rugója.

Annyi azonban minden esetre bizonyos, és csupán ennyit állítok én is, miszerint az alkotmányos élet ok és alkalom, hogy a' társas életben olly viszonyok fejlődjenek ki, mellyekben az erkölcsiség fő helyet foglaljon el; vagy is, a' törvények iránti tisztelet valódi, és pedig teljesen meghonosodott növény legyen. És ezen szempont szerint mérve, ha az alkotmánytalan életben a' félelmen kívül, maga a' tiszta erkölcsiség is gyökeret ver, annak minden egyéb, de nem maga ezen állapot, lehet oka.

És épen azért, mivel Anglia a' legrégebb alkotmányos ország Európában, a' törvények iránti tisztelet is régiebb, 's következőleg erősebb gyökerű ott, mint más országokban. És senki se idézzen fel nekem épen minket ezen állítás ellen miszerint a' mi. alkotmányunk semmivel sem ifjabb az angolnál, és még is sehol sincs nálunk a' törvények iránti tisztelet, mivel mi é téren Angliával a' hasonlítást egy általában ki nem álljuk, mert mi nálunk a' közép korban, sőt úgy szólván mindig, csupán anarchia volt és nem alkotmányos élet, és mert nálunk a' törvények jó formán soha sem az egész nemzetnek, hanem csupán azon résznek hoztattak, melly nem bírt befolyással a' törvényho-

zásba, 's mert a' mi nemességünk, azaz épen azon rész, melly a' törvényhozásba befolyással bírt, soha sem tekintette magát igazán, és minden vonogatás nélkül, a' törvények alatt lévőknek, hanem örökké bizonyos törvények feletti felsőséget követelt.

De kormányunkkal sem olly viszonyban valánk, és vagyunk mi mint az angolok, 's mind ezeknél fogva aztán, mint említeni, nálunk a' valódi alkotmányos élet soha sem létezvén a' maga tiszta valóságában, egy általában nem is hasonlíthatjuk magunkat Angliához.

És hogy a' törvények iránti tiszteletnek, vagy is inkább bizalomnak és erkölcsiségnek az alkotmányos életben nevedezni kell, az természetes, mert ekkor a' nemzet maga alkotván törvényeit 's maga lévén a' kormány; világos, hogy a' megelégedés és bizalom bizonyos nemének kell bennt' felébrednie és gyökeret vernie. És ezen kívül, hol a' szabadság biztosításával a' lelki függetlenségnek alap rakatik, ott mindenki maga lévén cselekedeteinek ura, a' léleknek bizonyos foglalkozási kör nyitattik, és ezen foglalkozás, saját erejére bízván a' lelket, ennek kifejlődését és neme-

sedését elkerülhctlené teszi. A' nemes léleknek pedig' csupán az erkölcsiség lehet rugója.

Így látjuk minő tetemes Lefolyással bír az alkotmány' szelleme a' nemzeteknek öszvesen és egyenkénti műveltségére, erkölcsére szokásaira és jellemére. Természetesen azonban, mindig feltételeztetvén ezen befolyásnak nagysága az által, minő huzamos idejű a' fennálló alkotmány, mivel világos, hogy az egy napos alkotmányos életnek nem lehet annyi befolyása a' nemzet' életére és jellemére, mint a' századok óta fennállónak. És innen van Angliában mélyebb 's Franciaországban csekélyebb hatás az alkotmányos élet által.

Mind é mellett azonban, ha valaki azt gondolná, hogy Anglia nem tudom minő példány-hazája a' rendnek, vagy is az egyneműségnek (homonitás) teljesen csalatkoznék; mivel Anglia épen az ellentételeknek (anomáliáknak) hazája.

Tiszta felvilágosodott 's a' nemzet' minden osztályiban elterjedett, politikai értelem; vallási, hasonloul a' nemzet minden osztályiban elterjedett vakbuzgóság. Magas fokú műveltség a' nemzet' egy osztályánál: barbár durvaság a' másiknál. Nagyszerű befolyás a' világ' súly egyénére kívül;

kalmár szellem belül. Szegényi törvény, mely kötelez az alamizsnára, 's elvállalja a' semmivel bírók' tartását, 's más részről a' birtok jognak túlságos bálványzása. Tengerek feletti urasága és Szárazföldi meg nem tört ereje az egészeknek: gyáva kislelkűsége az egyeseknek. Kíméletes sőt finom rendőrök: vadörömet szerző ököl és kakasviadalok; szónoklatban, iradalomban fény és mélység jellemz néhányakat: a' többiek pedig nem képesek sem írásban sem beszédben két szót rendesen egymás mellé állítani. Továbbá az első szülöttségi jog; az angol stásegyház' gazdagsága és politikai hatalma; rossz városi beelrendezés, elavult nevelési rendszer; Irlanddali igazságtalan sőt zsarnoki bánásmód; az alsó osztályok' szegénysége; és véglére a' status-adósság, mind meg annyi árnyék oldalai Angliának.

Az egész ország valami csodálatos juste milieu; 's azt lehetne mondani, hogy Angliának csupán a' jellemtelenségekben, vagy is tarkaságokban és ellentételekben áll jelleme.

Eszembe jut é helyen mit a' genialis Heine líti képeinek 4^{ik} kötetében a' 167. lapon mond. Die Armuth startt flehend zu dem müssigen Lord, der, wie ein satter Gott, auf hohem Ross einherreitet,

und auf das Menschen-Gewühl unter ihm, dann und wann einen gleichgültigen vornehmen Blick wirft, als wären és winzige Ameisen, oder doch nur ein Haufen niedriger Geschöpfe, deren Laut und Schmerz mit seinen Gefühlen nichts gemein hat – denn über dem Menschengesindel, das am Erdboden festklebt, schwebt Englands Nobility, wie Wesen höherer Art, die das kleine England nur als ihr Absteigequartier, Italien als ihren Sommergarten, Paris als ihren Gesellschafts-Saal, ja die ganze Welt als ihr Eigenthum betrachten.

És tudj' az isten, még az éghajlat is olly sajátságos Angliában.

Télen nincs hideg, azaz tulajdonképen véve nincsen is tél; de más részről nyáron nincs meleg, azaz tulajdon képen véve nincsen is nyár. Ennek mint mondják, a' tenger az oka, melly mind a' hideget, mind a' meleget magához vonja; vagy is mind a' telet mind a' nyarat mérsékli. így történik aztán hogy Angliában egész télen át zöld marad a' mező, de mind e mellett tíz nyár sem volna egyfolytában elégséges becsületes szőlő művelésre. Van tehát örök zöld, és nincsen szánút mert nincs tél, és nincsen szőlő mert nincsen nyár; de van

pénz, még pedig sok pénz, és ez előteremt mindent.

Az éghajlat tetemes befolyással bírván a' lakosok' vérmérsékletére, az angolok hidegek, szárazok, komorak, epések, ám de egyszersmind testben és lélekben erősek, munka szeretők, munka bírók. De mind é melleit ezen sanyargató, vagy legalább kellemetlen nedves hideg, és változékony éghajlatnak nem csekély kártékony befolyása van a' kedélyre, 's innen jő a' közönségesen úgy nevezett spleen vagyis epe.

De ezért ezen unalmas és zsémbes epések nem csekély mértékben kitűnnek ez elmélet' mezején, a' mi igen derék; és senkinek sem engedik az elsőséget a' gyakorlat' mezején, a' mi legderekabb.

Nem lehet tagadni, Angliában mind a' kormány, mind a' nép, bizonyos irigylendő kellő mértéket tud tartani, 's közép úton haladni a' lobogd buzgalom, álomszerű elmélyedés, minden féket elhányó lelkesedés, és a' henyeség között.

Az angol előtt semmi sincs, mit legyőzhetlen nagynak avagy megvetendő csekélységnek tartana; innen tán a' kezeskedésre és fogadásra való hajlama és képessége.

De azért nem kapkod szerteszt; nem fecsérli el erejét céltalanul és szükségnélkül; nem tétováz, sőt nem is időz, hanem gyorsan, és kitartó erővel cselekszik; valamint aprólékos szenvedélyekbe, úgy aprólékos dolgokba sem foszlik fel, de a' mit elkezd, azt he is végzi, pedig nem mondhatni – és ez figyelemre méltó! – hogy igen keveset kezdene meg; nem nehezíti a' dolgot szükséges felül, mint a' hírre vágyd orvos, csak azért, hogy annál nagyobb dicsőségét szerezhessen a' végki-gyógyítással; azaz, nem igyekszik kiviteli ügyességéért dicsértetni, hanem mindenek felett sikerre törekszik; azonban éppen ezért történik aztán, hogy éppen ez által lesz kitűnően a' kivitel' embere; de éppen ezért történik aztán egyszersmind az is, hogy ő nem sokat válogatja as eszközöket, 's azokat szentesítve találja a' cél által. Ez oknál fogva lövöldöztette össze a' semleges Coppenhágát; ez oknál fogva lázzította fel Franciaország ellen egész Európát, nem gondolván semmit az ez által rendkívül meg nevedett status adóssággal, csak hogy meg bosszúlhassa magát az aristocratia meg semmisítéséért; ez oknál fogva történtek kebelében a' sötét századokba illő vallási üldözések még csak nem régiben is; ez oknál fogva nyomja Irlandot,

századok olta kitartó kegyetlenséggel és kitűnő embertelenséggel; 's hogy többet ne mondjak, ez oknál fogva hagyta cserben az általa kiszállított francia emigránsokat Tuibéronnál, hol, mint azt Sheridan, maga is angol, és pedig alházi tag, a' parlamentben monda: angol vér' nem létében az angol becsület omlott patakban.

És ha már most azt kérdené valaki, mit érzek tehát az angolok iránt, én röviden csak azt felelném: szeretetet legcsekélyebbet sem, sőt tiszteletet sem igen, azonban bámulatot nagyot. Vagy is röviden szólva: én inkább szeretem a' francziákat mint az angolokat, de ismét sok tekintetben elibe teszem Angliát Francia Országnak. Azonban ezen utolsó állításra nézve szükségesnek tartom megjegyezni, hogy Angliában ugyan, az én hitem szerint több derék dolog van mint Francia országban, mert hiszen Anglia sokkal régebben bír alkotmányos étellel mint Francia ország; azonban Francia országban sokkal több dereknek van meg magva, mint a' mit Anglia felmutatni képes.

Röviden; én nem szeretem Angliát, mert azt az aristocratia hazájának, az aristocratia képviselőjének találom. És akárki mit beszél, én nem

vagyok képes átlátni, és soha sem fogom elhítni, miért kelljen embert embertársa elébe tenni, egyéb okoknál lógva, mint a' mellyek az észben és erkölcsiségben gyökerezhetnek. Azaz, miért kelljen születésnek és bizonyos osztálynak uralkodni; miért kelljen kiváltságoknak létezni.

Egyébiránt, ha az angolokról azt mondjuk hogy nem szeretjük, azzal ők egyáltalában nem érzik magokat megsértve; de ugyan, az istenért, hogy is érezhetnék magokat megsértve, midőn ők olly okos emberek, 's ennél fogva magoknak is teljesen át kell látniok, miszerint ők valóban, de még csak legkevesebbé sem szeretetre méltók. És legyen meggyőződve mindenki, miszerint mind azok, kik azt állítják, hogy az angolok iránt szeretetet éreznek, csalatkoznak a' szónak jelentésében, mellyel élnek. Hogy az angolokat valaki becsülhesse, tisztelhesse, az csupán elveitől függ, ha vajjon becsülésre és tisztelésre méltónak tartja é azon politikát, melly czéljának kivitelére semmi nemű eszközt sem irtózik elővenni: szeretetre azonban, akárki mint igyekeznék is azt erőtetni, az angolok tökéletesen érdemellenek.

Angliában sok nagyszerűség van, de azért

nem következik hogy Anglia szeretetünknek is tárgya legyen.

Anglia ha úgy tetszik, nincs Európában. Anglia a' világnak egy magán álló külön része, a' hatodik avagy az első, nekem mind egy. De nem is egyéb, mint egy egészen más világ, hol idegen helyen érezzük magunkat. Azonban épen azért, mivel idegen helyen érezzük magunkat, lehet különös és minden egyéb a' mi tetszik, csak szeretetre méltó nem. Én gyengeségnek tartom a' különczöket szeretni, Anglia pedig a' különködők' és különczségek' hazája.

Sok embernek azonban az angolok iránti szeretete nem is egyébből áll, mint az angol különczödés iránti szeretetből. És valóban illy majmok, mert ezek csak ugyan majmok, nem kevesen találkoznak Európában. De talán eleget mondok az értelmes olvasóra nézve, ha csupán azt jegyzem meg, hogy így szerettetni nem dicsőség.

Az angol, mond egy francia író, sokat tart nevetséges oldalára, mivel jól tudja, hogy e' miatt az idegenek által bámultatik, és valóban sokan, kik nem bírják saját hazájoknak sem kellemét sem szellemét, sem szokásait megtartani, hogy még is valami legyenek, angломánokká válnak.

Vannak mások, kik csupán nevetséges protentans vakbuzgóságból pártolói és bálványzói Angliának; kik O'Connell eliteltetésének örültek, mivel a' protestáns Angliával volt szemközt állítva; sőt tudok egy híres (?) embert, és ismeri a' haza is, ki igen nagy rokonszenvvel viseltetett 1843 a' zsarnok Espartero iránt, 's kinek kiűzetését feltétebb sajnálotta, és csupán azon okért, mivel őt az angolok is pártolták.

Tetemes befolyással bír az angol társaséleti ridegség' megörökítésére már csupán az is, hogy a' parlamenti ülések este tartatnak, mivel ez által a' színpad vagy is inkább irodalom, és az élet között kellő kölcsönös hatás lehetlenné tétetik. És akármilyen különösnek tetszik is művészietlen sőt túl prózai szellemű hazánkban – ezen állítás, én erősíteni merem, miszerint a' magassabb fokú, finomabb műveltség karöltve jár a' költészethez! vonzalommal. És bárha egyáltalában nem állítom, hogy a' ki a' színművészetben, 's általában a' költészetben gyönyört talál, ez által csalhatlan bizonyosságát adá teljes műveltségének; 's bár ha azt sem állítom, hogy a' ki abban gyönyört nem talál, mind emberevő: de azt bizonyosnak hiszem, hogy a' ki ezeknek semmi szükségét nem érzi, 's

ki ezeknek nem létében rövidséget nem érez, abban szelíd érzelmek, 's költői nemes lelkesedésre való képesség – ezen a' kedélynek nemesebb talajdonai, – vagy soha sem voltak, vagy ha voltak is, elparlagosodtak, 's ezek helyett kisebb nagyobb mértékű eltompultság és elfásulás létezik, minden szellemi elv és gyönyör iránti hajlam és értelem nélkül, mint valami félvad buta paraszt, avagy gyári munkásban, kiben megkövülván a' szellemi rész, minden magasabb és nemesebb iránt kihalt benne az érzelem, 's ki a' mindennapiság egyhangú és szűk körét túlszárnyalni sem nem tudja, sem nem óhajtja, 's ki ezek szerint csak egyetlen fokkal áll fellebb az oktalan állatnál.

A' parlament! üléseinek este tartása tehát, épen a' legnevezetesebb családokat kötvén le, megakadályozza, hogy az étellel kellő érintésbe jöhessen a' színpad, 's hogy ennél fogva bizonyos költészeti elem, bizonyos szellemiség vegyülhessen a' kőszéntől fekete prózai életbe. Elfojtja tehát a' színi irodalmat; és innen van aztán, hogy míg jelenleg Parisban mint egy 250 színi költő van, Londonban egyetlen valamire való sincsen. Elfojtja azonban még a' fővárosi magasabb körű társalgási életet is, honnan pedig a' finom nyelvnek és hangu-

latnak terjedni kellene. Minő figyelmet érdemlő dolog legyen pedig' a' társalgási élet, mutatja az, hogy a' francia nyelvnek mindenki által megismert legnagyobb fokú műveltsége, köz tudomás szerint, épen ennek köszönheti előmenetelét. Maga Bulwer a' híres angol író, a' társalgási nyelv' tökéletlenséget és darabosságot a' legfényesebb angoltársaságoknak is felveti, holott francia országban arra nézve, hogy valaki művelt embernek tartassék, és tisztességes társaságokban meg jelenhessék, első legfőbb kelléknek tartatik a' nyelv' tisztasága és finomsága. Bulwer maga mondja, hogy a' finomság és simaság a' társalgásban, az erőltetés nélküli tiszta szabatosság az előadásban, a' keresetlen de eltalált határozottság a' kifejezésekben, mikép ezeket a' francziáknál lehet találni, ismeretlen dolgok az angoloknál, 's ezek helyett bizonyos nyersség, helytelen rövidítések és össze kuszáltság divatoznak a' beszédben. így például elbeszéli, hogy ha valamelly angol azt akarná a' társaságnak ebédnél elmondani, mint esett le barátja a' lóról, azt következőleg tenné: „Nem – modhatom önöknek – az egy – rr – rr – szerencsétlen történet volt – rr – minőt csak képzelni lehet – rr – szegény N. a' parkban lovagolt – rr – önök

tudják – rr – az ő szerencsétlen – rr – (a' főnevet – substantivum – elhagyja, 's a' kimondás helyet kezével magyaráz) gyönyörű teremtés – rr – (t. i. a' ló mellyet nem mondott ki) 's egyszerre csak, rr, a' – rr (a' főnév ismét elmarad, 's ismét csak kézzel magyaráz) megijedt, – és – rr – rr –” Ekkor felemelkedik a' beszéllő, 's mintegy eszméletlenül ismét vissza rogyik székibe. Kis szünet után folytatja. „'S akkor elvitték őt. – Hiszen tudják önök, – egy boltba, – hol, – ott közel a' parkhoz – rr – ott – rr – a' sebész ott – rr – vissza rakta, – hogy mondják csak – rr – helyre rakta csontjait – rr – de ő ret – te – netesen, rettenessén.” – Hirtelen el akad, és soha többé be sem végzi beszédét, mire aztán egy másik ezt mondja: „Ah, különös, különös; – szegény N. igen derék – rr –”“ Megáll. Folytatja: „oh, ördögi szép legény volt – Igen különös – igen különös. – Volt ma ön az – rr?”“ „Nem” mond a' kérdezett „az idő olyan – Iszik ön egy pohár bort?”

És ez aztán az igazi nevetséges beszéd, mihez hasonlót azonban nálunk is, és pedig megszá-

lálhatlan nyelvekből össze ütve, mind untalan találhatni.

Azonban ha nem tud is az angol, kevesek' kivételével írni és beszélni, tud tenni, és ez sokat kipótol.

Ha az ember gyakorlati tehetségét tekinti az angolnak, lehetetlen nem bámulnia.

Mindenek felett a' kereskedés és műipar az, melly bámulatra kényszeríti Angliában az idegent; és valóban a' kereskedés' és műipar' nagysága az, mellyen Angliának gazdagsága és hatalma alapul.

De mind a' mellett hogy megismerjük, miszerint Angliában inkább, mint akárhol másutt, honos a' vállalkozó szellem, munka-bírás, munka szeretet, teremtő erő, állhatatos szorgalom, és mindekben a' gyakorlatias tapintat: igen nagy kérdés, ha vajjon a' nagy adó, 's illetőleg status adósság' nem fogja, é Angliát rövid időn felemészteni? És ha a' szárazföldi mű és gyár-ipar tökéletesedik, nem fog é Anglia azonnal alább szállani? És vajjon ha ekkép egy kő, elválva, aláhengerül, nem fog é az egész épület azonnal össze omlani?

Kétségtelenül nem. Mert ám keljen fel egykoron az angol minister a' parlamentben kijelenteni a' parlamentnek és az egész világnak, hogy An-

glia immár képtelen tovább viselni a' roppant terhet, melly reá az adósságból hárul, 's ám semmisítessek meg' ezen adósság, az angol becsület patokban fog ugyan omlani, de hiszen, mint felébb érintem az angol politika eddig sem volt felettébb lelki ösméretes az eszköz választásban, 's az egyetlen rabszolga kereskedést kivéve, midőn bizony gazdagságához képest nem épen nagy kincset kockáztatott, 's melly inkább is csak azért történt, hogy ez által tengeri uraságát megerősíthesse, mint hogy magának az emberiség elvének hozzon áldozatot, – ezen esetet kivéve, midőn pedig hasonlóul nem igen van mivel dicsekedni Angliának, eddig is mindég sok kalmár lelkűség és vastag önzés lévén Anglia politikájában az adósság meg semmisítéssel új nemű dolgot nem fog csinálni; és végtére ha ezt megteszi is, azért még nem fognak az angol korona 27 millió alattvalói a' más világra költözni, 's Anglia továbbá is élni fog, mégpedig meg lehet új erőt és életet szerezve ezen eljárás által. És ha mindent felveszünk is, hogy t. i. Anglia pénz ügyében meg bukik, a' szárazföldi vásárokról kiszorítatik, belül pedig az aristocratiát izre porrá töri a' nép, még akkor is csak a' fog történni, hogy kormányzási módja tetemesen meg

fog változni; a' dús gazdagok veszteni fognak, de azért az angol nemzet továbbá is fenmarad, mert a' népben még sok erő és jó tulajdon van, mellynél fogva Angliában tetemes és nagy változások történhetnek ugyan, de azért Angliának, mint az angol nemzet hazájának, nem hihetetlen, hogy még hosszabb élete van hátra, mint a' minőt már túlélte. Legrosszabb esetben és mind össze is csak az történhetik, hogy jövendőre megszűnik az erő', fény', hatalom' és gazdagság' azon fokán állani a' nemzetek' sorában, mellyet most elfoglal, de azért hogy másoktól meghaladtatik, é nemzet' halála egy általában nem következik.

Nem lehet tagadni, hogy valamely kormány formának teljes megbukta tetemes befolyással van ugyan az egész nemzetre; azonban ez is kétségbe vonhatlan, hogy akármely kormányformának megbukása, crisist és pedig nagy crisist szülhet ugyan a' nemzet' életében, de azért, ha ugyan a' nemzetben van élet és erő, egyáltalában nem következik a' nemzetnek is halála. A' kormányok változnak, de a' nemzeteket nem |oly könnyű kiirtani. Átalában véve valamely nemzetnek halála korunkban immár, midőn a' nemzetek nem csupán kormányukban élnek, nem olly könnyű dolog, mint a'

minő könnyűnek némelyek egy tekintetre vélnék. A' kormányok megbukhatnak ugyan, sőt egyszeri megbukások nem ritkán halálukat is okozza, de nem így van a' nemzetekkel. Korunkban, midőn a' nemzetek' élete és ereje, nem kirekesztőleg kormányukban van, alig lehet valamely nemzetnek meghalni, ha csak mind egy láb big fel nem konizol-tatik; de a' kormányok máskép vannak. És sok-szor épen valamely kormány formának megbukásából és annak folytán nyer a' nemzeti élei is erőt. Így látjuk Belgiumot a' hollandi kormány' megbukásából elevenebb életre sőt felvirágzásra jutni, így láttuk Francia országot, mint valami mesés világi phoenixet a' XV^{ik} és XVI^{ik} Lajosok' hanyatlott korából, a' határtalan önkényű kormány' hamvaiból, – iszonyú csísisek között ugyan, az igaz, de még is kétségbe vonhatlan – új és nagyobb erőre kelni. És ennek folytán, ha megbukik is Angliában a' jelen aristocratiai kormány, én egy általában nem hiszem, hogy ezért az angol nemzetnek is meg kellene buknia, sőt azt hiszem, hogy épen az aristocratia megbukása fogja az angol nemzet' erejét emelni, 's nem tartom lehetetlennek, hogy ezen esetben Anglia még e mostaninál is hatalmasabb fog lenni.

Most azonban ezen szó alatt: Anglia, nem lehetvén egyebet érteni mint az aristocratiai kormányú Angliát, én nem kételkedem egyenesen kimondani, miképpen Angliát nem szeretem, sőt gyűlölöm azt, mert ez á' népszabadságnak nem jó lelkű pártolója, hanem csupán kénytelenségből elnézője. Nem szeretem Angliát, mert ez hű képe a' közép-kornak; 's mert nagyon conservatív; 's mert retteg az újítástól, 's ha újít is, azt csak azért és csak annyiban teszi, mivel és a' mennyiben mellőzhetlenül megkívántatik, hogy egy részét az avas régiségeknek továbbra is fenntarthassa.

Angliában a' jobbágyok sorsát a' földes úr ellenében semmi törvény sem biztosítja, 's é tekintetben még mi is előtte állunk, a' népszabadság ezen annyira magasztalt classicus földének. És ez csupán azért van így, mivel az elfogult angolok azt mondják, hogy minden ilyen törvény csak a' földesúri jogok' meg csonkításával jöhetne létre. De minő badar beszéd ez a' szabadság', elvére nézve! kétségtelenül meg csonkítatik az ilyen törvény által a' földesúrnak tulajdoni joga, de nem kötelesség-e a' közállomány' részéről néhány ezer tulajdonos' érdekét, ha másképp eszközölni nem lehet, alá rendelni milliók szabadsága ügyének?

Hiszen ha olly annyira szentek az úgynevezett történeti jogok, hogy milliók sorsának bizonytalanságára építeni egy pár ezer dús tulajdonos sorsának biztosságát elvül tűzhetni ki; úgy minden közszabadság valósíthatlan lesz!? Úgy a' határtalan önkényii uralkodó' járma alól sem lehet soha kiszabadulni, mert hiszen é mellet is küzdenek az úgy nevezett történeti jogok! 'S é szerint minden lépés, melly a' határtalan önkényü uralkodó' járma ellenében a' nemzeti alkotmányos szabadság' eszközlésére tétetik, megsértése és meg csonkítása volna a' sérthetlen, szent, határtalan fejedelmi történeti jognak! Igen is, egyenesen kimondom, a' fejedelmi és földesúri önkénynek egy, ugyan azon alapja van. 'S ha nem szabad a' földesúri jogokat, úgy nem szabad a' határtalan fejedelmi önkényt sem csonkítani. Ám de a' szabadság ellen nincs semmiféle jog, semmiféle tulajdon, semmiféle elidősülés, semmiféle sérthetlen állapot.

A' szabadság olly tulajdon, mihez mindenkinek joga van, 's ki azt polgártársától elveszi, az útonálló, rabló, bitorló, kitől tulajdonunkat erővel is szabad sőt kell vissza venni. 'S ha ezen elv áll az összes közállomány és a' fejedelem között; úgy nem különben állania kell annak a' köz állomány

egyed polgári között is. Itt nincsen arról szó, hogy elvileg a' gazdagok' javai szedessenek el a' szegények számára; itt csak arról van szó, hogy miután a' körülmények a' nemzetnek egy igen nagy, sőt hasonlíthatlanul nagyobb részét a' kisebb rész' gyámsága alá helyhezték, – bár ha ezen állapot a' vagyonbeli viszonyokba vág is; még is jogában sőt kötelességében áll a' törvényhozótestnek, ezen állapot' elrendezésébe befolyjni. Ezt tévé a' magyar törvényhozó test, midőn az úrbért alkotta. És a' magyar törvényhozó test igen helyesen cselekedett. Angol elvek szerint a' magyar törvényhozótestnek nem állott volna jogában, azt tennie; de a' magyar törvényhozó test igen helyesen sőt bölcsen, nem követte az angol önző elveket, hanem a' magasabb politika kívánatinak hódolt.

Angliában az újítások egy ragadozó aristocratia kölykei, engedmények, mellyekkel a' nép dühét csillapítani akarja, vagy inkább nem is az aristocratia engedményei, hanem a' nép ragadmányai. De épen ezért aztán, általában véve, az angol újítások rendkívül tökéletlenek, és félszegek. így látjuk a' valahogyan kivívott katolikusok emancipációja elleni csodálatos ostobaságot még

most is berzenkedni, és én kétlem, ha vajjon, – legalább a’ lordok háza nem volna e’ hajlandó, ezen emancipation ismét meg semmisíteni!? így halljuk az angol papi és nemesi aristocratiát az annyi idő óta kitartó embertelenség és kegyetlenséggel elnyomott szegény Irland állapotja iránt még 1844^{ben} is azon meglepő szemtelen nyilvánítással elő állani, mikép ez ügyben semmi javítást sincs szándéka tenni. Így láttuk az idétlen (mivel mind össze is csekélység) parliament reform iránti félszázadig’ tartó küzdést, melly utoljára is senkit sem elégített ki. Hol Van ilyen nyomorú kicsinyesség Franciaország’ haladásában!?

Angliában az aristocratia szipolyozza a’ nemzetet. És senki se idézze ellenem, mikép nem igaz, hogy Angliában az aristocratia elnyomja a’ nemzetet, mert hiszen a’ sajtó szabadság’, eskütszékek, nép gyűléseni szabadság’ közjogok Angliában, mivel erre azt felelem, hogy ez azért van így, mivel az angol aristocratia szinte olly gonosz szándékú ugyan, mint akármelley más ország aristocratijája, de nem szinte olly vak is, ‘s ennél fogva jól tudja, hogy bizonyos jogokat szembekötésül a’ legczélhoz vezetőbb fogás engedni a’ népnek; mert így annál biztosabban megtarthatja a’ törvény-

hozásbani túlnyomósságát (legislationalis praeponderantia), ezen méltón legtöbbször becsült jogot. Ezzel pedig mindent kezeiben tart, mivel így még mindig meg marad az alkalom a' népet kizsebelhetni; mindég fel lehet a' nép vagyonát és véréát az arisztocrátia érdekében használni. így történik asztán, hogy ezen szegény angol népről egy nagy nevű iróval ellehet mondani: „És hogy ha a' nép nem is az arisztocratiától hanem a' törvényektől függ is, ezen törvények csak más nemű és elrejtett fogak, mellyek által mint az arisztocrátia kölykei által a' martalék megtámadtatik; csak más nemű gyilok, melly által a' nép öldöstitik. Mert valóban a' száraz földnek egy zsarnoka sem fogna önkénye folytán annyi adót kisajtolni, mennyit az angolnép törvényesen fizetni köteles; 's még soha sem volt egy zsarnok sem olly kegyetlen, mint az angol büntető törvény, mellynek folytán egy schilling értékű tárgyért naponta ölnek, és pedig betűi hidegséggel ölnek.” így történt aztán, azon szembeszökő botrány, mellynek az angol törvényhozó test bűnös eszközlője volt, hogy a' francia nemzettel, mind saját emberei által, mind pedig a' megvásárolt idegen udvarok által kiirtó háborút folytatott, egyedül azon okon, mivel azt az aristo-

cratia érdeke kívánta. Az angol nemzetnek semmi érdeke sem forgott fen ezen ügyben, de fenforgott az aristocratiájé, mert Franciaország eltörlött minden papi és nemesi aristocratiát, 's e' helyett a' szabadság' és egyenlőség' elvét állította fel, mit természetesen az angol papi és nemesi aristocrata csupa czimboraságból el nem nézhetett.

Franciaország ezt mondta: minden a' mi igazságtalan, töröltessék el; és mivel minden aristocratai kiváltság igazságtalan, az aristocratiát minden czafrangastól egyetemben eltörlötte.

Ezt az angol aristocrata nem szívelhette, 's innen keletkezett a' botrányos hadviselés, melyet az angol aristocrata ezen fő okon kívül még azért is örömet indított meg, mivel a' harczmoraj által mellesleg a' reá nézve még idétlenségében is gyűlöletes parleamenti reformot is meg akadályozhatónak vélte; mi valóban úgy is történt. És íme ezen czéiből nem csak hogy minden vagyonát és vérét meg szavazta az aristocraticus túlnyomó befolyású parlament az angol népnek, hanem ezen felől még a' jövőbe is átlépett, 's minthogy a' jövőből vért előre ki nem vehetett, kifogta leg alább a' pénzt, az az, adósságot csinált. Elzálogosította a' népnek jövődjét. Az egyenes adós-

ságot ‘s az elvállalt év-pénzek tőkéjét egybe számítva, melyet ezen botrányos háború miatt az angol aristocratia csinált, ez összesen 1,125,000,000. font sterlingre, az az, tizenegy ezerkétszázötven millió pengő forintra megy, ‘s ezen roppant teher az egész közállományra rá van nehezelve; holott igazsággal csak a’ nemességet és a’ papságot kellene nyomnia, mert hiszen csupán ezek érdekében tétetett. Anglia tehát, vagy is a’ kormányon ülő papi és nemesi aristocratia, mértéktelen erőlködése ‘s fényelgő büszkesége által annyira megterhelte a’ közállományt adóssággal, hogy abból tisztességgel soha sem fog kiszabadulhatni, ‘s ezen helyzetében Angliának, ha ugyan menekülni akarna adósságától, nem marad egyéb hátra, mint, vagy meg hamisítani a’ pénzt, az az, erővel felébb emelni annak értékét, ‘s ilyen költött értékű pénzzel fizetni ki adósságát, a’ mi egyenes csalás; vagy pedig ünnepélyesen kinyilatkoztatni a’ pénzügy’ bukását (banqueroute), az az szét szakítani az adósságok jegyzékét. Természetesen egyik mint másik eset becstelenségére fogna szolgálni Angliának, ‘s kétség kívül erős hánykódást és nagy zavart fogna maga után vonni az egész világon; de minden esetre legnagyobb lenne a’ bonyolódás

magában az országban belül, mellyből én kétlem, hogy más fogna végtére is kifejlődni, mint a' papi és nemesi aristocratiának megbukta, 's a' népnek új erőre kelése!

Csalatkoznak tehát azok, kik látván a' terhes fellegeket, mellyek a' roppant adósság miatt Anglia felett tornyosulnak, ennek folytán az angol nemzet' halálát jövendölgetik. Az aristocratia meg fog bukni, ezt magam is hiszem tökéletesen, és teljes szívemből óhajtom is, de egyáltalában nem hiszem, hogy ezért maga a' nemzet is megbukjék, és ezt nem is óhajtom; Anglia pénzügyének ezen bukását (banqueroute) már többen jósolták, 's mivel ez ügyben már több megjósolt határ idő elmúlt, sokan hajlandók hinni hogy valóban nem is fog ezen bukás bekövetkezni; miként azonban fejtegetem, én sem azt nem hiszem, hogy ezen bukás valósággal be nem fog következni, sem pedig azt meg nem foghatom, hogy ezen bukás az egész nemzetet maga után fogná rántani. En nem mondok határidőt, de bizonyosnak látszik előttem, hogy Anglia egy nagy crisis elő estéjén van, mellynek kifejlése és bekövetkezése, mint minden, nagy részben a' körülményektől függ; de melly ha bekövetkezik, Angliában kétségkívül fenekestől fel-

forgató változás, vagy ha úgy tetszik forradalom fog létre jöni; de ezen forradalmat végtére is csupán az aristocratia fogja megkeserülni, 's a' nép, az igazi Anglia, csak új életet fog általa nyerni. Isten mentsen meg, hogy Anglia megsemmisüljön; lakoljon csupán a' rothadt, a' bűnös rész, az aristocratia; de ezen tűi a' nép, az ifjú és óriás erejű nép éljen dicsőséges életet. Az aristocratia bukni fog, de Anglia mint phoenix meg fog újulni.

Azért tehát hogy Angliában nagy status adóság s a' nép egy részénei nagy szegénység van, balgaság Angliának közel lehunytat jövendölgetni. En ugyan még azt sem tartom lehetetlennek, hogy Anglia, még sokkal nagyobb erőre juthat valaha, mint a' minővel jelenleg bír; de erre nézve szükséges, hogy kettős aristocatiájának csillaga alá száljon.

Akár minő hosszú és terhes bűnrovást készítünk is azonban az angol aristocratia ellen, annyi kétségbe vonhatlanul igaz, hogy hazafiúságban, nemzetiségben 's a' művészet' tudomány, ipar' és kereskedés pártolásában, és röviden, minden olylyasnak előmozdításában., mi a' hazára hasznot és fényt áraszthat, az angol aristocratia, a' világ egy aristocatiájának sem engedi az elsőséget. Angol

aristocrata akárhány volt és van vakbuzgó és dühös pártember, de hazaáruló még egy sem volt. Elnemzetlenedést senki sem vethet szemökre. ‘S minden egyletekben, mellyek valamely közérdekű tárgy’ előmozdítása végett keletkeznek, az aristocratia mindenütt jelen van. Ez azonban csak azon meggyőződésre vezet, hogy ha még az ilyen aristocratie is káros a’ hazára nézve, mennyivel inkább károsnak és haszontalannak kell az olyan aristocratiának lenni, melly nagy részben semmit sem gondol hazájával, ‘s aránylag a’ legtöbb hűtlen fiakat nemzi annak; melly kivetkezik nemzetiségebői, ‘s elnémetesedik; melly vagy egy általában nem ismeri hazája’ nyelvét, vagy pedig, leg jobb esetben is, – nagy részent, – jártasabb az idegen nyelvekben mint a’ hazaiban, és szinte kevés kivétellel, semmi a’ hazára hasznot és fényt árasztó vállalatokban részt nem vesz, hanem annak zsírjából évről évre, sőt folytonosan és szakadatlanul külföldön tartózkodik.’ Egyébiránt, valljuk meg az igazat, nálunk nem csupán a’ magas aristocratia hanyagolja el a’ nemzetiségét, hanem maga a’ nemzet is igen keveset csinál ezen a’ mezőn, így például ellenére azon, a’ világon mindenütt tett közös tapasztalásnak, hogy a’ nemzeti

irodalom' pártolása nélkül, míveltté, benső becsüvé 's következőleg szellemileg erőssé még egy nemzetiség sem emelkedhetett: nálunk a' legostobább bárónak vagy grófnak is nagyobb becsülete van, mint Magyarország legelső íróinak. Ez azonban nálunk igen természetes dolog, mert mi még az aristocratia bolondjai vagyunk.

A' népszerűségnek azon fokára, mellyen 1825 – 1840^{en} Széchenyi állott, minden rendkívül kitűnő érdemei mellett sem jutott volna el, ha történetesen gróf nem volt volna. Mi ha sétálunk 's valamely mágnást találunk 's észrevesszük hogy sétatársunk nem ismeré, a' legérdekesebb beszédet is ketté szakasztjuk, 's meg mutatják neki, hogy a' mellettünk elszelelt ember gróf avagy báró volt; mintha bizony grófnak avagy bárónak lenni érdem volna. Sokszor pedig igen csekély elmetehetségű nagy urakat hallunk dicsértetni, 's ha azt találjuk közbe vetni, hogy azon bizonyos fényes ur igen szegény legény értelem' dolgában, azt nyerjük feleletül: nem tesz semmit, mert legalább van jó akaratja! Igen csekély embernek kell tehát nálunk az olyan mágnásnak lenni, a' kit még csak nem is magasztalunk.

Az angol aristocratiának eszélyét és gyakorlati tapintatát megtagadni nem lehet. Én nem védem az angol aristocratiát, én csak azt mondom, hogy az angol aristocratia minden tekintetben többet ér mint a' más országok' aristocratiája; ez azonban, igen természetesen, csak aránylagos becs, 's még egy átalában nem elegendő arra, hogy azért baráti érzelemre gerjessen az aristocratia elve iránt.

Mi a' status adósságot illeti, ez iránt temérdek fonák és nagyított állításokat báliunk közönségesen mondatni 's ennél fogva az eszmék' tisztába hozatala végett nem lessz felesleg néhány szót tenni.

Az angol nemzeti adósság az igaz olyan mint a' rossz házasság, a' legnagyobb alkalmatlanság; de kérdés, nem okozna é még sokkal több bajt, ha minden áron szabadulni kívánnánk tőle.

Az adósságot, mint hogy ennek kamatját kell fizetni, következőleg nagyobb adó-alakban hat, vissza a' nemzetre, 's az adót, melly valamely nemzetre nehezedik, koránt sem lehet a' nemzetek között közös arány szerint számításba venni, mivel például egy olyan mennyiségű adó, melly nem

volna elviselhetlen Angliában, nálunk könnyen mindenkit egyszerre és teljesen tönkre tevő lehetne. Minden országban az egyes emberek gazdagságának arányától feltételeztetik az országnak gazdagsága. A' kinek száz forintja van, ha tizet fizet is belőle adóul, sokkal gazdagabb fog maradni mint a' kinek tíz forintja van, 's egy xrt sem fizet adóul, a' ki pedig 10. forintból $2^{töt}$ fizet adóul, nem csak szegényebb annál ki $100^{ból}$ 10^{et} fizet, hanem még aránylag jobban is van terhelve, és két annyit fizet. És ezt mindig tekintetbe kell venni, az angol nemzeti adósság nagyságának megítélésében. Az' angol nemzeti adósság még felet-tébb távol van Angliának elviselhetlen terhe lenni, mind a' mellett azonban hogy az angol nemzeti adósság csak a' mi parlagi felfogásunk szerint olly rendkívül nagy, nem lehet tagadni, miszerint természetesen Angliának még is jobb volna, ha adóssága csekélyebb volna. De más oldalról ismét azt se véljük ám, hogy aránylag Anglia volna a' leg nagyobb adóssága ország.

És aztán végtére is, ha elviselhetlenné válván az adósság, status bukást csinálna is Anglia, – mihez azonban némelley más hatalmasság közelebb áll, mint Anglia, – az ország, vagy is az

arislocratia meg fogna ugyan fogyatkozni, – mint említem, – becsületében, ‘s ezen bukás maga után vonná az aristocratia bukását, de azért maga a’ nép, az igazi Anglia, továbbá is fényesen fogna állhatni. Ez azonban még messze van. Anglia ereje és gazdagsága iparában és kereskedésében van, ‘s bár mennyi történt is ez ügyben, más nemzeteknél a’ tökélyesbülés felé az újabb időkben, Europa még jó messze van attól, hogy a’ panaszolt angol jármot magáról lerázhatná. És ha végtére ez meg történnék is, más részről Indiában Chinában, és az angol gyarmatokban naponként növekedik Angliának vásártéré. A’ status bukás tehát, nem is tekintvén hogy az újabb időben (1844^{ik} évben) tetemesen javult Anglia’ pénzügye egy általában nem valami közel veszélye Angliának. Nem lehet azonban figyelmünk elől mellőzni még azt sem, mikép az angol nemzeti adósság, mivel a’ hitelezőknek legnagyobb része belföldi, egy általában nem szipolya és szivattyúja a’ nemzetnek, melly által annak életerege lassankint de folytonosan kevesítenék. Már pedig sokkal inkább ezen károsoldala van még a’ status adósságoknak [mint az, hogy bukással fenyegetnék.

Anglia legnagyobb részben saját fiainak adós, 's ennél fogva a' nemzet' vagyona nem fecséreltetek, nem vesztegettetik el a' kamatok' fezetetése végett kivetett adók által, hanem csupán egyik kézből a' másikba szolgáltatik a' pénz, 's midőn ekkép Anglia adósságainak kamatait fizeti, egyzersmind saját fiait, az az országot tartja. Ennek folytán azonban könnyen azt mondhatja valaki, hogy tehát épen azért, mivel ekkép Anglia saját fiait tartja a' kamatokkal, a' bukás még sokkal érezhetőbb volna, mert ez által saját fiai jutnának tönkre, 's é szerint az orvosság gonoszabb lenne magánál a' betegségnél. És én ezt nem tagadom, 's elfogadom a' tért, mellyre ezen ellenvetés által állíttatik a' dolog, azonban Raumerrel (England im Jahre 1835. 11. kötet 495 l.) azt felelem: Azt mondjátok, hogy ezen eszköz gonoszabb lenne mint maga a' mostani betegség, 's nagyobb nyomorúságot következtetne, mint maga a' mostani baj, az az, a' status adósság: így azonban egyzersmind azt is megismeritek közvetve, miszerint a' mostani évenkénti kiadás, az adó (t. i. a' status adósságokért fizetett kamatok) hasznos és gyümölcsöző (fruchtbringende).

Látni való tehát, hogy értelem-hiány, avagy elfogultság; vagy ha angol teszi, – mikép ez gyakran és régi idő óta történni szokott – bizonyos pártoskodásban és párt szenvedélyekben keresendő apró okok kívántaknak még arra, hogy Angliáról fontoskodó képpel azt mondhassuk: Egy pár év múlva oda van Anglia roppant status adóságai miatt!

Egy quaker egyházban'

Korunk' nyavalyája a' különcségek' bálványzása. Ez meg lebet onnan származik, mivel napjainkban mind inkább gyérülnek a' magasabb értelemben vett jellemek vagy is inkább egyéniségek; 's mostan midőn az embereknek egymáshozí és egymás közötti viszonya, olly nagyszerűleg democratai alakot öltve, sebes léptekkel látszik az egyenlőség felé haladni ezen általános forradalmában a' társas viszonyoknak, mellyben mindenütt az egyenlőség felé való egyetemes közeledés tűnik fel; sóvár tekintettel ragad meg a' sokaság minden újat, vagy is inkább minden különczöt, 's nem sokat törődve a' lényeggel, csupán azon követelése van, hogy valami érdekes oldala legyen azon bizonyos dolognak.

Ezt látjuk tökéletesen hazánkban is. Így lett nálunk, különösen az utóbbi években az anglo-mania ragályos divat.

‘S ne volna csak a’ magyar, természeténél fogva olly határozottan csekély hajlammal felruházva a’ vallásosságra, bizton merném állítani, miszerint nem sok idő múlva rendkívüli előmenetelt tenne nálunk a’ quaker vallás.

Én részemről legalább a’ quaker vallásban semmikép sem vagyok képes mást látni, mint sajtáságos keverékét a’ vallási vakbuzgóságnak és a’ különczködésnek. Ez nemzeti vallása az angolnak, mind a’ mellett Is, hogy a’ quakerok száma nem a; legnagyobb. Az angol ugyan is természeténél fogva rendkívül hajlandó a’ vakbuzgóságra. Némellyeknél ugyan ez csak szokás, avagy tettezés, de nem lehet tagadni, másoknál valóságos meggyőződés. A’ meggyőződésből) vakbuzgóságot azonban rendkívül bajos lévén kielégíteni s’ így történik, hogy ezeket annyi ki nem elégítvén mint a’ tettetett vakbuzgókat, kénytelenek voltak, egy új vallásban keresni menekülést, ‘s ekkép bizonyos bizarr, de igen könnyen felfogható okoskodás folytán a’ czifra rendtartásoktól teljesen eltérve, egy egészen ellenkező útra tértek, ‘s magában a’ semmiségben vélték a’ czifra rendtartásoknál valami pompásabbat feltalálni. És én igen megfoghatónak találok, hogy némelly emberek

előtt, kik vonzalommal bírnak a' különczködés iránt, az üresség úgy szólván, nagyobb pompának látszik, mint a' legczifrább szertartás.

Ugyan ezért a' quakerek az angol nemzetnél, valameddig az angol nemzetben a' vakbuzgóság és különczködés élni fog, örökéletűek fognak lenni.

És ne hogy valaki azt gondolja, mikép a' quakerek, egytől-egyig, valami különös szigorú rideg lények volnának, el kell beszélnem egy quaker templomban tett látogatásomat.

Egy vasárnapon, midőn Londonban mindig otthon kell az embernek lennie, mivel nem csak minden boltok, sőt színházak is, de még csak a' posta is be van zárva, 's a' mi csodálatos, az utczákon sem igen látni embert; mert ekkor látogatásokat nem fogadva el, mindenki otthon ül, és – rhumot iszik, bizonyos ismerősöm hozzám jött, és kérdé tőlem, voltam é már Londonban létem alatt quaker egyházban?

Én „nem”-mel feleltem.

Az istenért, folytatá ismerősöm, hogy lehetett azt mind ekkorig halasztani. Lássá ön, a' mi nap is egy igen érdekes jelenet vélt egyikében a' quaker egyházaknak. Papjaik ugyan is, mint ön

bizonyosan tudja, nincsen a' quakereknek, hanem mindenkinek jogában áll a' társak közül, ha ihletést érez magában (ez a' szokott kifejezés) felkelni, 's beszédet tartani a' gyülekezethez. így történt a' múlt vasárnap, hogy egyike az érdemes tagoknak a' következő beszédet tartá:

Barátim! É gyarló világban minden dolog hiában való és haszontalanság, mellynek csak a' mi kicsinységünk talaj donit érdemet és érdeket. Minden dolgok között azonban különösen három van é mulandó világon a' mi minket elfoglal, de a' mi valósággal igen helytelenül történik. Mire való ugyan is, 1) hogy az emberek egymás között hadakoznak, egymást gyilkolják és fogyasztják, mikor a' nélkül is meghalának. Mire való, 2) hogy a' fákról a' gyümölcsöt leverik, mikor ezek a' nélkül is lehullanának. Mire való, 3) hogy az ifjak a' lányok után futosnak, mikor ha ezt ők nem tennék, akkor a' leányok futosnának ő utánok ...

Mindenki átlátja, miképen lehetetlen volt ellen állanom, 's azonnal elhatározám magamban, hogy még azon nap el megyek valamelly quaker egyházba.

Délután 3. órakor tehát, mikép a' szerzett utasítás szerint szükség volt, megjelentem egy fiatal

francia utazó' társaságában egy quaker gyülekezetben. Az Isteni tisztelet, vagy is inkább a' semmi öt álló óra negyedig tartott, felben szakasztás nélkül. Mit, hogy az ember képes legyen végig várni, valóban annyira elfáradottnak kell lennie, mikép mi valánk, a' sok járkálás miatt. Az egyház egy közép nagyságú terem, telve padokkal minden irányban, minden kijelelt központ, szószék, oltár, úrasztal, kép, vagy bár mi nemű ékítmény nélkül; 's ekkép az egész teremben semmi sem volt valami kitüntetett, kivévn, hogy a' bejárással át ellenben a' leghátulsó padhoz négy lépcső vezetett, 's ez a' többivel szembe volt helyezve; meglehet azonban, hogy ez sem volt elmulthatlan kellék. Férfiak és nők külön oldalon ültek, számra mint egy 60^{an} az idősek meredt komolysággal, az ifjak elszóródással, sőt egy pár leányka még pajkossággal is; voltak azonban olyanok is, kiket, elfojtván őket a' buzgóság, kényelmes szunnyadásban lehetett látni; voltak természetesen olyanok is, kik elmélkedésbe mélyedtek el, de bizony a' már érintett pajkos leányok között, volt, – különösen egy alkalmas kinézésű, – olyan is, kinek szembetünőleg, gyakran fordulgatott vissza gyönyörű fejceskéje az ajtó felé,

mellynek közelében, valamint az egész gyülekezet, mi is feltett kalappal ülénk. Sőt ugyan ezen érintett hölgyecske egyszer – ilyenekben nem szoktunk csalódní – még mosolgyott is. És oh minő mosoly volt ez! Előttém legalább tudom bizonyosan, hogy örökké feledhetlen lesz a' quaker egyház. De valóbán az rendkívüli dolog, minő szépek azok az angol hölgyek. A' gyülekezeti tagok' istenes elmélkedése tehát mint látszik, egy általában nem volt közönséges, a' mi érdekes quaker szentecskénk legalább úgy látszott, többett elmélkedett rólunk mint az istenről. Az egész idő csendesén folyt le minden szónoklat nélkül, mivel senki sem érezte magát ihletve, mit mi nem kevéssé sajnáltunk. Különösen szerettük volna, ha azon bizonyos élénk hölgy tartott volna valamelly épületes beszédet, de fájdalmunkra nem vállalkozott, mivel bizonyosan ihletés nélkül volt; mi ugyan örömet meg' ihlettük volna őt, azonban az nem megy olly hamar.

És ha még ezen vallás is?

*A' politikai szónoklatról
Magyar-, Francia-, es Angolor-
szájban.¹⁾*

Én egy általában nem tartozom azok közsé, kik bizonyos elfogulatlan felvilágosodást, 's bizonyos szentebb hazafiúságot vélnek az által kitűntethetni, ha mindent a' mi hazai, előkelő göggel gúnyolnak és gyaláznak, azonban valamint tetemes hibának tartom az ilyen botor gögöt a' haza iránt, úgy nem különben hibának számítom be azt is, ha valaki a' külföldnek minden fény oldalait el akarja tagadni, sőt talán még azt is állítja; Magyar országon kívül nincs élet.

Mind e mellett azonban országgyűlésünkről 's annak kifejlése fokáról, lehetetlen dicsérőleg em-

1) Jelen cikknek nagy része mutatványul meg jelent az Országgyűlési Almanachban 1843-ban.

lékezni. És meg kell jegyezni, hogy itt ugyan főleg a' politikai szónoklatról, 's különösen pedig arról van szó, hogy minő állapotban van a' politikai szónoklat országgyűlésünkön, a' tárgynak szoros egybefüggése miatt azonban lehetetlen volt egyszersmind azon okoknak bonczolatába is nem ereszkedni, mellyek közvetve a' szónoklatra nézve is befolyással vannak ugyan, de a' mellyek mindenek felett közvetlen okaiul szolgálnak azon okoknak, mellyek egyenes befolyással vannak országgyűlésünk' kiskorúságára.

Az az, én azt tartom, hogy országgyűlésünkön a' tanácskozó, vagy is mi mind egy, a' parlamentaris szónoklat semmikép sem nevezhető meg honosult növénynek, és pedig azért nem, mivel országgyűlésünk kiskorúságban van, vagy is mivel országgyűlésünk maga sem igazán tanácskozó, azaz parlamentaris testület még. És ekkép állítva, fel a' bebizonyítandó állítást, nem elégedtem meg ázzál, hogy kimutassam, mikép országgyűlésünk maga is kiskorúságban lévén, a' szónoklat sem fejlődhetett ki benne, hanem mindenek felett azt is igyekeztem kimutatni, hogy országgyűlésünk valóban, és pedig miért van kiskorúságban; sőt ezenkívül egyszersmind alkalmat vettem magamnak

azoknak meg érintésére is, mellyeknek életbe léptetésével országgyűlésünk kiskorúsága megfogna szüntetni, 's é szerint egyszersmind a' parlamentarizmus szónoklatnak is kellő alap szereztetnék.

És mellesleg legyen mondva, én meg vagyok győződve, hogy a' jelen munkában mellyben „A' helyhatóságok' hiánya Franciaországban” című cikk, ezen cikket megelőzte, sokkal könnyebben fog sikerülni állításom igazságát bebizonyítani mint az országgyűlési Almanachban, hol ezen cikk, nem is eléggé kiegészítve, a' jelen munkából kiszakítva, egyedül állott, 's hol annál fogva, természetesen, bizonyos balítéletekkel kellett összeütközésbe jönie, mellyeket azonban most már, feltehetőleg érintett cikkemmel, talán sikerült előzetesen eloszlatnom,

Előbb tehát azt igyekszem le írni, minő állapotban van nálunk' a' szónoklat, 's majd aztán forogok okainak fejtegetésébe bocsátkozni.

Mindenek előtt azonban néhány általános értelemezési szót kell elő bocsátanom magára a' politikai szónoklatra nézve.

A' politikai szónoklatnak két bizonyos ágban kell kifejlődöttnek és önállása' jutottnak lennie:

az izgató és a' tanácskozó (parlamentáris) hangulatban.

Az izgató hangulatnak csak népgyűlésben van helye. Illyeknek vehetjük jelenleg, jobbak hiányában, megyei gyűléseinket. Hol lelkesíteni kell, 's nem meggyőzni, hol szenvedélyeket kell költeni, és nem tanácskozni; 's hol tömeget kell megnyerni a' nép alsóbb vagy közép osztályából, 's nem pedig egy testületet az értelmesebbek' részéből, ott izgató hangulatra, izgatásra van szükség.

Máskép van a' dolog a' tanácskozó hangulattal. Már csak az is, hogy tanácskozni, – igazi értelmében véve ezen szót, – csupán oly tárgyról lehet, melly iránt már megállapodás és egy értelem van bizonyos fokig; azaz, csupán olyanok között lehet szó a' tanácskozásról, kik a' fenforgó dolgot, általánosságban legalább, kétségbe többé nem vonják, hanem csak arról tanakodnak, mellyik utat válasszak a' közösen kitűzött cél' elérhetése végett: világosan mutatja, hogy a' tanácskozásban azon szavakban pompázó beszéd-módot nem lehet többé használni, melly, meglehet, izgatáskor igen helyén volna.

Azonban, mind a' mellett, hogy a' tárgynak is van arra nézve befolyása, nem annyira a' tárgy

mint inkább a' közönség, melly előtt beszélünk, határozza el, minő beszéd-módot használjunk. Így például, ha tömeg előtt, népgyűlésben, avagy valamely, kortesekkel jól ellátott megyei gyűlésen akarnánk elfogadtatni valamely banktervet, úgy, kétség kívül, csak nagy szavakat használnánk, 's mindenek felett és örökké azt emlegetnők, minő tényszerűség a' haszon, melly azon tervből származnék. Ha pedig tanácssteremben, vagy is valamely testület előtt, azaz nem olly gyűlésben, melly csupán a' véletlenül egybegyülekezőkből, hanem olly gyűlésben, melly választottakból például követekből, vagy pedig bizonyos kisebb körnek tagjaiból, például született főrendekből áll, azaz, parlamentben akarnók elfogadtatni banktervünket, akkor mind össze is csupán egyszerűen, röviden, és egyedül előre bocsátva emlitenok meg a' belőle származandó hasznot, 's az után és mindenek felett a' bankterv szabályainak főbb elveit és össze fügését fejtegetnők.

Egésszen más téren áll, és más körben mozog tehát az izgató és a' tanácskozó szónoklat, 's nem is lehet é kettőnek határait áthágnunk a' nélkül, hogy egyiknek határait helytelenül el ne

hagynók, 's a' másíknak mezejére helytelenül út ne csaponganánk.

És minden kétségen kívül az izgató szónoklat jeles, becsülésre méltó sőt szükséges is lehet a' maga nemében, mind é mellett azonban nem lehet tagadni, hogy a' tanácskozó szónoklat valami nemesebb, valami emelkedettebb a' maga nemében.

A' tanácskozó szónoklatban nem játszhatik, miként az izgató hangulatban, nagy szerepet a' lo-bogás és vad hév. A' tanácskozó szónoklatban nem kell ugyan, nyelvben és előadásban úgy ne-vezett színészinak; nem kell ugyan negélyesnek (affectálnak), avagy mesterkéltnek, de kell minden esetre művészinak lenni, mert a' finomság és nemesség nélküli bárdolatlan szónoklat nem lehet tanácskozó, az az parlamentarís.

Mi a' tárgyat közelebbről illeti, úgy vélem a' tanácskozó szónoklatot országgyűlésünkön, épen azért mivel országgyűlés, mindenki helyesen fogja kereshetni.

Mi azonban a' tanácskozó szónoklatot mind össze is kis mértékben találjuk lel országgyűlésünkön.

Olly dologban, mellyet saját okoskodásunk folytán is világosságba hozhatunk, szükségtelen

ugyan tekintélyre hivatkozni, mind a' mellett nem lesz fölösleg a' fölebbi állítás bebizonyítására felhoznom, hogy maga egy kitűnő tagja (1843 évi) országgyűlésünknek, miután azt kérdezé tőlem, mennyiben találom eltérőnek a' magyar országgyűlést külföldi testvéreitől, 'serre én azt felelém: igen sokban, és pedig annyira, hogy én kénytelen vagyok a' miénket az utolsó helyre tenni, ő erre ezen meg jegyzést tévé: Csak az igaz értelemben vett törvényhozói állásra tudnánk már egyszer felemelkedni!

És valóban országgyűlésünk mindenek előtt nem is az, minek elmélet szerint lennie kellene, az az, nem is a' tanácskozás' mezeje.

Országgyűlésünk, mikép az jelenleg' van, hasonlít csupán egy ős népgyűléshez, de az igazi „országgyűlésnek” semmikép sem viseli magán képét.

Országgyűlésünkről, mikép az jelenleg van, egy tekintetre azt lehetne vélni, hogy csupán valami választó gyűlés, mellyben mind új és nagyobb részben járatlan választók vannak, kik az emberi természetnek kicsinyes szenvedélyeit mind bevitték magokkal a' tanácsterembe. 'S annyi és olly közönséges a' zaj; türelmetlenség, fonaltévesz-

tésből származott bonyolódás a' vitatkozásban, 's kimerítetlenség az egyes szónokok' előadásában, hogy valóban országgyűlésünket jó formán nem is lehet tanácskozáznak nevezni.

Országgyűlésünk, hozzá értve a' hallgatóságot, mindig forrongó, mindig nyugtalan, mindig békételen, és csak mikor kitörő nem figyelmetlen.

És van e' ki tagadni merné, hogy a' kimerítő beszédek nálunk a' legritkább tünemények' sorába tartoznak?

'S még ha azon igen kis számú beszédeket tekintjük is, mellyek kimerítőeknek neveztetnek, nem ritkán el kell szomorodnia az embernek a' szellemen, melly ezen beszédeket átlengi, mivel ezen beszédek ritkán egyebek, mint poros oklevelekből össze férczelt művek, 's mellyeknek vázlata csupán a' körül forog, minő állapotban volt ez vagy amaz dolog ez előtt, 's minő szavakkal tesz említést ezen dologról ez vagy amaz rég elfeledett író; mintha bizony az országgyűlésen arról volna szó, hogy tartassék meg a' törvény és a' szokás, 's nem arról, hogy törvény alkottassék.

És nem lealacsonyítása-e az korunknak; nem lealacsonyítása-e az továbbá az észnek, ha valaki

okoskodásai' támogatására, valamely régi országgyűlési naplóból felhossa, miként már akkor is ugyan azt mondta nem tudom mellyik Verbőczy-szerelmes? Urak, Nem így kell a' históriát használni! Illy használat mellett az ördög' naplójává válik a' história, mert abban mindenre találunk bizonyító dolgokat, és pedig sokkal többet a' rossz mint a' jó mellett. Én igen becsülöm és szeretem a' históriát, de mert hiszem századunknak felsőséget, minden korábbi századok felett, soha sem fogom a' múlt századokat, az az, a' históriát fölém emelni, hanem csupán hátam m égett tartom, de ott valóban megtartom, 's ekkép aztán midőn századom' szellemében és szellemével előre igyekszem haladni, 's előre nézek, ugyan akkor mint Janus, egyszersmind hátra is tekintek.

És legyen szabad mindenkinek különösen figyelmébe ajánlani ezen elvet, mert én ezt nem valami alárendeltnek, hanem igen fontosnak tartom. 'S é helyen lehetetlen, hogy egyetemes közszellemünk iránt néhány szót ne tegyek. En úgy találom, hogy nálunk a' közszellem, fájdalom, még nem eléggé úgy tekinti a' históriát, mint felébb érintem, 's mint, meggyőződéseem szerint tekintenie kellene. Mi még nagyon a' múltban élő nemzet vagyunk;

vagy is, a' mi mindegy, mi nem értjük eléggé a' jelent, nem bírunk felfogásához avagy megítéléséhez elegendő képességgel vagy legalább bátorsággal; bizonyos féltékenység van bennünk saját lábainkon járnunk; nem merünk a' jövőnek neki indulni, hanem csak őseink' érdemeivel kérkedünk, 's az ő rövid mentéjek alá igyekszünk, de természetesen hasztalanul, rejteznünk. Innen van aztán, hogy nálunk az tartatik kimerítőnek, a' mi historicus, vagy is a' mi csupán historicus, t. i. minek históriája elő van adva; és kétségtelenül a' históriai kifejtésre is van szükség arra nézve, hogy valamit kimerítően elő adhassunk, mert én egy általában nem kívánom, hogy a' múltra semmi tekintettel se legyünk, de a' históriai kifejtés még csupán előbeszéd a' kimerítéshez; melly a' jelen állapotnak 's a' szemünk előtti ténynek helyes rajzában, constataciónában, 's a' jövőre nézve czélszerű teendőnek philosophi felfogással és értelemmel való bonczolgtatásában, és kimutatásában áll.

És ha csupán a' vitatkozás alatti zajt és türelmetlenséget jegyeztük meg országgyűlésünkről, 's ekkép csupán külalakját tekintettük meg az egésznek, még igen keveset mondtunk, mert mindenek

felett bensőleg temérdek a' hiány és a' gyöngye rész, országgyűlésünkben.

Országgyűlésünkön még csak szabályai (réglements) sincsenek a' tábláknak. Halljuk ezt, még csak szabályai sincsenek a' tábláknak! Még csak meg sincs állapítva és határozva a' tanácskozásnak szavazásnak módja és rendje! És kérdem én, van é józan ember az egész világon csak egy is, ki ezt feltehetné, képzelhetné, és elhihetné, ha ez valóságos tény nem volna.

És bizony a' tábla - szabályoknak hiányát eléggé nyilván is érezzük, mert például mi (kerületi ülésekben) a' szavazati kérdések' feltételével történik, már az valóban nevetséges, annyira mindég rosszul szoktak a' kérdések rendesen feltétetni.

Mi az alkotandó szabályokat illeti, a' nagyobb részre nézve nem lessz felesleg elmondani, miben áll főleg más alkotmányos nemzeteknél a' ház-szabályoknak lényege.

Az elnöknek, mint illyennek, nem lehet a' tanácskozásba befolyjni, az az nem lehet beszélnie, nem lehet véleményét nyilvánítania, 's ha mint tag szólási jogával élni akar, leszáll az elnöki helyről, 's azon időre, míg ő szól, az al-elnöknek engedi

át helyét. Az elnöknek, mint ilyennek jogai nincsenek, hanem csupán kötelességei. Az elnök tisztviselő, ki a' ház' rendére a' szabályok' értelmében felügyel. Az elnöknek a' kérdéseken és jelentéseken kívül, mellyekben a' megállapítandó napirend, vagy is tárgysorozat, továbbá a' kézhez vett irományok 's a' szavazás eredménye érintetnek, csak egy szót szabad szólani, de ezen szó a' legnagyobb erejű, mit a' tanácskozás' folytán használhatni, 's ezen szó: rendre!

Az elnöknek soha sem kell azzal törődnie, ha vajjon az előtte szóló tévedett-e avagy nem a' vélemények' körében; avagy czélirányos lesz-e, ha a' gyűlés, ezt és nem amazt határozza; neki csak arra van gondja, ha vajjon nem sérti-e meg valaki a' ház' szabályait. De soha sem foglalkozhatik a' szőnyegen lévő tárggyal, hanem csupán a' ház' szabályaival.

Francia országban ha valamely szónok, ugyan azon egy beszéd' folytában kétszer utasítatott az elnök által rendre, 's miután ez iránt a' szónok azonnal előadta igazolását, az elnök kérdést teszen a' kamarához, ha vajjon eltiltassék-e a' szónok azon ülésben azon tárgyban a' további szólástól, mire a' kamara, minden vita nélkül, felállással,

azonnal feleletet ad. Ha valaki közbevágással zavarja a' rendet, az elnök, névszerinti megszólítás mellett rendre utasítja; ismétlés esetében pedig a' tényt jegyzőkönyvbe iktatja; 's ha ekkor az illető ellen szól, a' kamara' nevében történik a' beiktatás, még pedig megrovással. Spanyol országban csak háromszori rendre utasítás után lehet a' szónokot a' beszédőtől eltiltani. Angliában pedig a' határozat a' kihágás minőségétől függ, 's egyszeri rendre utasítás után is el lehet a' szónokot a' beszédőtől tiltani, sőt ehhez megrovást is lehet kötni, sőt be is lehet őt zárni, sőt tagságától is meg lehet őt fosztani. Amerikában az első rendre utasítás után le kell a' szónoknak ülnie, 's először az határoztatik el, ha vajjon folytathatja-e beszédét, mit meg is tagadhatni, sőt megrovást is lehet hozzá kötni.

És hogy is lehetne országgyűlésünkön gyökeret vert növény a' valódi tanácskozó hangulat a' szónoklatban, hol nincs tanácskozási rend? 'S hogy lehetne ott tanácskozási rend, hol még csak szabályai sincsenek a' tábláknak; hol az országos ülésekben nincsen is szavazás; a' kerületi ülésekben pedig' még csak annyira sincsenek tisztában a' szavazással, hogy mindig előbb a' módosításokra, 's

csak végűi magára az alap-indítványra avagy tárgyra szavaznának; hol még csak nem is egyszerű „igen” avagy „nem”-mel történik a’ szavazás; hol szavazás közben is beszédeket tartanak; hol nem ritkán egyszerre, sőt össze vissza tárgyalnak számtalan külön indítványokat, ‘s azoknak külön módosításait, ‘s magát az alap-tárgyat?

És é helyen lehetetlen, hogy a’ következőket ne idézzem „G. Dessewify Aurél hátra hagyott munkái” című könyv’ 136 – 141 lapjairól»

„Nálunk a’ tanácskozásban a’ legtökéletesebb zavar uralkodik. Tanácskozás alatt van p. o. az úrbéri tárgy’ egy czikkeje. Felolvastatott a« első paragraphus. Fel áll:

„A. ‘s azon észrevételt teszi, hogy neki aas országos küldöttség’ szerkesztése jobban tetszik: ő tehát ezt akarná.

„B. azt hiszi, hogy a’ kerületi szerkesztés jobb; és így a’ mellett marad.

„C. vélekedése szerint az egész tárgy a’ törvénykezési munkálatba tartozik, utasíttassék tehát oda.

„D. pedig úgy látja a’ dolgot hogy as egész paragraphus magában értetik: maradjon ki tehát egészen.

„A’ mi eddig elé történt, már is szült némi nehézséget. Azonban koránsem kell hinni, hogy a¹ dolog ezen szép egyszerűségében (!) maradjon.

„E. a’ kerületi szerkesztés mellé áll, egy kis módosítással, mellyet tíz vagy tizenkét sorban mindjárt fel is olvas.

„F. az országos szerkesztéshez járul, de ki hagyva az ebben foglalt záradékot.

„G. megnyugszik benne, hogy az egész paragraphes elmaradjon, de csak úgy, ha egy már elvégzett cikkelyből is kimarad azon paragraphus, melly a’ jelen rendszabásra okot adott.

„H. végre a’ dolgot törvénykezésben munkálatban igen a’ maga helyén látná; de ezen esetben az elvégzett 2ik cikkely fő paragraphusát is oda kellene utasítani.

„Eddig elő nyolcz-javaslat történt, kerületi szerkesztés és módosítás, küldöttségi szerkesztés és módosítás/törvénykezési munkálatra halasztás feltétel nélkül és feltétellel, egészen kihagyás feltétel nélkül és feltétellel.

„Folynak már most a’ vitatások. Egyik a’ B., másik az F., harmadik az A. javaslatára nézve adja elő vélekedését; így rendre a’ többi. A’ ho-

mály észrevehetőleg nevededik. Történetből azt találja mondani egy tag, hogy itt sok az olyan követ, ki a' parasztnak semmi engedményt sem akar adni. Ezt sokan magokra veszik, egymás után felugranak, egy szó a' másikat adja, 's vagy egy óráig egy kis intermezzo foly azon igen érdekes kérdés felől: hogy tulajdonképen micsoda elvből keljen kiindulni az úrbéri tárgyban? A' legszebb dolgok mondatnak. Végre eszébe jut valakinek visszatérni a' tárgyra; ő a' kerületi szerkesztés mellett marad. Foly még néhány óráig, néhány új intermezzo mellett a' vitatás, míg végre valamennyi szólott.

„Ekkor azon észrevételt teszi az előlülő: hogy sokfelé mentek a' vélekedések; méltóztassanak azok, kik reservátókkal éltek, kimondani vélekedésöket. Néhány követ eleget tesz a' felszólításnak. Sok más ülve marad. Az előlülő az országos küldöttség' szerkesztése mellett több szavazatot lát, mint egyenkint akármely más javaslat mellett; oda mondja ki tehát a' többséget. Erre sokan felzúdulnak – a' törvénykezési munkára utalókat 's az egészen kihagy őket össze kellett volna számlálni, ezek tették volna így a' többséget, 's t. b. Hogy az igazság hol van? a' mindenható tudja; ember

ezt nem érti. Az előlülő azonban kinyilatkoztatja, hogy ő a' végzéstől el nem áll, 's mivel a' belső homály' nevedése alatt a' külső világosság is fogyni kezd, az ülést eloszlatja.

„Ha Theseust teszik is a' kk. táblája előlülőjének, 's kezébe adják Ariadne' fonalát: e labyrinthusból kigázolni még sem fog.

„Nem az előlülőben van itt a' hiba, hanem ott fekszik, hogy a' vitatás' első elveiről, még nem eleget gondoltunk. Ezen elvek pedig rövid szavakkal következők,

„1. Egyszerre csak egy javaslat lehet tanácskozás alatt; míg az eldöntve nincs, új javaslatot tenni nem szabad ¹⁾).

„2. A' jobbítványnak (amendement – indítványban ²⁾) javasolt módosítás) mindig elsősege van szavazásban az indítvány ¹⁾) felett.

„3. Az al-jobbítványnak (sous amendement – módosításban javasolt módosítás) elsősege van a' jobbítvány felett a' szavazásban.

1) A' tárgyalás alatt lévő szerkezet (például törvény javaslat) avagy indítványra nézve azonban jobbítványokat lehet elő adni, J. J.

2) vagy szerkezetben, J. J.

3) Mint előbb. J. J.

„4. A' jobbítvány szerzőjének szabad jobbítványát visszavenni, vagy pedig a' javasolt aljobbítványt magáévá tenni.

5)5. Minden kérdést úgy kell feltenni, hogy igen „nei” vagy „nem” mel lehessen ráfelelni.

„6. A' vitatás és szavazás két tökéletesen különböző operatiok. ¹⁾

„7. A' kérdéseket csak a' szavazni akaróknak általános többsége – az az, egygyel több, mint fele, döntheti el. ²⁾

„8. Mikor valamenyi jobbítvány el mellőztett, az indítvány ³⁾ iránt ismét szavaztatni kell.

„Alkalmaztassuk ezen szabályokat a' fent előadott példára.

„Mi az indítvány? Kerületi szerkesztése az első paragraphusnak. Mi az előadás rendében első jobbítvány? A.-nak azon javaslata, hogy az országos küldöttségi szerkesztés fogadtassék el. Az

1) Az az senki se alkalmatlankodjék szavazatjának commentárával. J. J.

2) Ezt egyébiránt szükségtelen kimondani, mert egyszerű „igen” és „nem”-mel történvén a' szavazás, minden szétágazás nélkül, csak két fél fog lenni. J. J.

3) Vagy szerkezet (például törvény javaslat). J. J.

al-jobbítvány? F.-nek azon javaslata, hogy az országos szerkesztés fogadtassák el, de a' záradék kihagyásával. Arról foly tehát a' vitatás: hogy az országos küldöttségi szerkesztést el kelljen-e fogadni, és pedig a' záradékkal, vagy záradék nélkül? Még ez iránt határozás nincs, új javaslatot tenni nem szabad. – Nehogy azonban a' tagok azt higgyék, hogy teljességgel a' kerületi vagy országos szerkesztés közt kell választaniuk, és így talán oda szavazzanak (faute de mieux), a' hova tulajdonképen nem akarnak; C, és D. kik, – a' mint láttuk – elhalasztó javaslatokat készítettek, a' vitatás' folytában, fel állván, – jelentik: hogy ok ha a' tett jobbítvány elvettetik, ezt meg ezt fogják javaslatba hozni. Ez alatt A. is kejeleltette, hogy magáévá teszi az F. al-jobbítványát, vagy nem? A' vitatás alatt lévő tárgyhoz többé senki szólni nem akarván, az előlülő meg kérdi a' gyülekezetet: hogy elfogadja-e a' jobbítványt az al-jobbítvánnyal együtt? Ha a' többség „igen” nel felel, a' kk. átmennek a' második paragraphusra; ') ha „nem”- mel válaszol, A. pedig

- 1) Az az, előbb szavazás történik az elsőre (melly iránt A. javaslattal állott elő), mint egy illy értelemben; Tehát elfogadtatik az első cikk.

az aljobbítványt magáévá nem tette, ezen jobbitvány iránt tétetik fel a' kérdés. Ha „igen” a' felelet, a' második paragraphusra megy át a' gyűlés;¹⁾ ha „nem”, úgy el van vetve a' jobbitvány 's C. vagy D, a' mint tetszik, fognak elő állani javaslataikkal. Ezek a' hozzájuk tartozó aljobbítványokkal együtt ugyan csak a' fent irt mód szerint láttatnak el, 's az eredeti indítvány csak úgy is csak akkor jó szavazás alá, ha és a' mikor minden javaslatba hozott jobbitványok elmellőztettek.

„Minden javaslatot írásban²⁾ kell az elnöknek bebenyújtani.

„Ezen szabályok azonban csupán a' tulajdonkép eni tanácskozás alatt alkalmaztatnak, mert egyszerű kérdések, igazító: 's más csekélységek iránt a' módot a' dolog' természete tanítja.

„Minden javaslatnak előbb egyes részleteit, 's ha ezek keresztül mentek az egész javaslatot újra kell szavazatra bocsátani.

1) Mint előbb.

J. J.

2) Az az szerkezve.

J. J.

„A’ szavazás felkelés által történik, ¹⁾ mert így kikerültetik a’ szavazás alkalmávali beszéd.”

Megölő akadályául szolgál továbbá alsó táblánkon a’ parlamentaris jellem kifejlődésének a’ megyék’ utasítói joga. Úgy vélem, miután e’ tárgyat „A’ helyhatóságok hiánya Francia országban” című cikkben telhetőleg’ tárgyalám, e helyen szükségtelen mélyebben bebocsátkoznom. Legyen elég egyszerűen megjegyezni, hogy mivel az utasítások miatt, mellyeket az egész világ előre tud, még maga a’ szavazás is, legtöbbnyire csupán szertartás, természetesen a’ tanácskozás még ennél is kevesebb. Az eredményt mindenki előre tudja, ‘s azért látszik aztán mindenkinek vonásain bizonyos elnyomottság, hogy ne mondjam elcsüggedés ‘s ekkép előre tudván az eredményt, a’ kevesebbséghez tartozók haszontalannak, a’ többséghez tartozók pedig feleslegnek tartják a’ komoly küzdést. Mintha valami átok volna rajtok szegényeken, erejüket nem használhatják. És innen van aztán azon sajátságos tünemény, hogy ha fejlík is ki némellykor homoepathicus adagban egy

1) Ha kétség van, külön oldalakra vonulhatnak.

kis parlamentaris jelenet, vagy is, az elmének élevei folytatott és táplált vita, ez csupán a' csekélyebb tárgyaknál fejlik ki, mert az ilyenekre nem igen vannak utasítások.

Sőt annak világosabbá tételére, miszerint az utasítások megölő akadályaiul szolgálnak az alsó tábla parlamentaris jelleme kifejlődhetésének, még egy más tényt is hozhatok fel. Honnan van ugyan is, hogy míg az alsó tábla folytonosan egy állapotban van, a' felső tábla – egy általában nem vonva egyéb iránt a' két tábla benső ereje között hasonlítást, hanem mindegyiket csak aránylag tekintve – naponta halad és fejlődik? Pedig jegyezzük meg jól, legnagyobb része a' parlamentáris jellem kifejlődését gátoló akadályoknak szint úgy állanak a' felső táblára is mint az alsó táblára; és én egyáltalában nem teszem fel azon állítást sem, miszerint a' felső táblán több tehetség volna, mint az alsó táblán, de mert legalább utasítással nincsenek a' tagok meg kötve, imé naponta halad a' felső tábla a' parlamentaris téren.

Sokat, igen sokat tenne a' tanácskozó szónoklat nemesedésére és kifejlődésére, ha azon, hogy úgy nevezem dilletansi szónoklatok' elfojtásával, mellyek nálunk minden napiak, kissé rendesebb

folyamatot nyerne a' tanácskozás; az az, szö-
hely ') állítatnék fel hová nem menne fel mindenki,
a' ki pedig felment, figyelmetesebbé tenne a' gyü-
lekezetet, mintha mindenki és mindig helyéről be-
szél; mert meg kell jegyezmem, miszerint azért ha
szóhely volna, nem köteleztetnék mindenki oda
menni; hozzá tévén azonban, hogy ez mindig a'
gyülekezet' halgatólagos megegyezésével történ-
nék ekkép, 's ha a' gyülekezet kívánná a' szónok-
nak mindig a' szóhelyre kellene mennie.

A' szóhely mellett már csak azon ok is hatha-
tósan küzd, mivel különben lehetlen a' teremtet
úgy építeni, hogy a' szónok mindenkivel szemben
legyen, pedig ez igen hasznos, sőt meg kívántató
előny reá nézve. Sokkal könnyebb a' teremtet úgy
építeni, hogy benne egy bizonyos helyről, hova
aztán a' szóhely állítatnék, különösen jól hallassék
a' hang' a' teremben mindenütt és mindenüvé, mint
hogy egyszersmind a' teremnek minden részéből
egy aránt eljuthasson a' szó a' teremben minde-

- 1) Vagy szónoki hely, é helyett: Szó szék, vagy
szónoki szék. Ez az első' szó a' mit csináltam, a'
mi valóban ritkaság szó gyártó korunkban; egyéb-
iránt hogy jó, onnan gyanítom, mivel nem került
izzadságomba, 's mint egy magától jött tollamba.

nüvé még sokkal fontosabb ok is van a' szóhely mellett.

Ha szóhely van, azon sok haszontalan apró beszédek és kérdések – ezen árnyékoldalai a' tanácskozási rendszernek, mellyekkel a' szerepre vágyó közepszerűségek halálra untatják még a' legtürelmesebb embert is, – tetemesen meg fog nának ritkulni. A' közepszerű tehetségre nézve nem lehet valami gyűlöletesebb mint a' szóhely.

És épen ezért, mellesleg legyen meg jegyezve, én nagyon kétlem, hogy a' hol egyszer szóhely nincsen, egy könnyen belehetne hozni, mivel ezt az apró-szentek, és csupán szerte portyázok, összevetett vállakkal fogják ellenzeni; már pedig a' nagy rész mindenütt ilyenekből áll.

A' szóhely azonban nem csak az üres beszédek fogná meg ritkítani, hanem ezen felül pártoló befolyással is volna a' tartalmas beszédekre és jobb szónokokra; mert a' szóhelynek: azon természete van, hogy az apró szenteket távol tartja ugyan, de egyszersmind a' jobbakat – mintegy erősíti.

És én nem tagadom, a' szóhely bizonyos ész – és szónoki aristocratiát alapít meg a' tanács te-

remben; 's épen ez az, mitől sok érdemes úr anynyira fél. Én azonban azt vélem, hogy ezen aristocratia kívánatos, sőt elmúlhatatlan, mert hiszen, miután fel kell tennünk, hogy a' törvényhozásba, ha az országnak nem minden lángesze is, de egy-pár legalább minden esetre bejut, az illy énekre nézve igazságos, sőt a' közjóra nézve hasznos és szükséges, hogy ezek bizonyos tekintélyre tehesenek szert a' gyülekezetben.

Ennek azon következése volna, hogy a' kiválóbb tagok folytonosabb ideig tarthatnák meg a' szót, mint jelenleg; ez azonban legkevesebbé se rettentsen el, mert mind é mellett a' viták még sem volnának oly hozadalmasok mint mostan, mivel a' tanácskozást nem az apró, hanem a' terjedelmes beszédek segítik elő a' kifejlődésben, és eredményre jutásban. Beszéljen a' szónok órákig, ha tárgya kívánja és legkevesebb idő sincs elvesztegetve; de beszéljen a' szónok csak egy perczig, ha tulajdonképen semmit sem mondott, – mint az nálunk, vajmi sokszor megtörténik, – akkor azon idő elvan veszve. Csak kimerítők legyenek, 's ekkor ne féljünk a' hosszú beszédektől, mert csalóképzet az, hogy a' hosszú beszédek, – feltéve, hogy kimerítők, – teszik a' tanácskozást hosszas-

sá, mivel igazán véve az apró beszédek azok, melyek a' tanácskozást időn tüi elnyújtják. És e' helyt egy történetkét kell elbeszélmem, melly jobban felvilágosítja állításomat. Parisban létem alatt egy sűrűen látogatott színháznak igazgatója meg bukott. Kétségtelenül, mondám, azért bukott meg az igazgató, mivel bárha minden nap tele volt is a' ház, a' bevett pénz, azon néhány színész által, kik igen jók ugyan, de egyszersmind igen nagy fizetésűek is, teljesen fölemésztetett. Csalatkozik ön, nyerem feleletül, a' színházat nem azon néhány színész buktatja meg kik drágák, hanem azon sok, kik olcsók. így vagyunk a' szónokokkal is (feltevére mindig, ha a' hosszú beszédű szónokok kimerítők). Ha hosszú beszédben a' tárgy kimerítetik, ez által igen sok idő nyeretik meg, mert számtalan rövid beszéd tétetik szükségtelenné.

Nálunk, tulajdonképen véve, most nincsen is tanácskozás, hanem csupán beszélgetés, 's ez oknál fogva aztán országgyűlésünknek azon különös paradox sajátága van, hogy benne a' vitatkozások, az egész világon, a' legrövidebbek is, 's a' leghosszabbak is; vagy legalább leglassúbbak, és legnehézkesebbek. Legrövidebbek t. i. az egyes beszédek, mert nem igen lévén kimerítők, nem is

hosszúak; legrosszabbak pedig a' viták, mivel nem lévén a' vita' elején kimerítő, 's hogy úgy tegyem ki, vezérszónoklatok, a' későbben nyilatkozók nem érhetik be azzal, hogy valamit egyszerűen pártoljanak, 's é miatt kénytelenek a' legközebszerűebbek is, nem épen felettéb hosszú, de nem is eléggé rövid, 's mindenek felett pedig számos nyilatkozatokat tenni, mellyek aztán együttvéve, kimondhatlan sok időt elrabolnók. 'S így történik, hogy mivel nincsenek hosszú, azaz kimerítő beszédek, számtalan nyilatkozatok tétetnek szükségessé, mellyek mind össze nem tudom hány-szorosan meghaladják hosszóságban azon néhány hosszú szónoklatokat, mellyek ezen számtalan apró beszédeket szükségtelenekké tehetnék.

És valóban mind a' mellett, hogy a' mi országgyűlésünk a' tagok' számára nézve a' legkisebbek közzé tartozik, nincsen a' földhátán országgyűlés, mellyben annyi ember beszélne, mint nálunk.

'S hogy ennyi ember tölti az időt, 's teszi ez által hosszassá a' vitatást, ez még nem az egyedüli baj, melly a' kimerítő szónoklatok' hiányából ered, mert ebből még egy más mindenek felett káros következés is származik; az, hogy épen ezen

apró beszédek általi fejtegetés nyomán, sőt miatt, a' szőnyegen lévő tárgy nem kis mértékben Össz-bonyolítottatik, vagy épen, nem ritkán, végtére is kifejtés nélkül marad. És ez igen természetes, mivel ha bizonyos tárgy kifejtése végett például tizen két okot lehet) sőt szükség felhozni; sokkal világosabban lehet ezen okokat elő adni, ha mind a' tizenkét okot egy ugyan azon ember és nem tizenkettő egyenként hozza fel, mert, feltéve, hogy az előadó szónoknak beszéde nem rögtönözve, hanem előre átgondolva van, – és közbevetőleg' legyen mondva, én az ilyen beszédeknek kétségbevonhatlan elsőségét hiszem a' rögtönözöttek felett, – ezen okok bizonyos logikai következetességgel, 's bizonyos kimutatott kölcsönös szükségességgel, 's világos lánczozatban, mint valami szorosan összefüggő egész lesznek, vagy legalább lehetnek, elő adhatók, ha azt egy ember teszi; és ezen minőségekben egyik ok a' másikat segítvén, bizonyosan nagyobb erő és több hely lesz, mind külön tekintve magokban a' részletekben is, mind pedig, és különösen az egészben, mintha külön választva és egyenként adatnának elő. A' czérna szálak egyenként gyengék lehetnek, 's egymás után könnyen ketté szakaszthatók, de fond össze mind azon czérna

szálakat, melyeket bírsz, 's ha sok van ilyen, izmos kötelet fogsz készíteni.

Jobb tehát, hogy ha minden okot vagy legalább az egy neműeket, egy szónok adja elő; mert hiszen é nélkül nem is igen lehet a' dolognak védelmében avagy megtámadásában kellő rend; 's nem lehet elő adni, és kifejteni, hogy egyik ok a' másikat feltételezi. Azonban én már csak azért is jobbnak találom, ha valamely tárgyat egészen egy ember fejt ki, mivel ezen ember ekkor teljes egyéniségében tűnik fel előttem, 's látván ekkép egész terjedelmében mit hisz ő, reám nézve könnyebbé válik a' tájékozás, már pedig a' tájékoztatás az embernek legfőbb kincse; ez azon pont, melyről a' szellemi világ Archimedese elmondhatja: adjatok nekem egy pontot a' föld tekén kívül, és én kiforgatom azt sarkaiból.

De ha többen adják az egynemű okokat egyenként elő, sokkal nehezebben fogok meggyőzetni, 's kérdés, ha vajjon nem fog e' egy bizonyos neme a' kételynek vagy bizalmatlanságnak kebelemben örökké fenmaradni, melyly onnan származhatott, mivel az ilyen eldarabolva való előadás így tűnik fel, mint ha egyik a' másiknak okait vagy nem hinné, vagy nem tudná, mert hi-

szén miért nem mondta tehát el az első mindeni-
ket? 's ez csak bizalmatlanságra adhat alkalmat,
vagy legalább nem képes elég bizodalmat önteni a'
hallgatóba.

Dé különben is, a' ki már tizen egy okot
ügyesen, és egymással szoros összefüggéseket
kimutatva, előadott, annak hajlandóbbak vagyunk
a' tizenkettediket is elhinni, mint ha ezt egészen
más ember adja elő.

Lehetlen itt a' készített beszédek iránt néhány
szót nem tennem. Vannak honunkban megyék
mellyekben ha valamely szónokot megakarnak szé-
gyenítem, vagy talán az elhalgattatásig meggya-
lázni, azt kiáltják reá: készített beszédet mond!
Ügyetlen vád! Én szeretném tudni, hogy beszél-
hessen az ember jól, készületlenül, azaz, minden
előre való gondolkodás nélkül? mert én azt tar-
tom, hogy készülni valamely beszédre annyit tesz,
mint a' tárgyról előre gondolkozni, 's az ollya-
nokról, kiknek a' beszédet idegen kéz és fő készí-
ti, érintést sem teszek, mivel az ilyenek lehetnek
ugyan nagy urak, vagy is inkább pontos és a' ro-
botot híven leszolgáló napszámosok, de végtére is
nem egyebek, mint napszámosok, kik nem érdemlik

meg', hogy a' szónokok nevezete alatt csak távolról is értsenek.

Készület nélkül „beszélni” tulajdonképen teljes lehetetlen, készület nélkül csak „felelni” lehet. „Beszélni” ugyan is annyit tesz e' helyen, mint magán állólag véve fel a' kérdésben lévő dolgot, elmondani a' tárgy mellett, – ha csupán egyetlen bizonyos részben is, – minden el mondható okokat; „felelni” azonban annyit tesz, mint csupán azon okokat czáfolni meg, mellyek az ellen fél által felhozattak. Hogy tehát valaki készület nélkül tudjon „felelni”, ha feltaláló és kész elmével bír, azt még csak értem; de hogy valaki „beszélni” is tudjon készület nélkül, azt nem értem, és teljes lehetetlennek tartom. Azonban jól tudom, van még egy másik neme is a' szónoklatnak, midőn az ember hosonlóul nem „ felel „ ugyan, hanem „ beszél „, és még is készület nélkül beszél; ám de az ilyen „beszéd” csak phrasisokban, szóvirágokban és csengő, vagy legfelebb dörgő szavakban él, melyek csupán valamelly át alános körben és eszme körül keringnek; 's az ilyen beszédek, mint valahol mondva van, csak prológusból és epilógusból állanak. És, nem kétlem, az ilyen beszédekben igen sok a' lélek de, annál kevesebb a' test, és

épen ez a' haj. Meg kell azonban vallani, mi-, ként még azok között is, kik magok gondolkoznak beszédeikről, vannak olyanok, kik a' készített beszéd alatt nem azt értik, mit tulajdonképen érteni kellene: tárgyhoz való készületet, hanem mind össze is kisebb, nagyobb száma czifra szavaknak egymásra halmozását és előre való elkészítését. Az Hlyen beszédet végig hallgatni, megismerem, valóban fáj-a' fülnek, 's kik az ilyenek ellen tesznek kifogást, teljesen tudom méltánylani kikeléseiket.

A' czifra beszéd mindenütt ízetlenséget, vagy legalább rossz ízlést árul el, és kétségtelenül valóságos fonákság ebben keresni a' szónoklati érdemet, erőt, és szépséget, legnagyobb fonáksággá szokott azonban válni mi nálunk, mert gyalázat tunkra esik mondva, mi vagyunk talán azon egyetlen nemzet, mellynél, arra nézve, hogy valaki művelt embernek tartassék, mind ez ideig nem tartott elkerülhetlenül szükségesnek a' hazai nyelvnek nyelvtani szabályok szerénti tanulása és ismerete, 's így növe fel aztán legtöbb leendő szónokaink, a' csinos nyelvnek szörnyű tudatlanságában, olly képtelen ügyetlenséget árulnak el szónoklataik' dagályos czifrázásában, hogy ehhez valóban semmit sem lehet hasonlítani széles é világon; 's így

aztán olly képtelen badar beszédet zavarnak össze vissza, mellynek a' mi kedves hazánkon kívül, a' földhátán sehol sincs párja.

Nagy mértékben akadályozza továbbá a' tanácskozó hangulat' megállapodását a' tűz, lelkesedés, vagy, hogy idegen szóljak, enthusiasmus, mellyet szónokaink majd mind és mindig' szoktak használni. Én nem mondom, miként a' lelkesedés, magában véve, nem érdemel becsülést; és én sokért nem adnám, hogy mi annyira kétségbe vonhatlanul képesek vagyunk lelkesedni; de végtére is ki kell nyilvánítanom, hogy a' tanácskozó komoly hangulat nagy mértékben tartatik vissza a' tűz által, kifejlődésében, és hogy ezen tűz az, melly szónokaink' kicsapongásának 's a' hallgatóság zajongásinak alapul szolgál. Megismerem, hogy az izgató szónoklatban, mellynek célja a' felingerlés, a' felhevítés, 's ha úgy szabad szólanom, az elcsábítás, az enthusiasmus igen helyén van: de épen azért, mivel az a' gyors elhatározásra szükséges, tanács-teremben, hol nem gyors, hanem jó elhatározásról van szó, az enthusiasmusra nem sokat adok. Népgyűlésekben, midőn a' szónok magával akar ragadni; utcán, midőn zendülésre akar ingerelni; csatatéren, midőn a' számosabb ellenség el-

len akarja a' mármár csüggedő kisebb számú hadsereget bátorítani; és röviden, minden megrohanásnál: ám beszéljen a' vezér enthusiasmustal; de törvényhozónál a' lobogás egy neme a' sallangos szerzőszámnak, mellyre bizony, nem nagy szüksége van.

Jelenleg' ez máskép van, és, meglehet csupán azért van máskép, mivel országgyűlésünkön most még nem a' sajtónak, hanem a' hallgatóságnak van nagy befolyása a' szónokokra, miből aztán a' következik, hogy a' szónokok észrevétlenül is az izgató hangulat' túlhajtására fajulnak, 's ez oknál fogva jött aztán nálunk létre azon rossz modor, melly szónokainkat kiválóan kiabálókká tette.

Hogy valamely gyűlés valódi parlamentarizmet öltessen magára, főelemül a' legnagyobb nyugalomra és kíméletre van szükség a' vitatkozásban, 's a' vélemények bár melly árnyéklatára nézve; és ha ezzel ellenkezően az enthusiasmus mutatkozik örökké főelemül, mind a' tagok, mind a' hallgatóság lehetlenítik a' tanácskozó hangulat meghonosodhatását, mert a' nyugalom és kímélet sem a' kitűnőleg tűzbe jött követeknek, sem a' kitűnőleg tűzbe jött hallgatóságnak egyáltalában nem tulajdona. A' valódi tanácskozó hangulatot teljes

lehetlenné teszi a' zajongás, ha pedig' a' jelenlévő számos hallgatóságnak elnézetik érzelmeit nyilváníthatni, a' zajongás elkerülhetlen. Meg pedig, mindenek felett, nem az által lehetleníti a' parlamentararis hangulatot a' zajos hallgatóság, mivel elnyomja azt, hanem mivel mint tudjuk, a' tűz terjedő, 's ennél fogva a' halhatóságtól a' szónokokra ragad, 's ekkép mint egy megrontja, elfajulásra vezeti a' szónokokat 's alá rendeli azokat a' hallgatóságnak.

Hiába tagadnék, ki oly gyűlésben beszél, oly gyűlésben szerepel, mellyről a' sajtó részletes és minden oldalú jelentést nem tesz, mindig' alá van rendelve a' jelenlévő hallgatóságnak. Az ilyennek óhajtania kell a' megéjleneztetek, és hiában állítaná nékem, hogy nem óhajtja, mert én nem hiszem akármit beszél is, Jó éjszakát az olyan szónoknak, ki az ilyen gyűlésekben, kivált ha szabadelmű is, még' csak egy kis nyomorult éljent sem tud nyerni! De hogy is ne vadászná az ilyen gyűlésekben a' szónok a' jelenlévő hallgatóság' tetszését, midőn – nem foglalkozván a' gyűléssel eléggé terjedelmesen a' sajtó, minden beszéd úgy szólván, kirekesztőleg csupán a' gyűlésnek, és nem az országnak mondatik? Illy gyűlésekben

minden beszéd, melly tetszést nem nyert, teljesen elveszett. És ki józan is vesztegetné az időt ekkép, 's ki nem óhajtaná, hogy javaslata elfogadtassék, azaz, tetszést nyerjen? Ki azt mondja hogy neki mindegy, ám próbálja meg tehát a' szónoklatot valamelly homok-dombon éjféلكor, midőn senki sem látja és senki sem hallja.

Észre vévén pedig a' szónok, hogy nem annyira az okok. mint inkább a' szó, 's főleg a' körmönfont kifejezések kegyelteinek, különösen a' hallgatóság által: ön tudatlanul is a' czifra és mesterkélt kifejezésekhez hajlik, a' mi sokszor igen mulatságos dolgokat mondat vele el. Így például egy valaki egyszer ezt monda: Meg ereszteti gondolatimnak fekete verebeit. Egy más pedig ezt monda: A' vallás sérelem olly roppant sérelem, melly minden rettentő sérelmek között a' legborzasztóbb sérelem. Valóban, valamint hajdan Velenczében, egy úgy nevezett rethificatore tartatott, ki a' közhelyen szónoklókat köteles volt megigazítani, ha valamelly hamis adatot hoztak elő: úgy nálunk is szükséges volna valakit tartani, ki az ilyen beszédek után gyorsan ezt kiáltaná: puff!

És ezen oknál fogva ha valaki azt mondaná, hogy országgyűlésünk eleven, lelkesedett, lobogó,

‘s kivált a’ hölgyek előtt érdekes és mulatságos, nekem legkisebb kifogásom sincs ellene, de ha valaki azt állítaná, hogy tanácskozó színezetű inkább, mint csillogó, ezt határozottan merném tagadni.

Tisztelet, becsület, de igazság is! és valljuk meg, mikép áll jelenleg országgyűlésünk. Az helyesen van, hogy számos halgatóságnak be lehet férni, de az helytelenül van, sőt gyalázatára válik országgyűlésünknek, hogy a’ hallgatóság rivalgásával feltolja az egyes szónokokra rokonszenvét, és szerénytelen tanácsadással akar befolyjni a’ honatyáinak vitáira. Ki bírta meg a’ posoni hallgatóságot, hogy a’ Magyarország közvéleménynek legyen tolmácsa, avagy képviselője? És ha lehetne is megbízásról szó; vagy ha maga az általam egyébként teljes mértékben becsült közvélemény jelen volna is, hatalmában állana é annak, hogy saját magának az országgyűlésnek teremében igazságot szolgáltasson? Igen is, én azt tartom, hogy a’ teremeken kívül ‘s különösen a’ sajtó útján mindenkinek helyesen áll szabadságában az országgyűlésről, mindenre kiterjedő véleményt, avagy megjegyzést tenni; azt tartom, hogy a’ közvélemény é földön a’ legfőbb bíró: de határozottan tagadom, hogy saját magának az ország

gyűlésnek teremében jogában alhatna valakinek a tagokon kívül a dolog' folyamába avatkozni; vagy is, hogy a' hallgatóságnak helyesen szabadsága körében lehetne tetszését és nem tetszését nyilváníthatni. És valóban, ezen zajongás mind a' két oldalra nézve alkalmatlan. A' népszerű szónoknak, nehogy népszerűségét veszítse, nem ritkán szóvirágokhoz, dagályhoz, nagyításhoz kell folyamodni. A' szegény népszerűtlen szónokok' sorsától pedig az isten mentsen meg mindenkit.

En nem állítom hogy reájok nézve teljesen elvan nyomva a' szólás szabadság; de azt mondhatom, hogy bizonyos mértékben legalább, valóban meg van szorítva. Én nem állítom hogy ők egyáltalában ki nem halgattatnak, de bizony sok apró akadályokkal kell küzdeniük, 's midőn szólnak, mind anyiszor bizonyos apró sértéseknek vannak kitéve, 's ha végtére valahogy kihalgattatának is, még ezzel nincs mindennek vége, 's még ekkor történik nem ritkán a' legsúlyosabb érintés; fel áll ugyan is valamelyik tag a' másik fél részéről, 's a' hallgatóságnak tombolása közben, azon éles megjegyzést teszi az előtte szólott szónokra, hogy ha volt valaki, ki ezen táblát türelmetlenséggel vélte vádolhatni, ímé most meggyőződhetett az ellen-

kezüről. És nem bizonyos neme é ez a' szólás szabadság' megszorításának? Ismétlem, én nem mondom, hogy ezen az úton teljesen elvan nyomva a' szólás szabadság, de azt mondhatom, hogy, bizonyos mértékben legalább, valóban meg van szorítva, pedig tanácsteremben legkissebb mértékben sem helyes a' szólíts szabadságot meg szorítani.

Minden zagjás, piszegés, letorkolás, szenvedélyes kitörés és kicsapongás azonban, melly valamely országgyűlésnek teremében mutatkozik, nem csak a' szólás szabadságot szorítja meg, és veszélyezi, hanem ezen felül még a' nemzeti becsületre és méltóságra is kártékony befolyást gyakorol az idegen előtt.

'S ha é tekintetben országgyűlésünket az angol parlamenttel hasonlítjuk össze, a' hasonlítás egy általában nem lesz reánk nézve kedvező. És sínyi se idézze ellenem az angol komoly véralkatot a' magyartűz ellenében mert én mindenkit bizonyossá tehetek, hogy azon néhány angol népgyűlésekben mellyekben jelen voltam, mint mi szoktuk mondani, szintannyi lelkesedést, az az, lármát találtam, mint a' mi megyei gyűléseinken. De az angol bölcsen megtudja különböztetni mi hová való, 's ennek folytán azt is mondhatom, hogy a' parlamenti üléseket

pedig olly ünnepélyes komolyoknak találtam Angliában, minőkről jó formán, képzelete sem lehet a' magyar embernek; és akárki mit beszél is a' röfögésekről és kukorékolásról, ezek valósággal nem olly barbár szerű zaj, mint a' kard csörgetés, 's mindenek felett pedig nem olly minden napiak, mint nálunk a' zajongások, 's mind össze is csak egyes rendkívülibb esetekben, évek' időköze multán, jönnek elő, 's mellyeket tehát szintúgy nem lehet az angol parlament jellemének, és napi eseményeinek nevezni, mint a' magyar ország gyűlésről, mind a' mellett, hogy azt egyszer a' vak Béla nejének kedvéért meg tévé, nem lehet mondani, hogy mindig 64 ember' felkonczolásával végzi a' tanácskozást.

Mindenek felett azonban ne feledjük, mi szerint az angol parlamenti érzelem-nyilvánítások csupán a' tagoktól jönnek, mivel a' hallgatóságnak még az egymás közötti suttogás is tilalmaztatik. A' tagoknak érzelem nyilvánítási jogát pedig senki sem tagadhatja meg.

Nálunk azonban a' hallgatóság is teljes mértékben benne van ezen jog' gyakorlatában; és ez aztán az ok, melly nálunk a' tanácskozásnak kifejlődését és nemesedését, mind külsőleg, az az, hangu-

latban, mind bensőleg', az az, pusztán az okokra építésben, legközvetlenebbül akadályozza; pedig míg' így lesz, ország' gyűlésünk soha sem fogja megváltoztatni nép gyűlési alakját, mert mindig' lesznek éljenzésre szomjasok, kik kiabálnak inkább mint szónokolnak; 's mindig' lesz rá eset, hogy némelyek csak azért nem fogják elmondani mind azon okokat, mellyeket különben képesek volnának elszámlálni, mivel tartanak tőle, hogy a' hallgatóság' meg' méltóztatik unni; 's mindig' lesznek ismét mások, kik olly dolgokat is mondanak, sőt mester-ségükké teszik keresgélni és elmondani, mellyek tulajdonképen nem tartoznak a' dologhoz, hanem leginkább a' hallgatóság' mulatságára, felderítésére, avagy kegyes vonzalmának előzetes megszerzésére vannak számítva. Mintha bizony a' törvényhozás nem volna egyéb, mint olly látomány (spectaculum) melly a' hallgatóság' mulatása végett történik. És valóban nekem nem egyszer jutott eszembe, ha vajjon azon jó urak, kik a' sorompók között ülnek, törvényhozók é inkább, vagy pedig' színészek?

Mind e' mellett azonban tekintetbe vévén szabálytalan állapotunkat, hogy szabad sajtónk nincs, szinte kételkedni tudnék annak elhatározásában, ha vajjon megtiltassék é tehát jelen helyzetünkben,

a' hallgatóságnak minden legkisebb érzelem-nyilvánítás. —

Legnevezetesebb közvetlen akadályja azonban szónoklatunk fejlődésének kétségtelenül a' szabad napi sajtó hiánya.

Már csak abban is, hogy szabad napi sajtó mellett, bizvást meglehetne a' hallgatóságnak tiltani minden legkisebb zajongást, nem kevés fekszik; ez még azonban korán sem minden.

Minő nevezetesnek és szükségesnek tartom én a' szabad napi sajtót, azt már a' francia lapokról szólva, általában véve elmondani. E' helyen azonban még szükségesnek találok a' dolgot, mint egy szűkebb körre szorítva, ismételve megérinteni, 's mint egy közelebbről megtekinteni és körülírni.

A' sajtónak, 's különösen a' napi sajtónak, legüdvösebb hatása a' törvényhazás körében lehet. Én nem hiszem ugyan azon híres mondatnak igaz voltát: Vegyétek el minden szabadságunkat, csak a' sajtót engedjétek kezeink között, 's mi fél év alatt minden jogainkat vissza fogjuk szerezni. Mert a' sajtó lehet ugyan igen jó műhely, talán a' legjobb műhely, de végtére is nem egyéb mint

műhely, hol dolgozni lehet ugyan, de az még' magában véve, nem mind az, a' mire szükség van. De mind a' mellett, hogy jól tudom, mikép a' sajtó a' szabadságnak nem összege, azt sem vonom kétségbe, hogy annak minden esetre tekintélyes része, 'a az alkotmányok erkölcsi őrei között a' legnevezetesebb. Hogy pedig nélküle alkotmányos élet, vagy legalább valódi és szabályszerű alkotmányos élet soha sem lehet, szint úgy tisztán látom mint hiszem.

A' szabad napi sajtó világosítja fel magokat a' törvényhozókat, tehát tetemes befolyást gyakorol a' tanácskozás belerejének emelésére, mivel elősegíti, hogy a' szónokok tartalmasabbakká tessenek beszédeiket. A' szabad napi sajtó értesíti a' honpolgárokat, tehát ébren és felvonva tartja a' figyelmet, eszközli az élénkséget 's az eszme cserét a' nemzet' életében, eszközli az egységet, vagy legalább a' többség' kifejlését a' véleményekben, 's ekkép meg alapítja, 's élénkségben tartja, 's mindenk felett pedig egyenlő fejleményvé teszi a' politikai életet az ország' minden, még legtávolabbi részeiben is. Ez tanácsol, ez hirdet, ez biztat, ez világosít, ez sürget is, ha a' szükség úgy kívánja. Ez fejt ki minden pártnak

terveit, ez akadályozza meg, hogy a' pártok a' titok leplébe ne burkolhassák magokat, ez eszközli, hogy a' pártok, mint becsületes emberekhez illik, egész lényükben nyilvánosság előtt állva, tetőtől talpig megszemlélhetőek legyenek. És mindenek felett nem annyira azért, mivel meg állapotást eszközöl, avagy vív ki bizonyos elv mellett saját ereje által, de mert ez vagy amaz elv felé irányozza az összes közvéleményt, az az mind azokat, kik mellette, mind azokat, kik ellene vannak a' kérdésben lévő elvnek; 's é szerint nem annyira, mivel saját ereje által győz, mint inkább, mivel csak okot és alkalmat ad az egyetemes gondolkodásra és eszmecserére, még pedig bizonyos egy ugyan azon irányban, 's ez által bizonyos szellemi egységet és összetartást alkot és tart fel a' közéletben, — melly nem muradhat jótékony befolyás nélkül a' nemzeti jellem' szilárdulására, — 's ez úton egyben terjeszti, másban elő készíti, 's képviseli de képezi is a' közvéleményt, 's mivel ekkép az értelmi és erkölcsi erőt mind bensőleg emeli, úgy külsőleg terjeszti: azt lehet mondani, hogy szabad napi sajtó nélkül az országgyűlési tanácskozás csak fuldoklik, 'a valóban nem lehet tör-

vényhozás melly szabad napi sajtó nélkül képes legyen czéljának megfelelni.

És íme illy roppant a' hiány, melly jelenleg nemzeti életünkben és törvényhozásunk' körében feltűnik.

A' szabad napi sajtó azonban a' tanácskozásnak nem csak belérdemére hat jótékonyan, hanem külalakját is tetemesen nemesíti. Mert ha naponta olvashatnók este, mi reggel a' tanácsteremben mondatott, olvashatnók pedig nem csak egyszerű közlésben, hanem meg is bírálva, – és a' nélkül nem is sokat érne a' napi sajtó – kétség kívül sokkal kevesebb meggondolatlanságok és rögtönzések fognának történni a' tanácskozás folytán, mint jelenleg, mivel, mindenki igyekezni fogna olylyat, és pedig csak olylyat mondani, mellyel mind a' hírlapíróknak kikerülhesse méltó gáncsát, – mert hiszen a' méltatlan gáncs senkinek sem válik gyalázatára, – mind pedig, és főleg, a' felvilágosodott közvéleménynek megnyerhesse jóváhagyását, 's ezen igyekezet aztán azt eszközölné, hogy mindenki előre, és jól meg gondolná a' mit mondana; az ekkép előre és jól meggondolt dolgokat pedig elő adni is csinosabban lehetne, mint az örökös rögtönzéseket. Mirabeau, ki egyike volt a' leg

fényesebb és leghatalmasabb szónokoknak, legnagyobb részét beszédének nem vévén ki, általában, még azokat sem, melyekben a' legélesebb kifakadások voltak, bár ha úgy tetszett, mintha mind rögtönzések voltak volna, mindig előzetes átgondolás után mondta el.

És senki se vélje, mintha azzal igen sokat mondott volna a' hírlapok ellen, 's azoknak veszélyessége mellett, hogy egy ugyan azon tagnak beszédét egyik lap dicsérvén, a' másik pedig becsmérelvén, az olvasó nem tudja, mellyiknek hidjen, 's vagy nem tudja magát elhatározni, vagy pedig elámittatik. Mivel épen ezen bírálatok olvasása által válik a' dolog az olvasó előtt érthetőbbé, 's ezek által könnyítettik az olvasó' ítélete, mert ekkép mind két részről ahhoz értő 's azzal foglalkozó férúak által, előre ki mutatva találván a' beszédnek mind fény, – mind árnyék oldalait mivel egyszerűs mind a' beszéd is közöltetni szokott, saját szemei és belátása után Ítélni, 's a' bírálatokat csak mint előzetes felvilágosítást veheti. A' hírlapoknak ellenmondó bírálatai tehát nem arra szolgálnak, hogy annál inkább beburkoltassék a' dolog, hanem hogy annál inkább fellepleztessék; 's egy általában nem is nehezítik, sőt épen könnyeb-

bítik ezek a' megérthetést, 's az olvasónak megítélhetését. A' hírlapok' bírálataira múlhatatlanul szükség van, mert é nélkül a' beszédek' halmaza olyan, mint a' rengeteg, mellyben lehetlen a' jövővénynek el nem tévednie, vagy legjobb esetben olyan, mint egy nagy város, mellyben minden vezető, kézikönyv, avagy előzetes értesülés nélkül, semmi esetre nem fogjuk magunkat feltalálhatni. A' hírlapok' bírálatai felemelik a' középszerűeket is, a' magasabb szellemek' körébe; és valóban sokkal könnyebben, biztosabban, és helyesebben tudunk arról ítéletet hozni, miről már más valakinek kihallgatók véleményét, mint a' mit csak száraz egyszerűséggel terjesztenek élönkbe.

Így azonban, mivel szabad sajtónk sincsen, a' sajtó nem foglalhatván el azon tért egészen, melly őt illeti: nem is tűnik fel olly hatályos tényezőül mint szükség volna, minek folytán aztán a' szónok a' helyett, hogy a' hírlapíró' magasabb köréhez idomulna, a' hallgatóság' alacsonyabb körében marad, 's ekkép, mint már felébb érintem, észrevétlenül, 's meglehet tán akaratlanul is, de még is bizonyosan, főleg csupán a' hallgatóságnak beszél, és nem az országnak; az az, egyedül azon kis körhöz szabja magát, melly közvetlenül körötte

van, 's melly a' hallgatóságból áll, és semmikép sem tud megszabadulni bizonyos kis szerúségből, mit a" német Philisterey-nak nevez; és soha sem lévén ennél fogva képes helyzetéből egészszen kiemelkedni, szónoklata sem lehet egyéb, mint vegyülete az izgató és tanácskozó hangulatnak.

A' tárgy ugyan is, mert ez, mint törvényhozáshoz tartozó komoly, „'s azon tudat, hogy országgyűlésen szól, tanácskozó hangulatban tartának ugyan; de a' hallgatóság, melly azonnal éljenzéssel jutalmaz, vagy ellenkezőleg türelmetlenül fogad, az izgató hangulatra ösztönöz.

Vannak még országgyűlésünk kiskorúságának, 's ennek folytán a' parlamentaris hangulat fejlettségének, sok más egyéb okai is, mellyeket hasonlólul, czélszerű lesz ezen helyen elősorolni. Ilylyen például, hogy, csupán minden harmadik évben tartatik országgyűlés, 's é miatt az országgyűlési gyakorlat, mint felettébb töredékes, szakadozott és minden folytonosság nélküli, nem mehetett eléggé át vérünkbe; 's épen a' három évi időköz miatt az országgyűlésnek bizonyos ritkasági, ünnepi színezete van, pedig a' minden napi példa is világosan tanúsítja, hogy az ünnepi köntösű em-

berek, mindnyájan bizonyos kétségbe vonhatlan ügyetlenséggel vannak ellátva.

De túl azon, hogy országgyűlésünk csak minden három évben gyűl egybe, még az is nevezetes tökéletlensége ezen ritkán egybe gyűlő országgyűlésnek, hogy felettébb kevés tagokból áll, (jelenleg a' részek nélkül 50 szavazat), sem hogy akár valamelly nagyszerű, akár pedig szabályos tér és alkalom volna a' kor' nagy kérdéseihez mért küzdéshez, 's nem is fejlődhetnek ki benne, részint az utasítások miatt, részint a' tagok kevés száma miatt, a' politikai pártok; mert én nevetem azon embereket, kik a' politikai pártoknak akar szükségtelenségéről, akár pedig és különösen, arról beszélnek, hogy ha léteznek is, megkellene avagy meglehetne a' pártokat szüntetni. Illy ok az is, hogy országgyűlési tagjaink, ide számítva a' táblabírákat is, mind csupa megyei tisztviselők. Illyen ok továbbá mit már melleleg említék, hogy szónokaink meglehetősen középszerűek a' szabályos és csinos nyelv' ismeretében, és ez igen nagy baj, mert akárminő erős, 's erejében gördülékeny legyen is a' magyar nyelv a' kifejezésekben, ha a' szónok nem ismeri a' nyelvet eléggé szabályosan, a' nyelvben rejlő fokozatok az erőre, és a'

tisztaságra nézve felhasználhatlanok maradnak reá nézve; erő és tisztaság nélkül pedig soha sem fog a' szónok nyelve eléggé szabatossá válni, szabatosság nélkül pedig a' kitételekben senki sem válhatik törvényhozó szónokká, a' szónak magasabb értelmében. Illy ok továbbá még az is, hogy mivel az országgyűlés részint, mint a' kiváltságosak osztályának egyenes képviselője, részint pedig, mint a' nemzetiségnek buzgó pártolója, nem ritkán, kényes kérdésekben állott a' kormánnyal szemközt, mellyekben jogok' védelméről, 's jogok' nyeréséről lévén szó, lehetlen volt, hogy a' parlamentaris hangulattal ellentétben álló szenvedélyeskedés lábra ne kapjon. Illy oka van végtére országgyűlésünk kiskorúságának, 's benne a' szónoklat fejletlenségének kétségtelenül azon egy előre fel nem tűnő körülményben is, miszerint országgyűlésünkben jelenleg nem fejlődhetnek ki egyéniségek (individua litások), és pedig é helyen nem az utasításokat értem, mellyek kétség kívül magokban véve is tetemes akadályul szolgálnak ugyan ezen a' téren, hanem egyedül azon legkisebb fontossággal nem-bírónak látszó dolgot, miszerint minden megyei szavazat, két emberből, vagy is emberen áll. Két ember soha sem idomulhat eggyé. És valóban,

ám nézzük a' gyakorlati életet, mind azon esetekben, midőn valamely követ határozott színezetű egyéniséget vívott ki magának, ez csak úgy történhetett meg, lia az illető követtárs, teljesen özs/iChuzta magát, 's egészen átengedte a' másiknak a' tért.

Mindenek felett azonban és végtére, legnagyobb közvetett oka, hogy országgyűlésünkön a' tanácskozó vagy is parlamentaris hangulat meg nem honosult, 's legnagyobb közvetlen oka, hogy egész országgyűlésünk bizonyos eltagadhatlan kiskorúságban van, a' felelős, vagy is parlamentaris kormány' nem léte.

És hogy is lehetne országgyűlésünkön a' parlamentaris hangulat meg honosulva, midőn mindek előtt nekünk nincsen is parlamentaris kormányunk?

'S valameddig csak ez ekkép lesz, nem csak országgyűlésünk, 's országgyűlésünkön a' szónoklat és tanácskozás, hanem országgyűlésünk által maga a' valódi rendes alkotmányos élet is kiskorúságban fog maradni.

Ennek folytán egyszersmind azt is egyenesen kimondhatónak vélem, 's nem hihetem, hogy egyet-

len ember is találkozók-, ki ebben velem egyet nem értene, miszerint ha lehetnek is, a' mint valóban vannak is jelenleg nálunk parlamentararis tehetségű emberek, mind a' mellett kész parlamentararis emberünk egy sincsen, mert jelenleg nem lehet.

Az országgyűlésnek feladata nem csak abból áll, hogy törvényeket alkosson, hanem hogy a' parlamentararis és felelős ministeri kormány által, az az közvetve kormányozzon is.

Az országgyűlés nem csak törvényhozó test, hanem egyszersmind egy nagyszerű és főnemzeti eskütszék is a' kormány' irányában.

És természetesen, a' melly arányban csekélyebb országgyűlésünk azon külföldi országgyűléseknél, mellyek a' törvényhozásán kívül, a' parlamentararis kormány nyomán, az ország' összes politikáját is valósággal és egyenesen intézik, 's é szerint a' kormányzásba is befolyanak közvetve: épen azon arányban alattok is kell állnia, mind hatásban, mind pedig a' parlamentararis szónoklatban.

Hol parlamentararis kormány nincs, mint már é munkában másutt fejtegetem, ott a' kormány az országgyűlésnek nem benne, hanem felette lévén, ez utóbbi bizonyos felsőséget kénytelen mind unta-

lan a' kormány részéről érezni, minek aztán természetes következése, hogy az Milyen országgyűlés tetemes részt vesz nagyszerűségéből és felségéből, 's vesztenek ennél fogva a' viták is hatályukból, erejükből és fontosságokból, 's ennél fogva nem is lehet valódi komoly tanácskozás.

De már csak magából abból is kitűnik, hogy az országgyűlés 's következőleg az ebben lévő tanácskozás is bizonyos kiskorúságban van parlamentaris kormány nélkül, mivel a' parlamentáris, vagy is felelős ministeri kormány mind eszköze mind czélja, azaz lényege az alkotmányos életnek. És valóban, valameddig parlamentáris kormány nincs, mind addig az országgyűlés, bizonyos ki nem fejlődött, és nagykorúságra nem jutott állapotban van, midőn tehát álmodni sem lehet arról, hogy valami komoly hangulat honosuljon meg benne; mind addig az országgyűlés nem eskütszék, hanem csupán vádló fél a' kormány ellenében.

Parlamentaris kormány nélkül nincs és nem is lehet elegendő világosság (netteté) és rendszeresség a' tanácskozásban, 's az egész országgyűlés' működésében, hanem csak bonyolódás és határozatlanság van minden nyomon. Parlamentáris kormány alatt ez azért van másképp, mivel, mint má-

sutt fejtegetem, a' mi egyszer egy parlamentáris kormány melletti országgyűlésen keresztül megyén, az ugyan akkor egyszersmind már a' kormány' jóváhagyását is meg nyerte, és épen ezért aztán, a' kormány maga is jelen lévén, – a' ministerium gondot fordít reá, hogy a' tárgy szigorúan meg hányassék, 's úgy menjen keresztül, hogy minden kivétel és hozzáadás nélkül úgy meg is állhasson, 's ez által bizonyos gyakorlati irány honosul meg az országgyűlésen.

Parlamentaris kormány nélkül azonban szinte maga az országgyűlés is számol reá, hogy módosítások tétessenek törvénye javaslatain.

És bizony igen természetes, hogy a' hol a' ministerek és ex ministerek is jelen vannak, ott a' tanácskozásnak sokkal magassabbnak, sokkal mélyebbnek, sokkal komolyabbnak kell lenni, mint a' hol, úgy szólván, csak az egyik fél van jelen; és valóban az ilyen országgyűlés, nem is valódi országgyűlés, hanem csak az egyik félnek tanakodója (confoerentiaja).

És mind ezeknek tekintetbe vétele után, tessék megítélni, ha vajjon igazságom volt é, midőn ezen czikk elején azt mondtam, hogy országgyűlésün-

kön a' tanácskozó vagy is, mi mindegy, a' parlamentáris szónoklat sem nevezhető meg honosult növénynek; és pedig azért nem, mivel országgyűlésünk kiskorúságban van, vagy is, mivel országgyűlésünk maga sem igazán tanácskozó, az az, parlamentáris testület még.

Egyéb iránt hogy igazságom van, midőn országgyűlésünk ellen, vagy is inkább országgyűlésünknek jelen helyzete ellen szót emelek, napnál világosabbá teszi maga, az országban mindenütt és régen elterjedett azon közvélemény, miszerint országgyűlésünket rendezni kellene.

Ezen taglalata után országgyűlésünk helyzetének, 's benne a' szónoklat állapotának, nem lesz felesleg néhány szót, mellesleg a' megyékről is tenni.

A' tanácskozó szónoklat, mint az a' felebbi fejtegetések nyomán egy tekintetre észrevehető, a' megyékben egy általában nem lehet kifejlődve már csupán a' dolog' természete miatt is. Mind é mellett, hosonlítván a' megyéket, nem valami bizonyos mértékhez, nem valamelly parlamenthez, hanem csupán egymáshoz, eléggé érdekes tanúságot vehetni ki a' hasonlításból.

A' tanácskozó hangulatban tehát tagadom, hogy akármely megyénk is el jutott volna, bizonyos,, a' középszerűsége felül álló színvonalig. Azonban megismerem, hogy az izgatás körében nem megvetendő fokig haladtak; de azért ne gondoljuk ám, hogy benne tehát minden salaktól mentve van az izgató hangulat, mert például; azt senki sem tagadhatja, hogy megyei szónokaink legnagyobb részben szertelenül dagályosok.

És ha csupán a' dagály volna az, mit megyegyűlési szónokainknak hibául felróvhatni, talán semmit sem szólnék, mert hiszen a' megyei szónokoknak, legtöbbször és leginkább az izgatás lévén feladatuk, tekintve a' magyarnak keleti fáját, ennek elérhetése végett, a' tömeg előtt, mellőzhetlen eszköz a' dagály; sőt akkor is hallgatnék, ha azt jegyezné meg valaki, hogy ezen magyar szónoki dagályból, rendesen hiányzik a' költői gondolat, melly megérdemelhetné, hogy magasztos szavakba fűzessék, mert hiszen ez közönséges hibája szokott lenni a' dagálynak: azt azonban nem lehet szó nélkül hagyni, hogy megyei szónokainknak ezenkívül, – sőt a' mi szinte csodálatos: ezzel egyesülve – még egy más homályos oldaluk is van, 's ez a' szabatosság (précision) hiánya. Me-

gyei szónoklataink csodálatos keverékei a' pompázó, és még is semmit mondó szavaknak, mellyek a' darabosságig pongyola, és szabatoság nélküli rász szókötésekbe, és szerkezetbe vannak össze ütve. Pedig hogy minő képesség van az által az erő kifejtésre nyelvünkben, mellynél fogva mi azon rend szerint rakhatjuk el a' szókötésben (constru-ctioban) a' szavakat, a' mint egyiket vagy másikat, 's általok valamely eszmét különösebben ki akarunk emelni, az páratlan a' maga nemében minden nyel-vek között!

És közbevetőleg legyen megjegyezve, én nem szólok é helyen semmit a' magyar nyelv gazdag ságáról, kellemes hangzatáról, bárha erről igen sokat és méltán vélek elmondhatni, de hogy a' ma-gyar nyelv először is olyan nyelv, mellyben leg-több fokozata van az erőnek, 's hogy épen ezen oknál fogva, továbbá legalkalmasabb a' szónok-latra, azt bátran és határozottan merem állítani.'

Legkárosabban hat azonban a' szónoklatnak a' megyékbeni teljesebb kifejlődésére azon politikai kiskorúság mellyben csak nem úgy mint országgy il-lésünk külföldi testvérei; ellenében, a' vidéki (így nevezem Pesten kívül a' többit) megyék Pestnek irányában legnagyobb részben vannak, mellynek

következtében aztán előttem úgy látszik, ilyen forma különbség van Pest és a' vidéki megyék között.

Pesten úgy nevezhető tudományos vita van, melly fejtegeti bonczolja az elvet, és pedig nem csupán azért, hogy a" többséget a' végzés elhatározására' reá bírja, hanem hogy egyszersmind telhetőleg kifejtessen az elvnek minden oldala, 's hogy ezen fejtegetés nyomán a' végzésen túl is szerzessek közvélemény a' tárgynak. Vidéken azonban csupán annyiból áll a' vita, mennyi a' végzés' elhatározásának kiküzdésére szükségesnek találta; 's ha egyszer a' tekintetes karok' és rendek' igen díszes gyülekezete, valamelly tárgyban, a' legjelesebb ember, avagy legnagyobb ur javaslatára, nem annyira meggyőződésből, avagy tiszta felfogásból mint inkább engedékenység, – szívesség, – nehézkesség, – vagy helytelen időkíméletből hajlandónak mutatkozik arra, hogy a' végzésnek ez vagy amaz elvértelmében, elfogadásában meg egyezzenek és megállapodjék, akkor azon elvnek tisztább kifejtése idő pazarlásnak, feleslegnek, és nem tudom mi mindennek nézetik.

Pesten a' leg megszokottabb 5. 6. szónok terjedelmesen kifejti a' tárgyat, és pedig nem rit-

kán a' nélkül, hogy legkisebb ellenző mutatkoznék. Vidéken illy esetben valamelyik tagnak egy pár szavára, helyest harsog a' közönség 's a' tárgy el van döntve.

A' vidéki megyék, mint az énekkar egy kezdő hangot várnak, melly után ők is megzendüljenek. Pest azonban magáról is megindul.

Épen ezért az idézgetés (országgyűlési naplókból, más megyék példáiból, st. st.) sokkal gyakoribb a' vidéken mint Pesten.

Pestben okot fejtegetnek. Vidéken csak hivatkoznak az okokra.

Pest úgyszólván, vezetője a' közvéleménynek. A' vidék pedig követője.

Pest megyében a' vita terjedt szokott lenni, vagy legalább terjedtebb mint a' vidéki megyékben. Némelyek ezen terjedtséget hosszadalmaságnak nevezik, de jegyezzük meg', hogy a' minden oldalúságot, csak az illy en úgynevezett hosszadalmasság' útján lehet megszerezni; és bárha, é miatt az illy en helyen, több a' szalma (ezen nemzeti fűszerünk) mint azon megyékben, hol nincsen illy hosszadalmasság, de azt se feledjük, hogy a' hol több szalma, az az, hosszadalmasság

van, ott velő is több van. Vidéken tehát, ha úgy tetszik kevesebb a' szalma, de kevesebb a' velő is. (Pedig akkor sem volnék rágalmozó, ha azt állítanám, hogy bárba a' vidéki megyékben rövidebb a' tanácskozás mint Pesten, azon kívül ezen rövid időből is, nemritkán, tetemes rész szakítottatik ki, melly az üres palkosnak szenteltetik.) Itt tehát csupán arról lehet szó, mit óhajtunk inkább: több szalmát, több velővel, vagy kevesebb szalmát kevesebb velővel.

Pestben a' megyei gyűlés: tanács terem. (Legalább a' többi megyékhez képesté) Vidékben azonban csupán színpad, hol, akar van eléggé tisztában a' tárgyalás alatt lévő kérdés iránt, akár nincs, mindenki elmondja szerepét, mellyet tisztújítási és. egyéb efféle kinézések miatt, egyik vagy másik párttól elvállalt. Vagy soha sem látunk olly indítványokat, mellyeket sokan nem is értettek, vagy a' főlebbi oknál fogva, vagy pedig⁴ azért, mivel az például a' 'szabadelműség' nevében ajánltatott, megszavaztatni?

'S épen azért, mivel Pest megye, úgy szólván vezeti a' közvéleményt, 's mivel a' Pest megyei gyűlés, a' többi megyék gyűléseihez képest tanács-teremnek nevezhető: a' Pest megyei te-

remben, nem ritkán a' legnépszerűbb eszmék is bonczoltatnak, de, – és itt van a' különbség, – ezen bonczolás mindig csupa elő lépésből történik. Vidéken azonban, épen azért, mivel a' közvéleménynek nem vezetői, hanem csupán követői, sokszor még azok sem, minden bonczolása az egyszerű szabadelműekké fölkent eszméknek a' szabadelműség ellen elkövetett eretnokségnek nézetik; 's ennél fogva ha történetesen még is bonczolás alá jönnek az ilyen eszmék, akkor meglehetünk győződve, hogy ezen bonczolgatás nem elő hanem vissza lépésből történik. Sőt igazán szólva, még vissza lépésből sem bonczolják vidéken az elvet, hanem ha meg akarják buktatni, minden bonczolgatási szertartás nélkül egyszerűen ledorongolják.

Ezen párhuzomot azonban, Pest és a' vidéki megyék között, koránsem azért tevék, mintha az utóbbiakat jónak tartanám az előbbeni ellen felzendíteni; sőt én igen sajnálnám, ha ez megtalálna történni, mert azt hiszem, hogy az innen eredő versenygés csak rossz következéseket szülne a' hazának; 's azt vélem, hogy csekély értelmi, és ennél fogva csekély erkölcsi súlyunknak is nagyobb erobeni központosíthatása végett, 's hogy bizonyos

összehangzás legyen a' közvéleményben az irányra nézve, igen helyesen történik, ha a' vidéki megyék kitűnő élénk figyelemmel kísérik Pest megye működését, 's ez a' legjobb a' mit tehetnek. És inkább a' szónoklat álljon a' megyékben alantabb, minthogy ennek rovására az ország értelmi és erkölcsi erejének gyengítésével, széthúzás legyen az országban a' megyék között. De végtére, ezen párhuzamból az is kitűnik, hogy a' tanácskozó szónoklat a' megyékben, nem csak a' megyék' népgyűlési jelleménél fogva (különösen az első napokban), de már csak azért sem fejlődhetett ki, mivel a' vidéki megyék kiskorúságban vannak; minek egyéb iránt még az izgató szónoklatra is terjed ki befolyása.

Mind ezek mellett azonban, meg is merem én, hogy aránylag nem csekély azoknak száma nálunk, kik bizonyos középszerű szín vonalon felől lévén, jó szónokoknak nevezhetők: de hiszen illy alkalmas nyelvvel az erő kifejtésre 's annyi képességgel a' nemzeti jellemben a' szónoklásra, az nem is lehet máskép. – Azonban ne feledjük, ezen, úgy nevezett jó szónokok nagy részben, csupán viszonyos becsű megyei nevezetességek, mert hiszen minden országgyűlésre látunk tel jőni ilyen hi-

resztelt szónokokat, kik aztán itt elfuladnak a' többi követek között.

Mi a' szónoklat állapotát Franciaországban illeti, bár mit mondjanak is közönségesen, hogy a' francia nemzet tömegestől szónok, én részemről nem találtam azt olly magas fokon mint Angliában. Ez alatt különösen a' parlamentaris hangulatot értem; azonban egy általában nem azon értelemben, hogy a' parlamentaris hangulat Franciaországban épen nem, vagy pedig, minden nemesebb színezet nélkül léteznék? hanem csupán azon értelemben, hogy még nincs eléggé a' maga tisztaságában. Franciaországban még több szenvedély van a' tanács-teremben, mint, felfogásom szerint lenni kellene. De ez a' körülményekből származik, mivel senki se hidje, hogy az 1789^{ben} kezdődött forradalomnak már vége volna, 's e' szerint örök hullámzása közben élve a' mindennemű szenvedélyeknek, 's egy részről más napján egy véres forradalomnak, más részről elő estéjén egy újabb veszélyes napnak, nincsenek eléggé lecsilapulva és megnyugtatva a' kedélyek; de hogyan is kívánhatnók, hogy most már nyugodtak legyenek Franciaországban a' szenvedélyek, midőn örökké ellenforradalommal kell küzdeni a' szabadság igaz barátinak? Nyu-

godtság nélkül pedig nem lehet komoly tanácskozás. Az ellen-forradalmi törekevések miatt Franciaországban még nem ritkán valóságos csata-térre alakul át a tanács-terem. Pedig, hol csatázni kell, ott tanácskozni sem nem lehet, sem nem szükséges.

A' nép gyűlési szónoklatról Franciaországban, semmit sem szólhatok, mert Franciaországban ez idő szerint el vannak tiltva a' nép gyűlések, 's így tehát az izgató szónoklatnak most még csak mezeje sincsen Franciaországban, 's minden, mit a' mit ez ügyben mondani lehet, csak abból áll: hogy ha nincs, majd lesz. Mivel azon urak, kik a' nép gyűléseket eltiltó törvényt alkoták, feledék figyelembe venni, hogy a' francia nemzet ötven év óta sokkal számosabb és álhatatosabb jeleit adta a' politikai jogok iránti vágyának, sem mint hogy é mai nap jogosítva érezhetné magát valaki józannal azt vélni, hogy a' nép érzéketlen maradván az elnyomásra, a' párisiak soha sem látogatják meg a' Tuileries palota' tereméit. Hiszen még alig hordatta el a' szél a' torlaszok' porait! Azon urak nem gondolák meg, hogy azon nemzet, melly éberségének és erejének olly óriási jeleit

adta, ha legnagyobb részben a' parlamenti tagok' választási jogától is meg fosztva még a' nép gyűlésekből is kizáratik, előbb utóbb az utcán, még pedig fegyveresen fog össze gyülekezni.

Angliában sokkal jobban áll a' dolog. A' nép szenvedélyeinek, mint szellenttyűi a' status erőművének, nyitva állanak a' nép gyűlések, hol mind az, a' mi füst és haszontalanság, csendesen elpárolog; másrésről pedig nem léteztén Angliában udvar párt, melly más országokban mint esküdt ellenség, avagy legalább mint kártyatárs szokott a' nemzettel szemközt állani, a' pártok sokkal nagyobb nyugalommal állanak egymás ellenében a' parlamentben, mint más országokban, miből aztán az következik, hogy a' parliament valódi tanács-teremmé, 's a' komoly tárgyalásnak ápoló földévé vált.

A' sajtó teljesen szabad, 's nem használ ellene a' kormány semmi eszközt, sem nyilván sem alattomban, 'a e tekintetben nevezetes elsőséggel bír a' francia sajtó felett, melly örökké üldöztetik sajtó perekkel.

A' parlamentaris kormány is mélyen bele van

oltva a' nemzet' életébe, 's ennél fogva, nem kis-szerű hiúság, hízelgés, és családi összeköttetés, hanem a' valódi értelmiség és érdem emelnek a' kormányra.

Türelem pedig hasonlíthatlan van az angol parlamentben. Kihallgattatik még a' leg unalmasabb szónok is, mert ne gondoljuk ám, hogy csupán a' magyar országgyűlésen vannak unalmas szónokok! És legvégső esetben is, midőn a' szónok szenvedhetlen unalmassá válik, ekkor sem őt kény-szeretik az elhallgatásra, hanem magok a' megu-nok távoznak el a' teremből. ' E' nemben egy sa-játságos eset adta elő magát az 1843' parliament' ülésben. Angliában ugyan is a' mostan kormányon kívül levő whig párt, bárha jól tudja, hogy a' jelen parlamentben semmi esetre sem képes magá-nak többséget, azaz győzelmet szerezni, de még is mindannyiszor midőn annak erkölcsi szükségét érzi, erejének egész összegével bátran kilép a' sík-ra és megküzd az ellenféllel. És igen helyesen, mert ha ő maga nem küzd magáért, ugyan ki küzdjön tehát széles é világon? Kétszeres gyá-vaság az ellenfélnek teljesen át engedni a' csata tért. Így történt, hogy az érintett évben a' whig

párt' nevében Palmerston a' kormányon ülő tory párt' politikáját egy három óráig tartó nevezetes beszédben megtámadá. Ezen beszédre a' tory minis-terelnök Peel pártja részéről, nyomban elő adá a' védelmet, melly szinte olly hosszason tartott mint a' Palmerston elő adása. Ez után még egy pár rövidebb beszéd után az ülés eloszlott. Másnap a' vitatkozás' fonalát egy Haves nevű tag vette fel, 's mint hogy ezen úr egyáltalában nem olly embernek ismertetett, ki megütné a' mértéket, hogy olly roppant tárgyban mint Angliának bel és külpolitikája, jól a' dologhoz tudna szólni, a' tisztes Gentlemen-ek nem akarván magokat unalomnak ki tenni, annyira megritkulának a' teremben, hogy csupán 35. tag maradott jelen, mint hogy pedig a' ház' szabályai azt tartják, hogy az üléstartásra leg alább 40. tagnak kell jelen lenni, szokás szerint egy jelenlévő tagnak indítványára, a' jelenlévők össze számláltatván, ezeknek elégtelensége miatt az ülés eloszlott, 's így szakasztatott félbe a' Palmerston vád beszédével nem csekély komolysággal megkezdett vita.

És csak ezt lehet ám szólás szabadságnak nevezni! Magyarországbán azonban ugyan csak a'

szemébe tekintenének annak, ki azt állítaná, hogy a' ki valamely beszédet megunt hallgatni, a' helyütt, hogy azt követelné, miszerint a' szónok hagyja félbe beszédét, vonuljon ki ő maga a' teremből.

Meglehet azonban, hogy a' türelmetlenségnek nálunk azon oka is van, mivel nem mondom a' hallgatóságnak de még csak az országgyűlési tagoknak sincsen helyök hova távozzanak az unalom elől.

Különös! é szerint tehát még annak is tetemes befolyása van, hogy a' türelmetlenség nemzeti jellemünkbe vegye magát, mivel az országgyűlési teremek mellett nincsenek a' tagok' számára kényelmes mellék teremek!

Azonban nem lehet tagadni, mind a' parlamentben, mind a' népgyűlésekben, Angliában is vannak némellykor viharos jelenetek. De ezek a' parlamentben, nem is érintvén ez úttal, hogy igen ritkán jönnek elő, mind össze is alig egyebek, mint egy rövid perczig tartó zajosabb felkiáltás a' tagok, és egyedül a' tagok részéről.

És csak ilyen gyűlésben jöhetett aztán létre

olly fényes és még is kimerítő szónoklat, mely a 'classicus hajdankor' bölcseire emlékeztet.

A' népgyűlési viharok jóval komolyabbak; olmosbotoknak és ember ölésnek azonban híre sincs. 'S ezekben én azon meggyőződésre jöttem, hogy az angol népgyűlések, ha nem mindég viharosak is, de bizonyosan mindig zajongók.

De mit cselekszik tehát egy közönséges angol népgyűlési szónok? Képzeljünk egy embert, ki emelkedett helyen állva, öklével, fejével, sőt egész testével szüntelenül hadarász, kinek szónoklata zivataros és kicsapongó a' nélkül, hogy szívreható volna, ki, ha hallgatóiról beszél, hízeleg, ha pedig ellenfeléről, gúnyol és rágalmaz. Nagyítja pártjának mindennek tulajdonait; kisebbíti az ellenfél' érdemeit, 's midőn így nagyit és kisebbít, nem tekint sem az igazság' sem a' méltányosság' kívánatira. Ritkán bonczol, ritkán fejteget, és legalább igazán, még ritkábban okoskodik, hanem folyton dühösködik; 's mind ezen gázolásait olly nyelven adja elő, mely et ha tisztán, akkor egyszer mind hibásan mondunk ki, 's mellynek helyes kimondása végett, kerülve a' tiszta kiejtést, egy időben és egyszerre szuszogni, nyikorogni, és füttyölni

kell, melly nyelvről maga Byron ¹⁾ ezt mondja: a' mi durva, északi füttyölő, rőfögő torokhangú nyelvünket sziszegve, köpdösve, 's fecskendezve kell kimondani, – 's ekkor előttünk áll a' legközönsegebb, angolnépgyűlési szónok.

Mind e mellett azonban, nem lehet tagadni, a' szónoklat Angliában, a'' ncpgyűlésékben magasabb fokán áll a' kifejlődésnek mint nálunk a' leg több megyékben, és pedig, részint mert a' közön-ség felvilágosodottabb, részint pedig mivel nem lévén annyi külsőséghez kötve, szabadabb téren mozog.

Összevonva tehát mindent, a' mit mondtam, ezt lehet állítanom: nálunk a' tanácskozó, vagy is parlamentaris szónoklat, bárha nem mondhatnám hogy teljesen hiányzanának, kik alkalmasok volnának a' parlamentaris szerep vitelére, bölcsőjében van. Francia országban is több éle van a' vitatkozásnak, mint hogy egészen tanácskozó színeztűnek lehetne nevezni; a' francia szónoklatok is, mint a' mieink, inkább feleselések mint beszédek;

1) – our hars nothern whistling, gnintling, guttural, which w'ere obliged to hiss and spit and sputter all.
Byron. Beppo 44.

mind-é mellett azonban meg is legalább a' parlamentarizmuson van a' francia országgyűlés, a' mi országgyűlésünk máig még ott sincs. Anglia azonban mind kettőnknek dicsőséges példát mutat fel, 's különösen tanács-teremi szónoklata magas fokát érte el a' kifejlődésnek.

A' magyar szónok lángol, a' francia éget; az angol melegít.

A' magyar szónok üt, a' francia szúr; az angol ostromol.

A' magyar szónok parancsolni igyekszik, a' francia kényszeríteni; az angol meggyőzni.

A' magyar szónok azt látszik mondani; ennek így kell lenni; a' francia ezt: a' mit mondái az képtelenség; az angol pedig ezt; de íme így áll a' dolog.

A' magyar szónoklat mennydörgés; a' francia villámlás; az angol fényesen sütő és éltető erejű nap.

A' magyar szónoklatban fő-elem a' bátorság; a' francziában a' szenvedély, az angolban a' fontolás.

A' magyar országgyűlés olyan, mint egy portyázó sereg, melly szerte kalandoz, fegyelem

és rendtartás nélkül, a' franczia parlament olyan, mint egy vallás háború, hol okokkal vitatkoznak ugyan, de a' tisztas theologus urak azt is kinyilatkoztatják, hogy végső esetben fegyverre fognak kellni; az angol pedig, mint egy pálya bért ítélő bíróság.

*Az aristocratia 's különösen
a' magyar és az angol aristocratia,
tekintettel azoknak a' törvényho-
zásba való befolyására.*

Én azt hiszem, a' kiváltságok, mellyek valamely nemzet kebelében egy osztályt kiemelve, azt aristocratiává ¹⁾ teszik, igazságtalanok; továbbá,

- 1) Meg kell jegyezmem, mikép itt az aristocratia szó azon közönséges értelemben vétetik, melly szerint egy olly osztályt jelel, mellynek kizáró kiváltságai születésen alapulnak; mivel igazi értelmében véve ezen szót, melly szerint annyit tenne: a' legjobbak' uralkodása, ellene semmi kifogást sem lehetne tenni, sőt tiszta értelemben vett aristocratia, ha csak nem rendkívül csekély az ország, semmi-féle alkotmányos életben sem nélkülözhető. így például a' legdemocrataibb rendezetű statusban is, ha t. i. nem rendkívül csekély az ország, nem vehetvén mindenki közvetlenül részt a' törvényhozásban, ezen foglalkozást elkerülhetlenül bizonyos választottakra, követekre, kell bízni. Ezen értelemben

hogy ezen kiváltságok nem csak igazságtalanok, hanem hogy ezen az úton, az az kiváltságok által, korunkban immár, a' haza javát, virágzását, alkotmányos szabadságát, függetlenséget helyesen és célirányosan eszközölni vagy meg őrizni és biztosítani egy általában nem lehet; mert egy részről az aristocratia' fenléte az ország többi lakosaira nézve, már csupán létezésénél fogva, annyira bosszantó, lealacsonyító, hogy ezzel a' honpolgárok között, örökös súrlódás, sőt, kisebb nagyobb mértékben dühöngő, örökös polgár háború létezik; más részről pedig az aristocratia magában véve immár sokkal gyengébb és csekélyebb, sem hogy valamely nemzetet avagy annak szabályszerű (normális) életet, elevenségét, közszellemét, méltólag képviselhetné. Az aristocratia tehát sem nem érdemli a' kiváltságokat, sem azokkal a' haza javára célirányosan élni nem tud. Ha tehát az országot lehetőleg boldognak, virágzóknak, és mindenek felett erősnek akarjuk látni, mulhatlanul szükséges, hogy az aristocratia összeolvadjon a' néppel egy közös

tehát mindenütt kell lenni aristocratianak, azok t. i. kikre a' törvényhozás bízatik, vagy is a' követek, nem egyebek, mint igaz értelemben vett aristocraták. Ennyit az eszmének tisztába hozatalára.

nemzetiségben, 's ne legyen az országban semmi egyéb, mint a' magyar nemzetnek mindenkivel mással egyenlő tagja.

Mint minden eldarabolás, úgy a' hazának kiváltságosak és kiváltságtalanokra, azaz nemesekre való osztása is csak a' közhaza gyengítését húzza maga után. A' nemesség', vagy is a' kiváltságok megszüntetése alatt azonban nem azt érteni, hogy a' jelen szabadsági kiváltságokkal bíró osztály megfosztassék a' szabadságtól, hanem Csupán azt, hogy a' jelenben szabadsággal nem bírok is felruháztassanak azzal, hogy aztán ekkép a' szabadság közönségessé tétetvén, megszűnjék egyes osztálynak kiváltágos birtoka lenni.

Eldarabolva számtalan népi és vallási felekezetekre, 's hozzá még helyhatóságokra is, a' helyett, hogy ezen hiányainkat a' politikai egyenlőség' balzsamával pótolnák, 's ekkép orvosolnák, a' felébb érintett daraboltságunkból származó bajunkat, ezt még egy nagyobb, a' legnagyobb, a' legkárosabbal is öregbítve szemléljük.

A' politikai egyenlőséggel igen sokat lehetne segíteni meglevő egyéb bajainkon, és még is a' helyett hogy ezt tennők, félre dobván az egyen-

lőséget, még neveljük bajaink halmazát. A' helyett, hogy orvosolnék sebünket, elmérgesítjük azt.

A' kiváltságok' megszüntetése alatt tehát egyáltalában nem az emberek', a' nemesek' megsemmisítését avagy felkonczolását, hanem csupán a' kiváltságok' megsemmisítését, vagy is az ország minden lakosainak egyenlő jogúvá tételét értem.

Nincs képtelenebb dolog, mint azt mondani: Te Péter ki nemes vagy, minden utódiddal polgára fogsz lenni a' hazának; te pedig Pál, ki nem vagy nemes, a' hazának nem vagy polgára, 's nem is fog polgára lenni é hazának semmi nemű utódod sem. A' képtelenség' ugyan is nem abban áll, hogy Péter minden utódival egyetemben polgárává tétetik a' hazának, hanem csupán abban, hogy Pál nem csak a' maga személyére, hanem egyszersmind minden utódira nézve is kizáratik a' polgári jogból.

Nem abban áll tehát a' kiváltságok megszüntetése, hogy a' kiváltságos Péter' utódai elvesztésék polgári jogait, vagy is hogy megfosztassanak kiváltságaiktól, hanem abban, hogy a' Pál utódai is felruháztatván azon jogokkal, ezek meg

szűnjenek Péterre és utódaira nézve kiváltságok lenni.

Ezen megszüntetése tehát a' kiváltságoknak a' kiváltságosokra nézve semmi józan szabadság vesztést sem húz maga után, hanem csupán a' mostani kiváltságtalanokat is felruházza azzal. Az az, a' szabadság, a' helyett, hogy csupán némelyek' kiváltságos tulajdona maradna, köztulajdonává válik az egész nemzetnek.

Ha a' szabadságot a' nemzetnek csupán egy osztálya és csupán kiváltságánál fogva bírja, de nem csak hogy igazságtalan a' kiváltságtalanokra nézve, hanem azon felül lealacsonyításával is törtenik a' szabadság elvének. Sőt igazán felvéve a' dolgot ez esetben a' szabadság a' kiváltságos osztály' kezében még szűnik valódi szabadság lenni, és hatalommá fajul. És ezért válik aztán a' kiváltságosok' osztálya rendesen szenvedhetlenné; mert igen szép erény ugyan szabadsággal, vagy ezen esetben: hatalommal bírni, és azzal méltányosan élni, de az ilyen esetben, midőn t. i. szabadságaink köre, vagy is kötelességünk nem a'

mások szabadságköre által határozatik meg, hanem csupán saját jó tetszésünk által, az emberi természet' gyarlóságánál fogva, rendesen túl szoktunk csapni az illő határon, 's vissza élünk szabadságunkkal, vagy is inkább hatalmunkkal.

Igen is, hatalmunkkal! mert a' szabadság a' kiváltságos osztály' kezében, hatalommá válik, mellyel az a' kiváltságtalanok felett bír.

Vagy vizsgáljuk a' dolgot közelebbről.

Azon országokat, hol á" fejedelem akarátjának a' törvény határt szab; az az, hol nem rendelkezhetik kénye szerint, hol szabadságának körét vagy is kötelességét a' nemzet szabadságköre határozza meg, hol tiszté teljesítésében bizonyos meghatározott szabályokhoz kell magát alkalmaznia, közönségesen alkotmányos országoknak szoktuk nevezni.

Azonban bárminő szoros korlátok közé legyen is a' fejedelem szorítva, a' nemzet alkotmányos szabadságára még ez magában nem elegendő, hanem ezen felül még az is múlhatatlanul meg kívánatik, hogy ezen korlátokat meghatározni magának a' nemzetnek álljon jogában. Mert kérdem én,

volna é ott a' nemzetnek alkotmányos szabadsága, hol a' fejedelem önkénye meg van ugyan szorítva, de ennek meg határozásába nem maga a' nemzet, hanem valamely külföldi testület folya be?

Az ilyen országban kétség? kívül nem volna a' fejedelem határtalan önkényű, de a' nemzet sem bírna alkotmányos szabadsággal.

Tovább megyek, 's azt kérdem, hogy, hát ott volna é a' nemzetnek, tudni illik az egész nemzetnek alkotmányos szabadsága, hol a' nemzetnek csupán egy bizonyos osztálya bírna befolyással a' fejedelem' önkényét megkötő törvények meghatározásába!?

Az ilyen országban kétségkívül volna egy osztálynak hatalma, 's urasága, de a' nemzetnek, tudni illik az egész nemzetnek, nem volna alkotmányos szabadsága.

Ebből láthatni, hogy hol csupán a' nemesség bir a' törvényhozásba befolyással, nemzeti, az az közszabadság nincsen, hanem csupán egy osztálynak van a' nemzet' többi része felett urasága.

Míg tehát valahol a' törvényhozásba való befolyás kizárólag a' nemességet illeti, mind addig

azon országban nemzeti szabadságról beszélni haszontalan dolog’.

És valameddig nálunk csupán uraság lesz és nem szabadság, mind addig nem fogunk homályos állapotunkból kivergődni, ‘s erőtlének fogunk lenni mind belől mind kívül, ‘s ennél fogva nem lesz tekintélyünk a’ világon sehol sem.

Valamint tehát ott, hol a’ fejedelem saját jó tetszése szerint rendelkezik a’ nemzetről, szabadság nincsen, legalább a’ nemzetnek nincsen, mert a’ fejedelemnek nagyon is sok van: úgy hol a’ nemesség’ egyedül hír befolyással a’ törvényhozásba, ott sincsen szabadság, legalább az összes nemzetnek nincsen, mert a’ nemességnek nagyon is sok van. És íme ez esetben válik a’ szabadság hatalommá.

A’ hatalomtól pedig’ a’ zsarnoksáig csak egy lépés van, ‘s ha a’ hatalmas ember vagy osztály, zsarnokká nem válik, ez csak azért történik, mivel ő nem’ akarja, mivel ha akarná megtehetné, mi természetesen igen silány biztosíték, ‘s ezen esetben természetesen nincsen is a’ népnek jog köre.

És így, hol egyedül a’ nemesség bír a’ tör-

vényhozásba befolyással, csupán uralkodás és hártatlan önkény van egy részről, és szolgaság 's polgári semmisség más részről

Egyik meg sem mozdulhat, a' másiknak pedig szabad tetszésétől függ, hogy jót avagy rosszat cselekedjék büntetlenül.

Hogy a' nemesség hatalma nem egyéb a' hártatlan uralkodásnál, mutatja azon magyar közmondás is; A' nemes ember kis király a' jószágában.”¹

Kétségtelen dolog tehát, hogy hol a' fejedelem önkénnyel bír, ott szabadság nincsen, azonban ne feledjük, ha az önkény nem, a' fejedelem, hanem valamely osztály kezében van, ez által a' szabadság sorsán legkevesebbé sincs segítve, mert az önkény többek kezében is örökké önkény, sőt ekkor még gyűlöletesebb fog lenni, mert minden lépésen észre vehető lesz. Az önkény soha sem változik át azért szabadsággá, ha többek kezébe megy át. A' szabadság nem abban áll, hogy ne egy személy bírjon önkénnyel, hanem, hogy senki se bírjon önkénnyel.

Magyar országon most valóságos önkény alatt

van a' nemzet, csak hogy ezen önkény, nem egy személy' hanem egy osztály' kezében van.

Köztünk és az orosz birodalom között csak azon különbség van, hogy ott egy, nálunk pedig száz ezer önkényes uralkodó van. És én nem tagadom, hogy ezen utóbbiak' sorába tartozni nem megvetendő dolog, de azt gondolom, hogy vég tére is a' nép itt is ott is egyenlően el van nyomva.

Kétségtelenül nem csekély hiba a' törvényhozásban, ha a' polgári jog, mint Franciaországban csak a' gazdagoknak van meg adva. Azonban hol ez így van meghatározva, ott még is legalább bizonyos mindenkire egyenlően kiterjedő fokozat van, 's kisebb nagyobb mértékben, mindenki az alkotmány sánczai között van, mivel aa efféle elrendezés olyan forma, mint ha egy mindenkinek készen álló kétszáz fokú lépcső volna, mellyen azok, kik már a' lépcső legfelső fokára jutottak, befolyással bírnak a' törvényhozásba. A' helytelenség csak abban áll, hogy miért mondatik, mikép csupán a' legfelső fokon álló bír be-

folyással a' törvényhozásba, 's miért nem mondatik inkább az, mikép minden ki már a' lépcsőre feljutott, az az adózik, bár mellyik fokán legyen is annak egyenlően befolyással bir a' törvényhozásba. De hol a' születés adja meg a' polgári jogot, és tagadja meg azt, már ennél bolondabbat képzelni sem lehet.

Hol vagyon mennyiség határoz, az fonák, de itt bárha csupán a' legvagyonosabbak bírnak is polgári joggal, legalább útban vannak mindnyájan, 's bárha igen sokan el nem érik is a' czélt, (és ez a' hiba) de legalább mindnyájan egyenlő mértékkel méretnek. Ellenben hol a' születés határoz, ott a' nemzet kőfalakkal van elosztályozva.

A' nemesség honunkban nem elegendő az ország erejének fentartására, avagy annak méltó képviselésére.

A' nemesség egy ki fonnyadt váz, mellynek kiszáradt csontai kolompolnak, csörömpölnek, de a' mellyben többé élet és velő nincsen.

A' mohácsi és győri ütközeteket a' nemesség vesztette el.

Egy híres ¹⁾ szónoktól egykor azt kérdek, mi az aristocrátia? Az aristocrátia, felelé, mindjárt meg mondom önöknek. Az aristocrátia szövetsége, egyesülete azoknak, kik fogyasztani akarnak, & nélkül, hogy természeténék; élni, a' nélkül, hogy munkálódnának; elfoglalni minden hivatalokat, a' nélkül, hogy képesek volnának azoknak megfelelni; meg szerezni minden jutalmazást a' nélkül, hogy meg érdemiének.

És valóban a' nemesség nem való a' munkára, hanem csupán a' henyélésre.

A' nemesség legalkalmasabb eszköz, hogy a' henyélés mint valami fekély ellepje a' testet, 's elterjedjen a' polgári társaságban; mivel a' nemesség csupán akkor és csupán annyit dolgozik, midőn és a' mennyi éhenhalása kikerülése és időtöltése végett meg kívántatik. Sokszor még ezen határok között is rest a' munkára.

Némellyek panaszkodnak, hogy a' nemesség megveti a' kereskedést, melly a' nemzet vérét élénkíti, és elevenségben tartja.

1) Foy francia tábornok , 's követkamara tag.

De ugyan mit nem vet meg a' nemesség?

Egyébiránt a' nemesség ha akarná sem volna alkalmas a' kereskedésre, – mert a' nemesség undorodik a' munkától. A' nemesség csak a' szélsőségeket szereti, vagy tékozló, vagy fősvény; a' takarékoság előtte ismeretlen dolog; azon kívül a' nemesség kevély, 's a' kevélységgel nem fér össze a' szorgalom és az ügyesség; a' kereskedés pedig szorgalom és ügyesség nélkül elő nem állhat.

A' nemesség legalkalmasabb eszköz, hogy az ország egyik osztálya elpuhíttassék, a' másik pedig szüntelenül bosszantassék, mert hiszen mi a' nemesség.

Jutalom képzelte, vagy valódi érdemért, melly jutalom abban áll, hogy némelly ember a' többiek felett bizonyos elsőséggel ruháztatik fel a' polgári társaságban, melly elsőségek, megfoghatlan dolog! – átszállanak az utódokra is. A' nemesség tehát fény és kitüntetés; de mit csináljon a' fitogtatáson kívül egyebet az unoka, kinek magának semmi érdeme sincs, 's ki még is kitüntetve érzi niagát a' polgári társaságban ennek hibás törvényei által!?

A' nemesség tehát haszontalan dolog a' nemes lelkűnek és az érdeemesnek, 's nagyon sok az érdemetlennek, és a' nemtelen keblűnek.

Képtelen dolog lévén a' nemesség elvileg, épen ezen oknál fogva teméntelen kinövéseknek is szülője a' közéletben.

A' nemesség bűnös nemzője a' kevélység, irigység, féltékenység és kérkedékenységnek. Ápoló földje a' hiúságnak; magva az egyenetlenségnek, és viszálykodásnak. Eszköze a' zsarnoki önkénynek. Menedéke a' tanulatlanságnak és a' kicsapongásnak. Halálos mérge a' polgári egyenlőségnek. Ostora a' szegénységnek. Bilincse a' nemzeti szabadságnak. Tenyésztője az unalomnak és a' henyeségnek, mellyek ismét a' bűnnek nemzői. Czimborája a' betyárságnak, hetykélkedésnek, és a' mások jogkörében gázoló kicsapongó hősködésnek. Pártfogója az erkölcstelenségnek, és egy szóval meg vesztegetője a' polgári és a' társas erényeknek.

Hasonlít a' ragadozó állathoz, melly a' haza vérére szomjúzik, vagy legkedvezőbb esetben, olyan, mint az elkényeztetett öleb, melly semmit

sem cselekszik, kivéven, hogy mindenkit meg ugat, ki neki nem hízeleg.

A' nemesség szeret emészteni, tékozozni, fényelegni vagy legalább kitűnni. Nem szeret munkálódni, vagy pedig a' haza' és egyesek bajain segíteni.

És senki se idézzen ellenem egyes fölemelkedett lelki nagyságú aristocratákat, kik fényes áldozatokat tettek a' haza oltárára, mert még egy részről egyet találunk illyet, addig más részről százakat látunk, kik semmi becsülésre méltó dolgot sem cseleksznek.

Ki ősei érdemével dicsekszik, magának nem lévén semmi érdeme, úgy tekinthető, mint a' ki ősei' sírjára áll, hogy alapja legyen kérkedésének; épen ez által azonban, hogy őseinek sírján kénytelen állani, ő az érdemetlen, csak tapossa azoknak hamvait. Az illy nemtelen nemesnek nem volna kár megjegyeznie, hogy ha nekie, ki semmi érdemmel sem bir, büszkeségére válnak ősei, kik meglehet, kitűnő érdemeket tevének a' haza oltárára, bezzeg ő nem válik dicsőségére derék őseinek.

És hogyan kívánhatjuk, hogy az ilyen érdemtelenek rongyhada elegendő legyen, valamelly haza' belerejének fenntartására, avagy eszközésére!

A' nemesség természeténél és helyzeténél fogva a' legnagyobb önzésnek nyit tág kaput, és ugyan mit várhatunk azoktól, kik szüntelenül önző czélok-kal foglalkoznak.?

És minő üres büszkeség és dicsőség legyen az őseivel és öröklött nemesi javával 's czinnvel való kérdés, arról egy nagy hirü északamerikai író Paine Tamás a' múlt század' végen ezt mondja: A' cím gúnynév, 's a' gúnynév cím. A' dolog magában véve igen egyszerű; más részről azonban az emberek ostobaságát tanúsítja, mert ez által magokat le alacsonyítják. Ezen dolog a' férfiút kicsinyíti azokban, mikben az nagy, 's a' hölgyet majmolja azokban, mikben ez kicsiny. A' férfiú tzifra szalagokra gondol, mint a' kis leány! – De mit is lehet a' címek alatt érteni? Ha valamelly bíróról vagy tábornokról beszélünk, elménkben a' hivatalnok' eszméje keletkezik, 's egyiknek komolyságára a' másiknak vitézségére

gondolunk, de ha valamely pusztá szót címül használunk, ahhoz semmi nemű eszmét sem vagyunk képesek kötni, mert az egész állatországban nem lehet a' hercegek', grófok 'st' nemére reáakadni.

A' haza javának eszközölhetésére minden polgárnak közremunkálódása megkívántatik.

És ímé, mi a' helyett hogy eszközölnők, mi-kép minden polgár a' haza javának elő mozdítására intézhessen törekvését, eldaraboljuk a' nemzetet; kizárjuk a' legnagyobb részt a' versenyezhetés teréről; lehetlenné tesszük a' legnagyobb rész' hazafias közre munkálódását; sőt egymás ellen ingereljük az eldarabolt gyenge tagokat.

Hogy valamely nemzet kívül erős lehessen, annak eszközölhetése végett, egyességre van szükség a' nemzet' kebelében, mert ki képzelhet magának olly nemzetet erősnek kívül, melly számtalan részekre lévén eldarabolva, belől is gyöngé.

Ne feledjük a' zsarnokság' jelszavat: Divide et vinces.

Ha valamely országban a' helyett, hogy egyesítenők őket, több osztályokra daraboljak el a' polgárokat, 's ez által alkalmat adunk nekik a' versenygésre, és meghasonlásra, 's a' helyett, hogy őket a' köz haza eszméje szerint valamely központban egyesítenők, csatatérré alakítjuk a' hazát, hol azok, kiknek a' közhaza egyenlő édes fiainak kellene lenni, mint két ellenséges tábor állítatnak egymással szemközt, ugyan mikép várhatunk ebből a' hazára nézve üdvös következtést!?

Némellyek azt mondják, hogy a' nemesség' kiváltságai igazságosak, mivel azokért köteles az utolsó szükség' idején a' hazát védeni.

Ha a' nemteleneknek ezen szavak által menteni szándéklott elnyomása égben kiáltó bun nem volna, azt mondanám a' felebbi okoskodásra, hogy nevetséges.

Ám vizsgáljuk röviden ezen okoskodást.

Mellesleg legyen megjegyezve, először is azt mondom, hogy ha béke idején, mint eddig, ezen-túl is minden hadigyakorlat elmulasztatik, akkor

ezen az utolsó szükség idejére való felkelés, ezentúl is örökké oly dicsősséges következésű leend, mikép a' legutóbbi alkalommal Győrnél tapasztaltuk.

A' mit azonban érdemileg lehet ezen okoskodás ellen felhozni abból áll, hogy a' hazát az utolsó szükség' idején védeni oly kötelesség, melly alól magát senkinek sem szabad kivonni, mellynek teljesítése tehát semmi különös érdem, 's egy általában nem olyan, mellyért valamely különös kiváltságra lehetne számot tartani.

És kérdem én, nem védik-é a' nemtelenek is a' hazát az utolsó szükség idején?

Sőt nem őrzik é a' hazát a' nemtelenek azonfelül még a' béke idején is?

É szerint ha érdem a' hazát az utolsó szükség' idején védeni, ez oly érdem, mellyben a' nemesek és a' nemtelenek közös részt vesznek.

Mivel azonban a' nemtelenek ezenkívül még a' béke idején is katonáskodnak, ebből világos, hogy ha a' haza védelmében teljesített kötelesség miatt valakit kiváltság illethet, ez sokkal méltóbb jogon illetné a' nemteleneket mint a' nemeseket.

De azt mondják némelyek, hogy a' nemesek saját költségükön katonáskodnak.

Ej, ej, hát a' nemtelenek ki költségén katonáskodnak?

Sőt azonkívül, hogy a' nemtelenek viselik a' hadi adó' minden nemű terheit, nem különben ők hordozzák meg a' házi adó költségeit is. 'S ha felhangzik olykor egy szó, melly azon roppant igazságtalanságokat érintve, mellyek a' nemteleneket sújtják, a' házi adó terheinek a' nemesség által birtok aránylag leendő átvállalását czélozza, az ólmos botokkal fegyverzett böszült tömeg, mint vad csorda ordítzza „nem adózunk.”

A' haza védelmezése tehát kötelesség, mellyel dicsekedni nem lehet, 's mellyben nem is egyedül a' nemesség vészen részt, sőt a' mellyben épen a' nemesség vészen kevesebb részt. De eltérve attól; hogy ez mindenkivel közös kötelesség, ha ezen felül más egyebet a' győri ütközetnél felmutatni nem tudunk, ezen nyomorú dicsekvés még szemtelenné is válik.

És így áll a' nemesség híresztelt érdeme a' haza védelme ügyében!

A' nemesség, mint a' haza elkényeztetett gyermeke, teljesen hasonlít természetében a' gyenge szülők elkényeztetett gyermekeihez.

Szeszélyes, házsártos, makacs és önfejű; boszszontója és kízója a' cselédeknek, házi állatoknak, sőt saját testvéreinek.

Azonban a' nemesség minden makacssága mellett is hajlandó a' szolgaságra, mivel felettebb kész egy felsőbb hatalom előtt a' porba borulni, csak hogy az elnyomás, melyet más részről alatt valóin gyakorol, elnézessék, vagy épen annak kiterjesztése megengedtesék.

Így látjuk, hogy a' legtöbb nemesség között a' világon mindenütt legkevesebb a' független ember a' kormányok ellenében.

Ez azonban még nem elég:

Midőn I^{ső} Lajos királyunk testvéréért Andrásért a' nápolyi hadba elegendett, a' nemesség nem késett a' királynak ismételve segítségére sietni; miért is a' király hála fejében meg egyezett, hogy azontúl a' földes-urak' jobbágyaik' természetményéből kilenczedet húzhasanak.

Illy okért, és így fizetett első Lajos király!
Illy okért, és ezért fizettetik a' kílenczed.

A' nemesség vagy mély álomba és részvétlenségbe szenderedik a' közügyek iránt, vagy pedig ha nem alszik, éber létét osztakozás, czívódás, és vérengzés bélyegzik.

Mind kettőre példát találhatunk honunkban.

Így például a' nemesség rendesen csak igen csekély számmal szokott a' megyei gyűlésekben részt venni; és nem sokat gondol vele akar mint intéztetnek is el a' közügyek; ha azonban némellykor nagy számmal jelenik meg a' gyűléseken, és tisztújításokon, akkor ugyan ellehet mondani: adtál uram esőt, de nincs köszönet benne!

És a' középkorban is, a' derék Hunyadi János idejében, ki bátor és győzelmes seregét, melly legnagyobb részben, mindig nemtelenekből állott, annyi dicsőséggel vezette a' csataterre, 's ekkép Magyarország' függetlenségét megoltalmazá, 's messze időkre kiható lényt szerzett annak, valahányszor veszteséget vallott a' jeles hadvezér, an-

nak mind annyiszor a' nemesség volt oka, melly nem elégedvén meg, hogy mindig a' lehető legcsekélyebb részt vett a' táborozás' terhében, ezen gyáva félre vonulásán felül, az ármány, irigység és árulás útján is mindent elkövetett, hogy a' magyar sereg megveressék.

Illy hős, és valódi hazaszeretetű a' nemesség!

Szomszédságunkban egy nemzetet láttunk elesni, mellynek polgári életében, nemzetünkével sok hasonlatosság találtatik.

Értem a' lengyel nemzetet; 's értem a' lengyel 's a' magyar nemzet' helyzete közötti hasonlatosságot.

Lengyelországban hajdan valamint nálunk, – gyalázatunkra esik mondva, – még most is, csupán a' nemes ember volt polgára a' hazának. És ezen ok miatt esett Lengyelország függetlensége áldozatul.

Felemésztvén ugyan is az ország' erejét és idejét a' pártviszályok, és meddő versenygések, a' roppant kérdés, melly Lengyelországra nézve élet-

kérdés volt, (a' felosztás kérdése) erőtlően találta a' lengyeleket. Azon idő oltá hős elszántsággal láttuk a' lengyel nemességet fegyverre kelni; 's ezen hős elszántságot ismételt alkalommal láttuk feltűnni. Hasztalanul! A' nemesség immár nem elegendő egyedül a' haza védelmére.

Mert a' hol nemesség van, a' nemtelenek mostoha figyermekéül tekintetvén a' hazának, úgy szólván csupán az elsőkre és nem mindenkire van hívva a' haza ügye, szerencséje és védelme; a' nemtelenektől legalább semmi esetre sem lehet a' hazának annyit várnia, – vagy is inkább a' haza nem érdemel ezektől annyit – mint nekie t. i. (a' hazának) a' közügy biztosítása végett arra szükségé volna. És így nem mindenki, hanem csupán a' nemesség lévén olyan, kire a' haza számolhat, nem lehet elegendő nagyszámú a' haza bajnokainak száma.

Különös dolog! Valamennyi hadvezér örökké azon igyekezik, hogy minél nagyobb számú hadsereggel állhasson ki a' síkra; 's a' status tudományban némellyek legkevesebb tekintetbe sem veszik ezen egyszerű elemi igazságot; azaz, a'

helyett hogy azt mondanák: igen is, a' magyar koronának 15. millió lakosa van, legyen annál fogva ugyan annyi fia is és bajnoka is, azt mondják: igen is, a' magyar koronának 15. millió lakosa van, demi azt akarjuk, hogy csupán 500,000. fia és bajnoka legyen.

És kérdem en, van-é az ilyen elrendezésben, nem mondom status bölcsesség, de csupán egyszerű józan ész?

Ha ezen halálos méreg nincs a' lengyel alkotmányban, az az, ha nem csupán a' nemes ember volt volna a' hazának polgára, úgy kétségtelenül nem fogott volna annyira elgyengülni lengyel ország belül, 's következőleg nem fogott volna olly gyer.ge lenni kívül, hogy a' szomszéd hatalmasságoknak tehetségekben áll vala őt felosztani. Ne feledjük tehát, mikép Lengyelország azért bukott megj mivel alkotmánya lényegesen és egyedül aristocrata volt. A' nemesség elfecsérli az időt, és az erőt hin pártviszályokkal, 's meddő versenyzésekkel, 's ekkép tökéletesen elgyengíti az országot mind anyagilag, mind szellemileg.

És íme ezen kép, melly Lengyelország' elbuk-

tát ábrázolja, fájdalom! igen is hasonlít hazánk' jelen állapotjához.

Sőt Lengyelország még sok tekintetben kedvezőbb helyzetben volt, mint mi vagyunk.

Lengyelország' nemessége ugyan is elegendően harcias természetű és erejű volt, 's a' nemesség! közfalon kívül a' nép a' nemességgel nemzeti és vallási tekintetben egy ugyan *azon testnek* volt alkotó része. ¹⁾ Egy szóval ott mind magában véve a' nemességben, mind pedig" az összes nemzetben több erő és nagyobb egyesség volt mint mi nálunk.

'S mit mutathatunk mi fel ennek ellenében?

Nemességünknek szegényebb része, az igaz harcias természetű, sőt, kivált ha a' csapszéki vi tézséget is beszámítjuk, talán kelletinél is harciasabb természetű, 's katonás természetén kívül, – a' mi különben nem mind egy, – valóban harcias erejű is. Gazdagabb része azonban, vagy is azon része, mely földbirtokához képest gazdag le-

1) Voltak ugyan Lengyelországban is különböző vallás felekezetek (dissidensek) de sokkal kisebb arányban mint nálunk.

hetue, általában véve elpuhult, elkorcsosodott, 's ennél fogva ha harczias természetű is talán, bizonyosan nem katonás erejű is egyszersmind.

Nemességünk tehát ha anyagi szempontból tekintjük; nem állja ki a' hasonlítást a' lengyel nemességgel; szellemi szempontból tekintve pedig a' dolgot, még csikk annyira sem közelítünk a' lengyel nemességhez, mint az anyagi oldalról,

A' lengyel nemesség ugyan is teljesen át volt hatva nemzetisége érzetétől, 's bárha é tekintetben nemességünk szegényebb része ellen, – a' nagy többséget véve ugyan is fel, – hasonlóul ismét semmi panaszt sem lehet fel hozni, általában véve a' dolgot; nemességünk gazdagabb részének nemzeti jellemével azonban egy általában nincs mit dicsekednünk. Ezeknek igaz nagy része határozottan elvált nemzetiségünk ügyétől, 's a' többi is, bizonyos kivételekkel, mind a' mellett, hogy ne talán némellykor felbuzog a' nemzetiség' érdekében, ez nála csak divatból, népszerűség hajhászásból, vagy tán épen időtöltésből történik; igazán megnevezve a' tényt, a' nemzetiség az ő ajkai-
kon csak üres szó, mellyet elpengetnek, hogy másokat bolonddá tegyenek.

A' mi úgy nevezhető fő nemességünk között azt lehet kivételnek nevezni, a' ki meg érdemli a' hazafi nevet, – és valóban körülményeink é tekintetben olly rendkívül mostohák, mikén fájdalom! minden igaztalanság, rágalom, és túlzás nélkül elmondhatjuk, miszerint épen fő nemességünk' sorában találtatnak hazánknak leghálátlanabb és legkorcsabb fiai.

Azonban nézzük közelebbről mint vagyunk magával kisebb nemességünkkel is, melly még is némileg kiállja a' lengyel nemességgel a' hasonlítást?

Kisebb nemességünk az igaz hogy eléggé gazdag a' tiszta érzelmekben, de ha ezt egyszer elmondtuk róla, akkor már minden jó tulajdonát elszámláltuk.

Már pedig kétségbe vonhatlan dolog ugyan, hogy a' tiszta érzelem gazdag bányá, de végtére is nem egyéb mint csupán bányá, mellyből hogy valamit nyerhessünk előbb még mívelni kell.

Tudományos készütsége a' született törvényhozók ezen osztályának úgy szólván semmi sincsen.

Mind össze is legfelebb ügyvédek és mezei gazdák.

És pedig minő ügy védek, minő mezei gazdák!?

Maga a' közvélemény sincs é tárgy körüi tisztában; van sok ügyvéd, ki csupán feleselő, torokkal győző; vagy mind össze is álnok, csaló és ravasz, és az ilyen emberekről még sem azt mondja a' közvélemény, hogy gaz emberek, hanem, hogy nagy prókátorok! Más részről pedig az olyan mezei gazdákra kik egyedül arra törekeshnek, hogy jobbágyaik által az úrbér által megszabott minden napszámot Ieróvassanak, 's hogy szüntelenül foglalatosságban legyenek, rendesen már azonnal reájok fogja a' közvélemény hogy nagy gazdák, pedig tulajdonképen meglehet, miszerint csak nagy tyúkültetők, mivel a' fenntebbi két módnak egyike sem czél, hanem csupán eszköz.

Nemességünk tehát mint látszik, anyagi tekintetben sem ugyan, de mindenek felett szellemi tekintetben sem üti meg a' mértéket.

Lengyelországban a' nemesség minden tekin-

tétben jobb és erősebb volt a' miénknél, 's ezen kívül a' néppel közös nemzetisége kapocscsal is volt egybe fűzve, és meg is, csupán azon egyszerű ok miatt, mivel minden egyedül a' nemesség re volt alapítva, Lengyelországnak függetlensége áldozatául esett a' fonák berszerkezetnek, és mi, kik mind külön véve nemességünkben, mind össze véve egész országgal minden tekintetben gyengébbek vagyunk a' lengyeleknél, haladhatunk, avagy, csupán megmaradhatunk é, ha örökké csupán a' nemességre és nem a' nemzetre építünk?

Így tanulhatnánk Porosz országtól is, melyre nézve a' Jénánál elveszett ütközet épen olyan volt, mint mi reánk nézve a' mohácsi, csak hogy ott ezen ütközet után a' köz állomány épületének alapköve szélesebben kiterjesztetett, mi pedig a' mohácsi ütközet után, kitűnő oktalansággal, a' már Mohácsnál is gyengének mutatkozott, 's itt még jobban össze törött nemesség' kezében hagytuk egyedül továbbra is hazánk' sorsát.

Azonban, ha Poroszországnak példája érdekes reánk nézve azon okból, mivel ez egy olly

országnak nem közönséges felemelkedését tünteti előnkbe, a' polgári egyenlőségnek, ha mindjárt minden alkotmányos életnélkül is, megalapítása által, melly mind lakosainak számára, mind kiterjedésere nézve egyike az igen kevésse nevezetes nagyságú országoknak; mindenek felett tanulságos lehet reánk nézve Franciaország' példája, hol egy nemzetet látunk, az alkotmányos, polgári egyenlőség' elve által a' legfelsőbb polczra jutni Európában; egy olly nemzetet, melly már az elvé-nülés' minden nemű gyengeségei, 's a' hosszas kicsapongásokból származott ezer betegségek által nülés', e felül még a' legrettenetesebb zavaroknak, zivataroknak és fellengősi magasztalásnak volt évekig kitéve.

Az udvari kicsapongás, fényelgés és tékozlás által mind anyagilag mind szellemileg ki merített nemzet már, úgy látszott a' halálhoz állott közelebb mint az élethez. Franciaországról a' XV. és XVI Lajosok korában szinte úgy beszéltek mint most Görögországról: íme egy nemzet szemünk előtt hal meg! 'S egyszerre csak, nem csekély bámultára az egész világnak, a' sírba szállni készülő vén helyeit, az ifjú erejű óriás tűnt fel

Franciaország képében. Nem ártott a' nemzetnek még maga a' rendkívüli belső megrázkódás, belviszály, és polgár bábom sem, melly Franciaország' történetében a' múlt század' végén annyira minden perczben halmozva tűnt fel. Az üldözés és gyilkolás a' törvénynek, a' pusztítás és rombolás a' jólétnek nevében minden napi volt. Ki a' haza ügyében fáradozott, nem ritkán, mint a' haza java ellen törekedő vérpadra hurczoltatott; kik pedig lehetőleg csendes állapotban óhajtottak maradni, 's csak távolról akarák szemlélni a' tényeket, nem ritkán mérséklettel vádolva, hasonlóul nyak tiló alá kerültek. Különös dolog! A' mérséklet szüleménye lehet a' félelemnek, bátortalanságnak, vagy pedig a' kivitelre készen álló eszközök iránti nem elegendő hiedelemből, avagy belátásból származó bizalmatlanságnak vagy együgyűségnek, de bűnnek a' mérséklet soha sem bélyegezheti. És még is ellenére mind ezen bajoknak, viszontagságoknak és nyomoroknak, mellyeknek Franciaország, és pedig hoszas szenvedés után ki volt téve, elvonult képe helyett új alakot öntvén magára, az az, köz állományi belszerkezetét kijavítván, egyszerre, mint egy hamvaiból kikelve, új életre és erőre tett szert.

Elő jött a' convent, 's a' bölcs törvények által, mellyek folytán a' polgári egyenlőséget és összpontosítást meg állapította, megmentette, és újjá szülte Franciaországot.

A' francia conventben igen sok hazafiúság és nem kevesebb értelem és tudomány volt; olly dolog, mit magok a' legitimista írók is megismernek.

És ezen convenu magas értelem, melly új életet lehelt Franciaországba, a' kiváltságok leg-határozottabb ellenségének mutatta magát.

És íme ezek szerint előttünk két példa: egyike azoknak egy kicsiny népet mutat, melly a' semmiségből kiemelkedve „Poroszország” név alatt helyet foglalt az összes európai hatalmasságok' első rendében; másika pedig olly elvénült és elerőtlenedett nemzetet mutat, melly új erőre kelve, nagyságot és dicsőséget vívott ki magának.

Mi előtt azonban Poroszország, úgy szólván, szerepét kezdette: az úgy nevezett nagy választó fejedelem, ki az 1° porosz királynak atyja volt, megtörte a' nemességet.

Franciaországban hasonló dolog történt a' forradalom alatt.

És mi nem akarnánk tanulni ezen két különböző nemű, de egy iránt a' haza javára irányzott czélú példából?

Ha nem volnánk más nemzetek' társaságában; vagy is ha egész Európában vagy épen az egész világon csupán mi magunk volnánk, vagy, ha csupán olly nemzetek társaságában volnánk, mellyeknél az aristocratia hasonlóul csupán maga alkotja a' nemzetet; akkor az igaz nem volna múlhatatlanul szükséges a' kiváltságos osztálynak, vagy is a' kiváltságoknak meg semmisítése. Nem volna múlhatatlanul szükséges, mondám, mivel a' több nemzetek hozzánk hasonló belszerkezettel bírván, é miatt nem fogna az egyensúly reánk nézve mostohául állani. Azonban bár a' kiváltságos osztály' életben hagyásával is megállhatnánk ekkép, nem lehet tagadni, hogy még ekkor is nagyon bölcsen tennénk, ha a' kiváltságokat eltörlenők, mivel ezen lépés által egyszerre fölébe emelkednénk mind azon

országoknak, melyekben a' kiváltságos osztályok továbbá is életben maradnának.

Most azonban, midőn az egész mívelt világban egyedül vagyunk, kiknél egyedül a' nemesség a' nemzet, midőn a' polgári jogokat mindenütt részint kiterjesztve, részint kiterjeszteni látjuk, hátramaradásunk valóságos folytonos vissza lépés.

Ha nem volnánk Európában, ha nem volnánk a' jelen században, akkor a' nemesség talán tovább is helyeselhető volna valamennyire, 's továbbá is megmaradhatna talán kizárólagos jogos ország lenni, most azonban már letűnt ideje, mert kizárólagos jogos osztály lenni annyit tesz, mint úr lenni a' többi hon polgárok felett, kik mélyen alant bizonyos nemében görnyedeznek a' rabszolgaságnak, 's hasonlítani lehet az ilyen kizárólagos jogos osztályt az olyan pulyához, kiről magas pártfogók azt szokták mondani: adjuk katonának; közlegénynek ugyan nem való de majd jó lesz tisztnek!

Ha magunk volnánk é világon, 's nem volnánk más nemzetek' társaságában, 's ha ezen állapot nem volna egy bizonyos neme a' verseny-

nek, akkor nem kétlem, tetszésünk szerint lehelne akármennyire szigorúan aristocratára tenni alkotmányunkat. Roma beszél. De miután é világon a' nemzetek egy köz nagy versenyben élnek, az aristocratiát rendkívül kegyelni, valóságos hiba, melly által a' verseny nehezebbé tétetik reánk nézve, 's ennek kikerülése végett, vagy czélszerűen kell gondoskodnunk, vagy pedig előbb utóbb megkeserüljük gondatlanságunkat. Lengyelország beszél.

A' vad ember úgy él az erdők' rengetegében a' mint kedve tartja, de a' ki egyszer városba költözik, kénytelen magát azokhoz szabni, kiknek társaságában él.

És ez a' mi helyzetünk Európában.

Legyünk meggyőződve, mikép minden bajainknak az a' kútfeje és alapja, hogy egyedül a' nemesség bír befolyással a' törvényhozásban.

Már sokan és sok helyütt mondák, miszerint

hitelünk felettébb gyenge lábon áll; de kérdem én, hol alapul ez másutt, mint a' törvényekben? És honnan származnak ezen botrányos törvények, mellyek a' jó lelkű hitelező helyett a' csaló adóst pártolják, más honnan, mint hogy az aristocratákból álló törvényhozás kedvezni akart az aristocratiának?

És már most aztán mondja nekem valaki, hogy az aristocratia rútol vissza nem élt törvényhozási jogával.

És ha valaki azt mondaná, mikép igaz ugyan, hogy egyedül a' nemesség bír nálunk politikai jogokkal, de azért a' nemtelenek sem rabszolgák; ennek egyszerűen csak azt felelném, miszerint igaz ugyan, hogy a' nemteleneink nem rabszolgák, de végtére is, csak ugyan nem is szabadok, mivel a' szabadságnak legkényesebb részéből a' politikai jogokból teljesen ki vannak rekesztve.

Ha Magyarország' függetlenségét veszély fenyegetné, várhatná e' a' nemesség méltó jogon és szerényen, hogy annak védelmében a' nemtelenek is részt vegyenek? Várhatná é, hogy a' nemtelenek a' nemesek' kiváltságáért verőket ontsák?. Mert hiszen, jelenben, megmenteni a' veszélyben lévő hont annyit tenne, mint a' nemesség uralkodásának magokat továbbra is meghódítani.

Miért keljen a' nemtelen fegyverre?

Hogy továbbá is egyedül ő fizessen mind házi mind hadi adót? Hogy továbbá is egyedül ő szolgálja a' hazát nem csak pénzzel hanem vérrel is; az az katona adással és tartással? Hogy továbbá is kirekesztve minden részvétből, minden közterhet egyedül ő viseljen? hogy a' megyei közmunkákat, mellyeket a' nemesség határoz el, továbbá is egyedül ő, és pedig ingyen teljesítse? Hogy megyei palotákat építsen, mellyeknek ő csak földalatti osztályában vehet részt? Hogy továbbá is kényszerített napszámot teljesítsen megyének, lelkésznek, helységnek és uraságnak? Hogy, emberei méltósága' teljes lealázásával, egy részben

még a' botozásnak is, továbbá is alá tegyen vetve? 'S hogy, röviden szólva, minden a' mi fizetendő és dolgozandó továbbá is egyedül ő általa legyen teljesítendő? És végtére, a' mi legelkeserítőbb, hogy még azon esetben is, ha ne talán gondos neveltetést nyerve, kitűnő tudományos készséggel bírna is, csupán azért, mivel kutya-bőre nincs, továbbá is semmi se lehessen belőle?

Mit féltsen a' nemtelen a' haza függetlenségében? Tőlök aligha vehetne el valamit az ország' zsarnoka!

A' haza függetlenségének és belcsendének pedig nincs nagyobb veszedelme, mint midőn a' nagyobb résznek nincs mit féltenie.

Nem egy bajnokától lehet gyakran a' nemes' seg pártolónak ajkiról hangzani é szavakat: Az ország és a' nemzet nem a' fejedelemért teremtetett!

Igen helyesen van mondva.

Azonban bizonyosan nem is a' nemességért.

És ha a' fejedelem nem lehet az ország polgárai életének és vagyonának ura (mivel midőn a' törvények' nevében jár el, nem ez övé, hanem a' törvényeké az uraság): bizonyosan a' nemesség sem lehet,

És ha a' fejedelem nem alkothatja helyesen egyedül és saját tetszése szerint a' törvényeket; bizonyosan a' nemesség sem,

Minden kiváltság mint előjog, Igazságtalan és zsarnoki, 'sa' kiváltságosak' szabadsága nem is egyéb, mint elnyomáson épült tetteges, de nem jogszerű állapot.

És én nem is ismerek helyes törvényhozási elvet, melly szerint az e' nemű kivételeket védeni lehetne. A' legtermészetesebb és jóvá hagyható dolog, egyedül az lehet, ha mindenkire nézve csupán ugyan azon köztörvény van. A' kivételek,

mellyek folytán némelleyek a' köztörvények alól kivéttnek, igazságtalanok, elnyomók és sértők, a' többiekre nézve, kik a' törvény alatt vannak; általában véve pedig haszontalan, sőt káros, bonyolító és idomtalanító eszköz az egészre nézve; 's ha egyedül a' törvényhozásba kirekesztő befolyással bíró osztály javára szolgálnak, – a' mint rendszeren mindig lenni szokott, – botrányt gerjesztő vastag önzései azon osztálynak.

A' kiváltságok által előidézett botrányos helyzetben azonban még azt sem kell soha felednünk, miszerint a' kiváltságtalanok elnyomásán túl, még azon rász is következik a' dologból, hogy a' közhaza is érzékenyen meg sértetik, és gyengítetik; mivel ennek a' kiváltságosok a' kiváltságtalanokkal együtt közös fiai, és a' melly irányban sújtatik ezek közül az egyik rész, – pedig a' kiváltságtalanok, csupán az által hogy kiváltságosok léteznek már sújtva vannak, – azon arányban hat a' sanyarúság vissza a' közhazára.

Minden, mi a' polgárok egy részét sanyargatja, egyenes eszközül szolgál a' haza' gyengítésére.

Ha egy tagot megsértünk, az egész test szenvedni fog. A' haza pedig test, mellynek a' kiváltságosak szinte olly tagjai mint a' kiváltságtalanok.

Ha magok a' kiváltságosak, kik most a' kiváltságtalanokat sanyargatván, ez által a' hazát sanyargatják, viszont a' kiváltságtalanok által fogának sanyargattatni, ez által a' haza hasonlóul sanyargatva fogna lenni,

Nemelleyek azzal védik a' kiváltságosok' osztályát, hogy a' kiváltságtalanok még' éretlenek.

Erre sokan azt mondták: ti pedig már túl is vagytok érve.

Én pedig a' kiváltságosokat a' kiváltságtalanokkal együtt a' közhaza egyenlő gyermekeinek

tekintvén, őket másnak mint testvéreknek nem nevezhetem, 's ennek folytán a' felebbi ellenvetésre azt jegyzem meg, hogy az valódi vértagadás, vagy pedig epén olyan gonosz cselekedet, mint midőn egy testvér saját testvéreére azt fogta reá, hogy örült, 's ezen szín alatt elzáratván', annak minden vagyonát eltulajdonította.

És aztán mondhatjuk e' mi, hogy hazánk iránt valami különös hálával viseltetik legalább nagyobb nemességünk? Nem nagy részben idegének e', 's legnagyobb részben járatlanok e' a' nemzetiség ügyében — Nem nagy részben herék, sőt még ennél is rosszabbak, absentisták-e'? Hiszen az absentismus valóságos közönyösség, idegenség, 's ha nem a' haza árulásban, minden esetre a' haza megvetésében a' legelső lépés. Az absentismus valóságos bűn a' haza ellen.

Oh de más részről vajmi szerencsétlen ország az, mellyre nézve igen érezhető hiány, néhány földbirtokosnak külföldöni megtelepedése!

Megbüntetését óhajtom tehát nem ugyan a' kiváltságosoknak, hanem egyedül a' kiváltságoknak, mert erősnek és fényesnek óhajtom hazámat, Megszüntetését óhajtom a' kiváltságoknak, mert megszüntetését óhajtom a' jogtalanságnak, 's a' nemzeti közszabadság hiányának. Megszüntetését óhajtom a' kiváltságoknak, mert megszüntetését kívánom nyomorúságunknak és nyomorúságunk' kútfejének; mert virágzását és nem tengődését óhajtom látni a' hazának; 's mert nem csupán egy két ember, avagy osztálynak, hanem az összes nemzetnek óhajtom javát, fényét, és tökéletesen kifejlett erejét.

Mi már most az angol és a' magyar születési aristocratiát egybehasonlítólag' illeti, arról ennyit mondhatok ;

Az angol aristocratiának fellegvára, vagy is azon helye, hol egész maga valóságában él, a' felső ház. Nálunk azonban mind a' felső mind az alsó ház, vagyis az egész ország-gyűlés, mivel

valamint egyiknek úgy a' másiknak sem lehet senki tagja, lia az aristocratiához nem tartozik. Nem vévén ez úttal, befolyásuk semmiségénél fogva az alsó táblánál jelenlévő királyi városi követeket figyelembe.

Itt tehát lényegés a' különbség, mert még Angliában az egyik ház ugyan, de csak az egyik ház van lényegesen aristocraticus alapra építve, addig nálunk az egész országgyűlés minden más elemet nélkülöz. És ezen állapotból világosan kitűnik, hogy nálunk az aristocratiá tagjain kívül senki sem bir politikai jogokkal.

És így látható hogy az aristocratiá nálunk sokkal mérgesebb sem mint Angliában,

Vannak azonban bizonyos körülmények, mind Angliában mind nálunk, mellyek amott az aristocratiá befolyását emelik, nálunk pedig gyengítik, 's mellyek amannál fogva azon különbséget, melly aristocratiá tekintetében, é két ország között egy tekintetre feltűnik, némileg eloszlatják, vagy legalább bizonyos egyensúlyba helyezik.

Lássuk először is Angliát.

Miután ezen országban az aristocratia tulajdonképen egyedül a' felső házban él, nem csodálkozhatni, ha akadnak némellyek, kik meg nem foghatják mikint lehessen Angliát annyira kiválólag aristocraticus országnak nevezni.

Minthogy azonban a' javítást vára birtok viszonyok gabona törvények miatt az aristocriával mint egy összeházasított a' nagy vagyon és ez által a' hatalom, az aristocratia olly nagy befolyású maradott, mellynél fogva az egész alkotmányos közéletnek, az aristocratia túlnyomó ereje alá kell görnyednie.

És ezen legkevesebbet sem lehet csodálkozni, mert korunkban, midőn a' társas viszonyoknak ezek javulásának 's általában az összes kifejlődésnek, műveltségnek és haladásnak alapja az „enyémben” és „tiédben”, vagy is a' birtok' elkülönzési eszméjében áll, igen természetesen a' birtok viszonyok azok, mellyek által legfőbb színezetben feltételeztetik a' köz állomány' aristocraticus vagy democraticus mibenvolta. És valóban, volna bár egy ollyan status, mellyben a' politikai

jogok a' közállománynak minden polgári között egyenlők volnának, de a' mellyben majorátusok által a' földbirtok egy bizonyos osztálynak kizáró birtoka volna, 's ezen felül még, a' földbirtoki érdekek, gabona törvények által például, kiválólag kegyelve volnának s semmit se kétkedjünk, az ilyen közállományban az ekkép kegyelt földbirtokos osztály minden színleges egyenlősége daczára a' politikai jogoknak, bizonyosan aristocratiává fogna válni. Így van a' fonák birtok viszonyok miatt mind a' mellett, hogy csupán a' felső házban él, – hogy úgy mondjam, – saját neve alatt, Angliában hatalmas aristocratia. 'S így nem lehet, a' helyesen elrendezett birtok viszonyok miatt, ha mindjárt születési aristocraticus felső házat hoznának is be, Franciaországban hatalmas aristocratiát többé megalapítani.

És van e valaki, ki ezen állítás' igaz voltát tagadhatnád vagy nem számtalanszor hallottuk e' azon másik igaz mondást, hogy ha például a' szavazati jog, minden nem birtokosra, vagy is szegényekre is kiterjesztetnék, ez által csak a' nagyok vagy is a' gazdagok nyernének, és nevednének a' hatalomban.

És melleleg legyen mondva, bár mennyire el ismerjem is, hogy a' socialismus tanaiban nem csekély igazságok rejlenek, midőn a' családoknak szövetséges életéből származható jókat, 's azon elsőseget adják elő, mellyel mind általában, mind részletesen bír az érintett szövetséges lét, a' mostani elkülönözött állapot felett: de épen azért, mivel, mint érintem, – és a' mire figyelmet kérek – korunkban a' társas viszonyoknak, ezek javulásának, 's általában az összes kifejlődésnek, miveltségnek és haladásnak alapja az „enyémben „ és „tiédben” vagy is a' birtok elkülönzési eszméjében áll; nem sokat hiszek a' socialismus jövőjében. ¹⁾ Meglehet azonban, hogy erre azt mondja valaki miszerint Fourier, a' socialismus teremtője,

- 1) Nem lehet felesleg dolog olvasóimat röviden figyelmeztetnem, a' socialismus és a' communismus közötti különbségre. Amaz, úgy szólván, a' részvényes társaságok példájára, szövetséges életet kíván minden egyre másra, 1800. személy között, megmutatván, hogy így mind a' gazdagnak, mind a' szegénynek könnyebben lehetne élni, nű magában is nyereség volna, de a' minél sokkal nagyobb volna azon nyereség, hogy még egy részről

épen a' civilisatioval száll szembe. Miután azonban mi még nem igen érezhetjük a' nagy civilisationnak kinövéseit felhagyok a' tárgy fejtegetésével.

Így alván a' dolog, mint megérthető, Angliában az aristocratia sokkal nagyobb és hatalmasabb, mint egy tekintetre vélni lehetne.

Lássuk immár hazánkat.

Nálunk ugyan, az igaz, nem csak a' felső, hanem még' az alsó tábla is, – befolyásuk semmiségénél fogva, nem is számítván a' városokat, — egyedül a' születési aristocratia tagjaiból áll; és mind a' mellett, hogy nálunk csak a' nemes ember

aránylag a' gazdagon is segítve volna, más részről a' szegénynek is teljesen biztosítva volna élete. A' communismus azonban tagadván a' tulajdon' sérthetlen voltát, egyszerűen birtok közösséget akar, mondván: hogy valamint a' politikai jogokhoz úgy a' birtokhoz sem hozott senki magával ember társainál több jogot a' világra, vagy is azt mondja, hogy a' személy egyenlőség, csak fél egyenlőség.

polgára a' hazának, csak a' nemes ember bír politikai jogokkal, csak a' nemesség a' nemzet: még is jóval gyengébb nálunk az aristocratia, mint egy tekintetre vélni lehetne.

Okai ezen gyengeségnek felfogásom szerint ezekből állanak:

A' nagyobb birtokosok legnagyobb részint, fülíg vannak adósságban, és azt senki se hozza fel, hogy miután más részről, valami különösen gazdag polgári rendünk sincsen, végtére is még is bizonyos kitűnőség jut osztály részül a' gazdagságban eladósodott nagy földbirtokosainknak, mivel erre csak azt felelem, hogy igaz ugyan, miszerint nincsen valami különösen gazdag polgári rendünk, de ebből nem az következik, hogy tehát eladósodott nagy földbirtokosaink, valami kitűnő fényes elsőséggel bírnak, hanem egyedül az, hogy miután az országban sem egy részről sem más részről nincsenek – csekély kivétellel – gazdagok, az egész ország a' közelszegényedés' örvénye felé sodratik.

Kisebb nemességünk sem áll, sem anyagilag

sem szellemileg a' jólétnek valamelly kitűnő magas polczán, 's é tekintetben tehát hasonlóul nem találhatjuk fel, mi emelné avagy csupán csak tartaná is fel az aristocratia erejét.

Általában véve, a' magyarországi földbirtokosok, olly mostoha, hogy ne mondjam nyomorú helyzetben vannak, miszerint valóban egy általában nem állíthatni, hogy a' földbirtokosok, mint akár anyagilag akár szellemileg valamelly kiválóan erős osztály, a' vele szoros kapcsolatban álló születési aristocatiának elegendő életet és erőt kölcsönözhetnének

Már pedig csak addig erős a' születési aristocratia, még egyszersmind a' jó állapotban lévő földbirtokosok' osztályával, egy ugyan azon testület, 's mint láttuk, az aristocratia nem is lehet más, – mert különben nem tarthatja fel magát, 's mert ez neki létadó feltétele, – mint maga a' földbirtokosok' osztálya. Mikép lehetne tehát ott az aristocratia erős, hol a' földbirtokosok' osztálya, naponta mind inkább sodratik a' közelszegényedés örvényébe, azt valóban lehetetlenség volna felfogni.

Épen ezen oknál fogva önkényt következik, hogy azon értelmi eret, melly nálunk leginkább a' semmit vagy keveset bíró tisztos rendűeknél (honoratior) találattik, az aristocratia erejének fontolgtásában, bár ha az illető egyének nemes születésűek is, egy általában be nem számíthatjuk, mivel az aristocratianak tagjává, akármit beszélünk is, végtére is, nem a' nemes levél, hanem a' nagy birtok teszen.

És ezt mutatja a' gyakorlati élet is, mivel akármerre tekintünk is, – a' mint ez valóban nagyon természetes, – az itten érintett értelmi tehetség széles Magyarországon sehol sem igen mutatkozik az aristocratia gyámolójának, 's így tehát; mint már emlitém, valóban nem lehet, az aristocratia erejének fontolgtásában be számítani.

Nem is olyan tulajdonképen a' magyar nemesség, mint a' külföldi, mivel másutt a' nemesség, legalább eredetileg, a' nagy föld birtokok' osztályával egy ugyan azon testület; nálunk azonban részint mivel nagyon sok kisbirtokú, és

szinte annyi még eredetileg is semmivel sem bíró nemes (a' levél nemes) van, magában az aristocratiában van bizonyos democraticus, vagy is az aristocratiától idegen elem. És mellesleg legyen megjegyezve, ezen oknál fogva nem áll azoknak mondások, kik azt állítják, hogy a' nemességi szabadelműség légvár lévén, előbb utóbb meg fog az nálunk szűnni, mivel mint láttuk a' mi nemességünk különbözik minden más országoknak nemességétől; mivel van annak egy igen nagy része, mellynek egy általában semmi aristocraticus érdekei nincsenek.

Érzi is azt a' magyar aristocratia eléggé, mennyire gyenge ő, 's ezen oknál fogva látjuk aztán az újabb időkben, nem a' legfősvényebbnek lenni a' politikai jogok kiterjesztésében. Hallik ugyan, és pedig nem ritkán a' kérkedés, miszerint épen az általam említett ok folytán, hogy t. i. aristocratiánk nem fősvény a' politikai jogof terjesztésében, világos jelét láthatni annak, mennyire a' legnemesebb, a' legfelvilágosodottabb a' magyar aristocratia. És valóban, volt idő, midőn ezen hit nálunk közönséges és igen komolyan állított dolog volt. En azonban ez úttal nem kétel-

kedem kimondani, miszerint ezen állítás csak nevetséget érdemel, 's van ennél mese is igazabb. Már maga az, hogy az aristocratia az alkotmány' sánczait nagyobb körben akarja kiterjeszteni, világos bizonyosága annak, hogy teljesen meg van győződve saját gyengeségéről. És aztán annyi százados elnyomás után egy két lépéskével, mint a' nagy lelkűségnek fényes jeleivel egy általában nincs is mit dicsekedni, sőt lehet é az önfentartás' ösztönén kívül valami egyebet látni abban, ha valamelly nemesség tanulva a' történeti eseményeken, nem várja be, hogy erővel kényszeríttessék, hanem ön maga eszközöl némi, a' tömeget meg nyugtató, javításokat? Oh urak! azt mondani, hogy a' magyar nemesség példátlan nagy lelkűséget mutat, annyit tesz, 1789^{et} hasonlítani össze 1844^{el} midőn most természetesen előbbre haladottnak kell lennünk mint az 1789^{iek} voltak, és még ig, tudtunk e' csak a' közteher viselés szent elvei körében valami olly nyomorultan keveset is kivinni, mint a' házi add? Bizony bizony nagyobb mértékben kérkedünk a' nagy lelkűséggel, mint a' mennyiben bennünk feltalálható!

És midőn ekkép az (születési) aristocratia ellen beszélek, összevonva mind azon elveket nielylek e cikkben foglaltatnak, befejezésül azt mondom, mikép még azt csak képes vagyok felfogni, ha valaki azt védi, miszerint a' felső táblának a' születési aristocratiára kell alapítva lennie; de ha valaki még azt is vitatná, miszerint az alsó táblának is a' születési aristocratián kell alapítva lenni, én őszintén meg vallom, miszerint ezen állításban nem ismerhetek még csak a' közepszerűen ésszel felruházott ember beszédére sem.

Azt még csak meg foghatom, mondám, ha valaki azt védi, miszerint a' felső táblának helyesen lehet avagy kell születési aristocratiára alapítva lennie, bár ha én nyíltan kimondom, még ezen véleményben sem osztozom.

Elmondom okaimat miért nem.

Legelőször is szükségesnek tartom megjegyezni, mikép én nem azért nem osztozom ezen véleményben, mint ha a' felső táblát nem óhajtanám, mivel én egyenesen a' két tábla barátjának vallom magamat. Akarok tehát felső táblát, még pedig

kétségkívül aristocraticus felső táblát, azonban sem születési, sem birtok, sem pénz, hanem ész aristocratiai felső táblát.

A' felső táblát mással védeni nem lehet, de nem is szükséges, mint azzal, hogy a' törvényhozási bölcsesség' kiegészítésére szükséges; mert valóban lehetnek sőt vannak olly rendkívüli tehetségű emberek a' törvényhozásra, kiket jó a' törvényhozó tes' számára biztosítani. Azt mondani a' felső tábláról, miszerint az nem a' törvényhozási bölcsesség' kiegészítésére, hanem a' fejedelem és nép közötti közvetítésre szükséges, 's ennél fogva annak egy erős hatalomnak kellene lenni, melly képes legyen ellen állani mind a' trónnak, mind a' népnek, véleményem szerint helytelen fogalom, 's le alacsonyítására válik a' felső táblának, melyből e' szerint nem tanácskozó testület, hanem fegyveres csapat készítenék. En a' felső táblát magasabb szempontból tekintem, 's annak tagjait a' szó valódi tiszta és nemes értelmében „tanácsnokoknak, és nem pandúroknak óhajtom látni. Legyen a' felső táblai tagság nem síkra állítás az ellenség ellen, hanem az érdem' jutalma.

Legyen a' felső házi tagság diszet, de ne legyen hatalom.

És miután én a' felső táblát nem hatalomnak hanem észnek akarom; önkényt következik, hogy én nem a' nagy birtok képviselőjének óhajtom azt. De hiszen a' felső tábla által a' nagy birtok képviselését akarni, valóban képtelenség is. Először is ugyan mi szükség a' nagy birtokot külön képviselni? Ez azonban még nem elég. A' birtok, mint minden vagyon, ha czélszerű törvények léteznek, könnyen mobilizálható; az az, egy kézből a' másikba megy, 's ebből a' következik, hogy a' felső házi tagság nem lehet örökleti vagy is firól fira szálló, mit, mellesleg legyen megjegyezve, én nem is óhajtok, de a' mit azon elv szerint, hogy a' felső tábla hatalom legyen, mulhatatlanul kívánni kell. Czélszerű törvények mellett, mint minden vagyon, úgy a' földbirtok is könnyen mobilizálható lévén, önkényt következik, hogy az olyan fiú és felső táblaitag fogna ugyan lenni, kire atyja csonkitlanul reá hagyta vagyonát, de nem különben felső táblaitag fogna lenni, minden olyan szerencse fi avagy gazember

is, ki sorsjátékon, vagy kártyán avagy épen csalással szerzett magának nagy birtokot; mivel feltételezem, hogy ezentúl a' birtokolhatás, legalább a' hon-polgárokra nézve, mindenkire ki lesz terjesztve, mit valóban el sem is kerülhetünk, ha ugyan hitelünket szilárdul meg akarjuk alapítani. 'S épen ezen okból feltételezem továbbá azt is, mi szerint majorátusok sem fognak lenni. Már pedig ha rendszerbe akarnók önteni a' nagy földbirtoknak a' felső tábla általi képviselését, 's hogy annak folytán aztán a' felsőtábla hatalom legyen, 's hogy továbbá a' felső táblai tagság örökleti lévén, szerencse fi ne fézkezhessék a' zöld asztalhoz, 's a' felső táblai tagsággal egyszersmind mindig nagy földbirtok is örököltessék; múlhatatlanul majorátusokat kellene felállítani. Azaz, nem csak a' mostani majorátusokat meg kellene hagyni, hanem ezeken kívül még mind azon fő rendi családokban is be kellene hozni, mellyekben most, hála istennek, nem léteznek. És valóban, ha a' felső táblai tagság örökleti volna, a' nélkül, hogy nagy vagyon biztosítatnék az örökösnek, akkor bizony egy általában nem éretnék el a' cél, melly szerint

a' felső táblának hatalomnak kellene lenni, mert minő hatalom volna egy olyan felső táblai tag a' kormány ellenében, kinek atyja elpazarolván vagyónát, nekie semmi sincsen? Mivel pedig a' czelszerű törvények kizárják a' lehetőséget, hogy az örökösöknek bizonyos örökleti vagyon biztosíthatóság, napnál világosabb, hogy czelszerű törvényes rend mellett, mellyel a' majorátusok össze férhetnek, örökleti felső táblai tagság, valóságos képtelenség.

Így tehát látni való, hogy olly felső tábla, mellynek a' földbirtokot kellene képviselni, szükségtelen is ugyan, de ezen felül ha csak az igazságtalanságot, a' majorátust, a' törvényben megörökíteni nem akarjuk, képtelenség' is. Illy felső táblai tagság csak úgy lehetne, és csupán az első szülöttre nézve örökölhető, ha egyszersmind a' jószág is csupán az első szülött által volna örökölhető, és egyszersmind el nem idegeníthető. Úgy de ez nem csak hogy a' hitelnek volna meggyilkolója, hanem egyszersmind ellenkeznék az örökösöknek józan elveivel is, vagy nem valóságos

testvéri elnyomás; természet elleni zsarnokság, sőt a' legvilágosabb vértagadás-é a' majorátus? És hogy is lehetnének az olyan emberek igazi bölcs és részre hajlatlan törvényhozók, kik testvéreik' zsírján és elnyomásával bízva meg, saját alapjukban a' leg nagyobb részrehajlást rejtik, 's e szerint egész lényök megvesztegetett lévén, az osztó igazság' mezején tökéletes lehetetlen, tiszta fogalommal bírniok.

Nem is említvén, mit az ilyen első szülöttek örökleti törvényhozói jogáról szinte úgy, vagy tán még nagyobb mértékben ellehetne mondani, a' mit általában véve minden örökleti törvényhozási jogról áll, miszerint az örökleti törvényhozás épen olyan képtelenség, mint a' minő volna az örökleti bíró, mérnök, tábornok, koszorús költő, st.

Felső táblát alapítani tehát földbirtokra nem lehet nem szabad. És így nem marad egyéb hátra, mint az ész aristocratiára alapítani a' felső táblát; miből ismét önkényt következik hogy a' felső táblai tagság örökleti nem lehet. És így a' felső

tábla meg alapításában mindössze is még é következő három kérdés volna elhatározandó:

1) Kik lehetnek felső táblai tagok; 2) ha vajjon, mint az alsó táblai tagokat a' nép, az alsó tábla, vagy a' fejedelem nevezze é ki a' felső táblai tagokat, 3) ha vajjon a' kinevezés csupán bizonyos évekre, vagy a' választottnak egész életére kiható legyen e. És én részemről nem kételkedem, kimondani, miszerint a' francia felső házat többre becsülvén az angolnál, a' felső táblai tagokat, amannak példájára, bizonyos a' törvények által meghatározott képességek közül, a' király által egész életökre óhajtom kineveztetni.

Akarminő fontos legyen is azonban azon kérdés, születési aristocratiára legyen é alapítva a' felső tábla, minden esetre sokkal fontosabb azon kérdés, ha vajjon az alsó tábla is születési aristocratiára legyen e alapítva?

Mi engem illet, mikép felébb is mondtam, nem csak hogy a' leg határozottabb „nem”-mel felelek

ezen kérdésre, hanem ezen kívül még, minden szertartás nélkül egyenesen kétségbe vonom azoknak még csak középszerű tehetségöket is, kik ezen kérdésre „igen”-nel felelnének.

Az aristocratia szó tehát, tulajdonképen annyit téve, mint a' legjobbak uralkodása, a' születési aristocratia ezen eszmének nem képes megfelelni, miért is annak előbb utóbb meg kell szűnnie. Meg fog pedig szűnni, nagy részben ha a' követ választási és lehetési jog nem a' nemesi születéshez lesz kötve, meg fog pedig szűnni teljesen, ha a' nemesi születés semmihez sem ad elő-jogot, 's a' földbirtoki viszonyok is, czélszerűen ellesznek rendezve.

És hogy is ne kellene a' nemesi jogoknak vagy is a' születési aristocratianak megszüntetnie, midőn a' nemesi jogok vagy olyanok, mellyek képtelenek; például az adó mentesség; vagy pedig olyanok, mellyekből a' nemteleneket kirekeszteni valóságos zsarnokság és elnyomás; például, misze-

rint csak a' nemes ember bírhat fekvő jószágot; csak a' nemes ember bír a' törvényhozásba befolyással; csak a' nemes ember' személye a' törvény gondoskodásának fő tárgya.

A' magyar utazó külföldön.

Szemere azt mondja Utazásában, hogy midőn ő korábban Toldy utazástöredékeiben olvasta, miszerint egy angol clubban tőle azt kértek: a' német nyelvnek mellyik dialectusa a' magyar nyelv? Ő kétkedett ezen eset' valóságán, 's ártatlan fogásnak tartá azt éreztetni velünk, mennyire ismeretlenek vagyunk külföldön. Jaj nekem, folytatja Szemere, hogy többé azt nem hihetem.

Ezt olvasván a' Szemere munkájában még kiutazásom előtt, természetesen lehetlen volt illy egyenesen meg magyarázott és körülírt dolognak hitelt nem adnom. De jaj nekem, tehetem én is hozzá, mert bár megvoltam is győződve, hogy az ekkép van, azt még sem képzelhettem, mennyire csupán ekkép van.

Mindössze is annyira ismertetünk, mint például a' mi nagy közönségünk által ismertetnek az arabok, sőt még ennyire sem, mert az arabokat, nevérol leginkább, még a' legutolsó lélek is ismeri nálunk, minket azonban még nevünkröl sem mindenki ismer. Általában véve ennyit tudnak rólunk. Vannak igen sokan, természetesen nem a' míveltebbek' osztályában, kik nevünkröl sem ismernek; vannak mások, kik tudják ugyan, miszerint hajdan é helyen magyarok léteztek, de úgy vannak me győződve, hogy a' magyar szintúgy kihalt már, vagy legalább átváltozott németté mint a' porosz; vannak ismét mások, kik tudják ugyan, hogy most is léteznek magyarok, de ezeket csak olyanoknak képzelik, mint a' czigányokat, kik külön népiség ugyan, 's bizonyos nemzeti sajátosságokkal is bírnak, de kiknek például mind nyelvök a' míveltség' leg alsóbb fokán áll, 's ennél fogva némelly a' nép' száján élő dalokon kívül é nemben semmi egyebet sem bírva, legkisebb saját irodalommal sem bírnak mind pedig minden magasabb értelemben vett nemzeti élet nélkül vannak, 's a' míveltségért átvannak olvadva, a' némettségbe; vannak ismét de csak

igen kevesen, kik tudják, hogy nálunk mindig volt, 's van most is még pedig új erővel megindult valóságos, és magasabb értelemben vett nemzeti élet, de azt mondják, hogy a' mit a' mívelt-ség' és haladás mezején még eddig tettünk, 's a' mit meg most felmutathatunk, az mindössze is igen kevés.

Hogy tokaji borunk van, azt sokan tudják; hogy huszáraink ügyes lovasok, hasonlóul nem kevesen, de a' nagy közönség még azt sem.

Röviden sem nem tisztelnek, sem nem szeretnek, sem nem lelnek, 's még csak nem is igen bíznak bennünk, vagy várnak tőlünk valamit, mert hiszen nem is ismernek, vagy legalább félre ismernek.

Egyéb iránt, vagy is, épen ezen oknál fogra aztán, őszintén meg vallom, miszerint végtére szinte jól esett, ha azok kikkel együtt voltam, nem ismerek hazánkat, mert ekkor legalább nem kellett küzdenem, ha hazánk jött szóba.

Hugo Victor minden vitásom ellenére sem

állott el eddigi hitétől, miszerint Magyarország Austriának Vallese, Asturiája, avagy Dauphinéja, az az, valamint a' leendő angol király míg trónörökös, vallesi herczeg címet visel, úgy ő szerinte a' magyar királyság sem egyéb, mint az austriai Császársági trónörökösnek címje. Minden a' mire vele mehettem abban állott, hogy végtére gyöngéden más tárgyra tért át.

És a' ki legtöbbet tudott is rólunk azt mondta: Igaz, Magyarország csak az austriai, vagy is inkább a' habsburg-lotharingi ház monarchiájának, és nem egyszersmind az austriai császárság nak is része; Magyarország külön királyság, 's nem is úgy áll az austriai császársághoz, mint állott az olasz királyság Napoleon alatt, a' francia császársághoz, mert Olaszország hódított tartomány volt, és csak annyiban királyság, mennyiben azt így nevezni a' francziák császárnak jónak tetszett. De végtére is ez még nem mind az, mire egy országnak korunkban szüksége van; és mit tudnak önök felmutatni?

És ilyenkor feltűntek elmémben honunknak

minden hiányai és homályos oldalai. Eszembe jutott hogy nekünk nincsen is valódi alkotmányos életünk, mert nincsen is saját kormányunk; hogy eddig tulajdonképen nemzetileg nem is éltünk, mert leg nagyobb részben holt nyelvben éltünk; hogy szabadságunk inkább a' rend' hiánya mint maga a' törvényesített igazság; hogy sajtónk nincsen; kereskedésünk csekély; műiparunk, úgyszólván semmi; földművelésünk legnagyobb részben, csecsemői korban van; 's hogy ezeknél fogva szegények és tehetetlenek vagyunk mind szellemileg mind anyagilag. Eszembe jutott, hogy még nincs kéttizede, midőn a' katonát kötéllel és vasvillával fogták; hogy a' legnagyobb rész, egy részben legalább, még most is alá van vetve a' botozásnak; hogy még most is létezik nálunk mitörvényhatóság, hogy csak a' nemes ember foly be a' törvényhozásba; hogy a' nemes a' közterhekben semmi részt sem vesz; hogy csak egy részének személyes szabadsága iránt gondoskodik a' törvény; hogy a' legnagyobb rész még csak a' birtokolhatás és hivatalra is képtelennek mondatik, születésénél fogva.

És, gondolám magamban fájdalmasan, légyen csak máskép, majd fognak akkor ismerni és becsülni minket!

Tehát nem annyira a' külföld, mint mi magunk vagyunk okai, hogy nem ismertetünk, és nem becsültetünk.

Vége.